

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Katedra ruských a východoevropských studií

Adam Šebesta

Národnostní politika v sovětské Karélii,

1920-1935

Diplomová práce

Praha 2010

Autor práce: **Adam Šebesta**

Vedoucí práce: **Doc. Luboš Švec, CSc.**

Oponent práce:

Datum obhajoby: **22.06.2010**

Hodnocení:

Bibliografický záznam

ŠEBESTA, Adam. *Národnostní politika v sovětské Karélii, 1920-1935*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra ruských a východoevropských studií, 2010. 105 s. Vedoucí diplomové práce Doc. Luboš Švec, CSc.

Anotace

Diplomová práce „Národnostní politika v sovětské Karélii, 1920-1935“ pojednává o bolševickém experimentu v oblasti správy multinárodnostní říše na příkladu východní Karélie v meziválečném období. Práce zkoumá specifika karelského vývoje ve srovnání s centrální národnostní politikou. Unikátní region, v jehož čele stáli finští komunističtí emigranti, je v jistém smyslu esencí národnostní politiky SSSR. Ve snaze získat podporu všech národností na území Ruska se bolševici uchýlili k pragmatické politice ústupků. Vznik autonomní Karélie byl zapříčiněn součtem faktorů. Díky politice budování národnostních kádru byli Sověti dočasně nakloněni lokální správě. Mírová jednání s Finskem v Tartu žádala vyřešení karelské otázky a autonomní Karélie byla odpovědí finským požadavkům. Region se měl stát výkladní skříní socialismu a demonstrovat mírové soužití národů. Finští bolševici byli připraveni se tohoto úkolu ujmout. Práce zkoumá vedle vývoje národnostní politiky v Karélii i faktory, které ovlivňovaly stupeň nezávislosti, jako např. hospodářskou politiku a finanční závislost na centru, jazykovou a vzdělávací otázku a konkurenci karelské autonomii ze strany dalších regionálních celků, jako např. souostroví GULAGu pod správou OGPU. Jako specifická ilustrace odhodlanosti karelského vedení osídlovat republiku titulárním obyvatelstvem slouží fenomén „Karelské horečky“, kdy byli do republiky pozváni Finové ze Severní Ameriky, aby se vzápětí stali oběťmi národnostního teroru spolu s celým finským vedením.

Annotation

Diploma thesis „Nationality policy in Soviet Karelia, 1920-1935“ deals with the bolshevik experiment of governing a multinational empire on the example of eastern Karelia in the inter-war period. The paper examines the specific aspects of Karelia's development in contrast with the central nationality policies. Unique region with Finnish communist emigrants as leaders serves as an essence of understanding the nationality policies of the USSR. In search of a large-scale support of all the Russia's peoples the bolsheviks opted for a pragmatic policy of national concessions. The

creation of autonomous Karelia was only possible because of a number of factors. Thanks to the policy of building national cadres, the Soviets were temporarily inclined towards regional administration. The success of Tartu peace negotiations was determined by solving the Karelian question and autonomous Karelia seemed to have been just the answer to Finnish demands. The region was supposed to become a showcase of socialism and friendship of the peoples. The Finnish bolsheviks were up to this challenge. Apart from the actual nationality policy in Karelia, the thesis also deals with the factors determining the level of independence such as economic policies and the dependence on center, language and education questions and challenges to Karelian autonomy, such as the GULAG Archipelago under the OGPU. As a specific illustration of how determined to rebuild the titular population the Karelian leadership was serves the phenomenon of “Karelian Fever” where thousands of Finns from North America travelled to Karelia to help building socialism only to become victims of the national operations and terror together with the whole Finnish Karelian leadership.

Klíčová slova

Karélie, národnost, autonomie, Sověti, Finsko, *korenizace*

Keywords

Karelia, nationality, autonomy, Soviets, Finland, *korenizatsiia*

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v repozitáři Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

V Praze dne 20. května 2010

Adam Šebesta

Poděkování

Mé díky zaslouží Doc. Luboš Švec za vedení práce a cenné připomínky, Prof. Irina Takala z Petrozavodské státní univerzity, která mi velice pomohla při sběru literatury a Dr. David Emler za korektury.

Obsah

1. Úvod.....	9
1.1. Problematika.....	9
1.2. Cíle práce.....	10
1.3. Metodologie.....	11
1.4. Kritika literatury.....	12
2. Národnostní politika - přehledy, trendy.....	17
2.1. Rusko jako <i>Vielvölkerreich</i> : teoretické aspekty a předpoklady.....	17
2.1.1. Nacionalismus jako hybatel revoluce: hodnocení bolševického pragmatismu.....	18
2.1.2. Federace SSSR a “zvláštní” RSFSR: národnostní ústupek.....	20

2.2. <i>Korenizace</i>	22
2.2.1. 20. léta: <i>korenizace</i>	23
2.2.2. Efekt <i>korenizace</i>	27
2.3. Konec <i>korenizace</i> : teror podle národnostního klíče.....	30
3. Kárélie.....	32
3.1. Geograficko-kulturní vymezení regionu.....	32
3.1.1. Geografický aspekt: mnoho Karélií.....	33
3.1.2. Kulturní předpoklady: nacionalismus a moderní doba.....	34
3.2. Historie.....	36
3.2.1. KTK.....	36
3.2.1.1. Okolnosti vzniku: revoluce a občanská válka.....	36
3.2.1.2. Koncepty autonomie: Karélie jako mezinárodní aktér.....	37
3.2.1.3. Správa autonomie: boj o moc a konsolidace.....	39
3.2.1.4. Hranice a demografie.....	41
3.2.1.5. Autonomie v kontextu SSSR.....	42
3.2.2. KASSR.....	43
3.2.2.1. Rozšíření autonomních práv.....	44
3.2.2.2. Zlatý věk.....	45
3.2.2.3. Demografický vývoj.....	46
3.2.2.4. Centralizace: pětiletka, kolektivizace.....	47
3.2.2.5. Likvidace autonomie: konec finské epochy.....	49
4. Specifika karelského vývoje.....	51
4.1. <i>Korenizace</i> v Karélii.....	51
4.1.1. Rudí Finové jako garanti autonomie.....	51
4.1.2. Jazyková politika.....	58
4.1.2.1. Školy a jazyk.....	61
4.1.2.2. Druhá fáze: 1925-1928.....	63
4.1.2.3. “Jazyková válka” : rozkvět a konec finské kultury.....	66
4.1.3. Konec <i>korenizace</i> a rudých Finů.....	71
4.1.3.1. Změna národnostní politiky: předehra ke stranické čistce.....	72
4.1.3.2. Rok 1935: konec finské epochy, začátek teroru.....	75
4.1.3.3. “Karelská horečka”.....	78
4.1.4. “Karelská horečka”.....	78
4.2. Limity autonomie.....	82
4.2.1. Ekonomická autonomie.....	82
4.2.2. Konkurence.....	85
4.2.2.1. Regulační mechanismy.....	85
4.2.2.2. GULAG.....	86
5. Závěr.....	88
6. Použitá literatura.....	94
7. Seznam příloh.....	101
Příloha č. 1: Vývoj počtu obyvatel a národnostního složení KTK, resp. KASSR.....	102
Příloha č. 2: Mapa území Karelské dělnické komuny - KTK.....	103
Příloha č. 3: Příloha č. 3: Mapa území Karelské autonomní sovětské socialistické republiky - KASSR.....	104

Příloha č. 4: Příloha č. 4: Mapa území spravovaného Bělomorsko-baltijským kombinátem (BBK) na území KASSR.....105

1. Úvod

1.1. Problematika

Jedním z mnoha deklarovaných vítězství bolševické revoluce bylo otevření carského “vězení národů” a jejich osvobození na principu vzájemného přátelství uvnitř sovětského systému. Právo na sebeurčení národů bylo jedno ze zaklínadel budoucích držitelů moci, které mělo zvrátit rusifikační politiku samoděržaví, pacifikovat neruské - částečně hraniční a strategicky důležité - regiony a získat podporu všech etnik rozpadající se říše na svou stranu. Bolševici totiž zdělili mnohonárodnostní impérium a otázka jeho budoucího uspořádání či samotné existence alespoň připomínající velikost carského Ruska byla spjata právě s problémem vypořádání se s ohromnou etnickou heterogenitou země. Přes teoretické předrevoluční představy o podobě soužití národů

Ruska zastihla náhle získaná moc nové vládcy v podstatě nepřipravené konkretizovat ideologické směřování ve formě jakékoliv národnostní politiky.¹

Sovětské Rusko stálo jednou nohou ve světové válce na mezinárodní scéně a druhou v občanské válce doma. V kombinaci s revolučními událostmi roku 1917 a jim předcházející dlouhodobou politickou nestabilitou parlamentního experimentu se nacházela země na křižovatce další existence, kterou si uzurpovali bolševici jménem dělníků, převážně však rolníků, do jejichž barbarského zaostalého světa měli vnést světlo civilizace.² Rozbitím onoho vězení národů však otevřeli Pandořinu skříňku (podobně jako jejich následovníci o 70 let později), která držela pod pokličkou všechny křivdy a problémy carského ruského centralismu.

Tento obecný kontext událostí, který by se dal charakterizovat jako chaos v důsledku probíhající násilné sociální restrukturalizace a války na dvou frontách, se sice zdaleka neomezuje na pole emancipace národů, ale sami bolševici vnímali vyřešení národnostní otázky jako klíč - nejprve k získání moci, poté k jejímu ubránění a nakonec k její legitimizaci formální delegací národnostních práv na jednotlivá etnika ve formě autonomních územních celků, což rovněž vyřešilo otázku způsobu federalizace. Jednou z oblastí, které se po revoluci dostalo mnoho pozornosti a která přes veškerá specifika slouží jako dobrá ilustrace rozpětí sovětské národnostní politiky a meziválečného vývoje vůbec, je Karélie.

Jde o region na rusko-finských hranicích, který měl vždy statut periferie. Výjimkou bylo ovšem období mezi světovými válkami. Vznikem samostatného Finska se Karélie rázem stala důležitým hraničním regionem a etnickou příslušnost obyvatel si nárokovaly obě země, stejně jako historické právo na karelské lesy a rybníky. Díky válce světové i občanské, aktivitě Dohody, nově vzniklé hranici nejen mezi dvěma zeměmi, ale rovněž mezi dvěma systémy, se Karélie dle některých autorů dokonce na chvíli vyšvihla ze zaostalé periferie do centra světového dění.³

Jako jistá výkladní skříň nového režimu, který stále ještě počítal s exportem revoluce, kdy měla Karélie zafungovat jako nástroj socializace Skandinávie, měl region demonstrovat to nejlepší ze sovětské vlasti, tzn. nově prosperující národní oblast. Význam regionu podtrhávala a svým způsobem definovala právě geografická poloha a

¹ BLANK, Stephen: *The Sorcerer as Apprentice. Stalin as Commissar of Nationalities, 1917-1924*. Greenwood Press. Westport, 1994. S. 11.

² BABEROWSKI, Jörg: *Der rote Terror. Die Geschichte des Stalinismus*. Bundeszentrale für politische Bildung. Bonn, 2007. S. 29.

³ KANGASPURO, Markku: *The National and the International in the Republic of Karelia*. In: *Studia Slavica Finlandensia*, 19, 2002. S. 121.

národnostní složení, ale to zároveň bylo problémem budoucího uspořádání. Oblast byla totiž staletí rozdělena mezi carské gubernie a nyní tudy procházela ještě hranice státní. Bylo tedy třeba rekonstruovat či úplně vytvořit novou karelskou identitu, která by byla základem celistvého autonomního území. Tím byl podmíněn nejen úspěch mírového jednání s Finskem jako jednou z překážek konsolidace moci, ale i demonstrace úspěchu sovětského vypořádání se s mnohonárodnostním dědictvím.

1.2. Cíle práce

Tato práce si klade za cíl rozebrat specifika bolševické národnostní politiky meziválečného období v kontextu regionálního vývoje sovětské Karélie. Jde o srovnání centrální linie, která prosazovala provádění této politiky určitým neflexibilním a nešetrným způsobem příliš nerespektujícím lokální specifika, a případu regionu, který slouží jako jistá anomálie a odchylka od plánů Moskvy, ale zároveň ilustruje mnohé zákonité paradoxy přístupu k národnostnímu problému.

Popis trendů této politiky v rozsahu teoretických představ vedení od říjnového převratu do poloviny 30. let bude aplikován na politický a kulturní vývoj v Karélii včetně všech relevantních ukazatelů. Patří sem samotné formování území v sledovaném období včetně rozboru faktorů, které tento vývoj ovlivnily, jako již zmíněná hraniční poloha, význam Finů při založení autonomie a jejich role v jejím vedení. Míra samostatnosti a její vývoj v závislosti na centrálních trendech je hlavní osou práce.

V práci se snažím dokázat provázanost jevů karelské republikové úrovně a centrálních změn. Komplexnost národnostní politiky a její různé projevy v jednotlivých částech SSSR vyžadují individuální zpracování jednotlivých oblastí, které se přes lokální specifika vyvíjely v závislosti na Moskvě. Stupeň této závislosti Karélie na formujících momentech a zvratech sovětské národnostní politiky sleduje tato práce, která se srovnáním těchto dvou entit pokusí fenomén ilustrovat na konkrétním případě, analyzovat jeho specifika a nalézt odpověď na otázku nakolik byla karelská autonomie podmíněna národnostním momentem.

1.3. Metodologie

Práce se pohybuje po dvou hlavních osách: národnostní politice SSSR a dějiny karelské autonomie pod správou rudých Finů. Předmětem rozboru jsou činitelé určující

ráz a míru autonomie, např. jazyková politika (otázka oficiálního jazyka), role centrálního aparátu (míra podílu komunistické strany na moci, úloha bezpečnostních složek), národnostní charakter republiky (diskuse o titulární národnosti, změny etnického složení ve 20. a 30. letech), budování republiky a jejích kádrů (*korenizacija: karelizace vs. finizace*). Zkoumání vztahů těchto aspektů republikové existence a formativní rolí národnostní politiky je hlavním badatelským postupem.

Tomu odpovídá i struktura práce. Jde o případovou komparativní studii, kde jsou paralelně zkoumány obecná problematika sovětské národnostní politiky a regionální vývoj v autonomní Karélii, což tuto politiku ilustruje. První část práce je věnována pozadí vzniku a formulování národnostní politiky bolševiků a její výchozí pozice, včetně porevolučního vývoje. Zásadní tendence této politiky, která se dá shrnout jako liberální do druhé poloviny 20. let a represivní, zaujímající opačnou pozici v letech 30., budou reflektovány událostmi na karelské republikové úrovni. Zdejší vývoj je nejprve nastíněn chronologicky s důrazem na proměnu jeho historického významu a identity, resp. identit vzhledem k poloze Karélie, která se vyvíjela odděleně na území několika administrativních celků. Ilustrace funkce a projevu národnostní politiky v Karélii stejně jako rozbor jejích mechanismů je hlavní náplní této práce. Závěrečná kapitola shrnuje obecné jevy sovětské úrovně a karelský vývoj formou srovnání a analýzy. Kromě shrnutí kontrastů kapitola poukazuje na specifika karelského vývoje oproti centrální linii a zamyšlením nad alternativním vývojem v mantinelech dané národnostní politiky.

1.4. Kritika literatury

Dané téma předpokládá orientaci v regionálním vývoji oblasti Karélie včetně všech výše zmíněných relevantních aspektů, přehled v trendech sovětské národnostní politiky v celkovém kontextu bolševické revoluce a následujících desetiletí s důrazem na upevňování moci ve státním a stranickém aparátu. To jsou pilíře práce.

Jde převážně o sekundární literaturu ve formě monografií a odborných článků z několika center výzkumu. Jedním z nich je univerzita v Petrozavodsku, kde se otázkou Karélie dlouhodobě zabývají experti na region Irina Takala,⁴ Jurij Kilin⁵ či Ilja

⁴ TAKALA, Irina. North American Finns as Viewed by the Population of Soviet Karelia in the 1930s. In TAKALA, Irina; SOLOMESHCH, Ilya. *North American Finns in Soviet Karelia in the 1930s*. Petrozavodsk : Petrozavodsk State University Press, 2008. s. 190-212; ТАКАЛА, Ирина. Финны в восприятии жителей Советской Карелии (1920–1930-е гг.). In ЦАМУТАЛИ, А.Н.; ИЛЮХА, О.П.; КОВАЛЕНКО, Г.М. *Многоликая Финляндия : Образ Финляндии и финнов в России*. Великий

Soloměšč.⁶ Jde o současnou generaci autorů, kteří svůj výzkum opírají o nové materiály po rozpadu SSSR zpřístupněných archivů. Zabývají se jak obecnými dějinami Karélie, tak specifickými jevy, například fenoménem “karelské horečky”, represemi a národnostními operacemi OGPU či rolí Karélie jako kulturně-geografické entity. Kromě dostupných publikací cituji i nepublikovaný rukopis profesorky Takaly, který mi laskavě poskytla. Vedle nich sem patří ještě monografie N.I. Utkina,⁷ A. Rupasova a A. Čistikova.⁸ a referát A.A. Levkojeva na základě jeho dizertace o národnostní politice v Karélii obhajované v Petrozavodsku na počátku 90. let.⁹

Jako protipól sice funguje finské Joensuu s tamní univerzitou, ale specializace na sovětskou Karélii je spíše doménou Helsinské univerzity a Aleksanteri-instituutti, kde působí znalec dějin Ruska a Karélie Markku Kangaspuro¹⁰ či Mikko Ylikangas, stejně jako Jukka Paastela zabývající se finskou komunistickou stranou a jejími vazbami na

Новгород : НовГУ имени Ярослава Мудрого, 2004. s. 263-282; ТАКАЛА, Ирина. Репрессивная политика в отношении Финнов в Советской Карелии в 30-х годов. *Studia Slavica Finlandensia*. 1994, roč. 11, č. 1, s. 117-140; ТАКАЛА, Ирина. Национальные операции ОГПУ/НКВД в Карелии. In ВИХАВАЙНЕН, Тимо; ТАКАЛА, Ирина. *В семье единой : Национальная политика партии большевиков и её осуществление на Северо-Западе России в 1920 – 1950-е годы*. Petrozavodsk : Nakladatelství Petrozavodské státní univerzity, 1998. s. 161-206; ТАКАЛА, Ирина. *Финский период Советской Карелии (1920-е - первая половина 1930-х гг.)*. Nepublikovaný rukopis. Petrozavodská státní univerzita; ТАКАЛА, Ирина. *Финский период Советской Карелии (1920-е - первая половина 1930-х гг.)*. Nepublikovaný rukopis. Petrozavodská státní univerzita. Za poskytnutí rukopisu jsem autorce zavázán.

⁵ КИЛИН, Юрий. *Карелия в политике советского государства, 1920-1941*. Petrozavodsk : Nakladatelství Petrozavodské státní univerzity, 1999.

⁶ SOLOMESHCH, Ilja. Old and New Symbols and Myths : Karelia During the First Two Decades of Soviet Rule. In LAINE, Antti; YLIKANGAS, Mikko. *Rise and Fall of Soviet Karelia*. Helsinki : Kikumora Publications, 2002. s. 123-132; SOLOMESHCH, Ilja. Karelia as an Object of Overlapping History : National Historiographies vis-a-vis State Policies. In ELENIOUS, Lars. *Minority Policies, Culture & Science*. Luleå : Luleå University of Technology, 2006. s. 188-197.

УТКИН, Н.И. *Россия-Финландия : “Карельский вопрос”*. Petrohrad : Международные отношения, 1999.

РУПАСОВ, А.; ЧИСТИКОВ, А. *Советско-Финляндская граница, 1918-1938 гг.* Petrohrad : Европейский дом, 2007.

ЛЕВКОЕВ, Александр. *Национально-языковая политика финского государства Советской Карелии (1920-1935) : Препринт/РАН Кар.науч.центр. Ин-т яз., лит. и истории*. Petrozavodsk, 1992. 28 s. Referát. Petrozavodská státní univerzita.

¹⁰ KANGASPURO, Markku. Karelian Resistance to Finnish Korenizatsiia Policy in Soviet Karelia in the 1920s and 30s. *Studia Slavica Finlandensia*. 2004, roč. 19, č. 1, s. 87-103; KANGASPURO, Markku. Russian Patriots and Red Fennomans. In LAINE, Antti; YLIKANGAS, Mikko. *Rise and Fall of Soviet Karelia*. Helsinki : Kikumora Publications, 2002. s. 24-48; KANGASPURO, Markku. The National and the International in the Republic of Karelia. *Studia Slavica Finlandensia*. 2004, roč. 21, č. 1, s. 118-139; KANGASPURO, Markku. The Origins of the Karelian Workers' Commune, 1920-1923 : Nationalism as the Path to Communism. *The NEP Era : Soviet Russia 1921-1928*. 2007, roč. 1, č. 1, s. 1-20; КАНГАСПУРО, Маркку. Борба за язык в республике Карелия, начало 1930-х гг. *Ab Imperio*. 2002, roč. 2, č. 2, s. 345-348; КАНГАСПУРО, Маркку. Финская эпоха Советской Карелии. In ВИХАВАЙНЕН, Тимо; ТАКАЛА, Ирина. *В семье единой : Национальная политика партии большевиков и её осуществление на Северо-Западе России в 1920 – 1950-е годы*. Petrozavodsk : Nakladatelství Petrozavodské státní univerzity, 1998. s. 123-160.

Sovětský svaz.¹¹ Jedná se o poměrně úzce propojenou skupinu historiků, kteří za zabývají dějinami Karélie z tamní, resp. finské perspektivy. Oba pohledy se výrazně neliší, i když samozřejmě rozdíly v hodnocení např. role rudých Finů existují. Finští historici vnímají epizodu jako anomálii, v Karélii hodnotí finskou epochu jako jistou obdobu zlatého věku, přestože jsou ve svém hodnocení střízliví a vidí národnostní politiku rovněž jako dočasný ústupek, ne možný model budoucího uspořádání. Důkazem spolupráce nových finských a ruských autorů z Karélie je frekvence konferencí a sborníků, kde společně působí a publikují. Tyto odborné články, které jsou patrně zatím nejnovějším přínosem do bádání v oblasti Karélie, cituji v seznamu literatury.

Do širšího kruhu badatelů v oblasti Karélie řadím autory, kteří z nějakého důvodu nepatří do skupiny autorů osy Petrozavodsk-Helsinky, ale rozhodně nejde o solitéry. Konkrétně např. Angličan Nick Baron publikuje ve stejných sbornících a periodikách a jeho monografie je jednou z mála ucelených prací o Karélii v meziválečném období, byť je spíše soustředěna na geografický vývoj a konstrukci regionu jako územní jednotky včetně značného objemu jeho práce věnované GULAGu v Karélii.¹² Expertem na historický regionální vývoj ruského severu je Fin Pekka Kauppala, jehož články a dizertaci ve své práci rovněž používám.¹³ Jde o detailní chronologický přehled událostí v regionu opírající se v té době o nově dostupné prameny.

Dalšími autory jsou Finové H. Kirkinen, P. Nevalajnen a H. Sichvo¹⁴ a jejich etnografická studie Karelů a množství dalších, kteří se ve svých člancích zaměřují na jednotlivé aspekty od jazykové problematiky přes statut Karélie až po imigraci severoamerických Finů, a jejichž kompletní seznam uvádím v bibliografii.

¹¹ PAASTELA, Jukka. *Finnish Communism under Soviet Totalitarianism*. Helsinky : Kikimora Publications, 2003.

¹² BARON, Nick. Conflict and Complicity : The Expansion of the Karelian Gulag. *Cahiers du monde russe*. 2001, roč. 42, č. 1, s. 615-648; BARON, Nick. Nature, Nationalism and Revolutionary Regionalism : Constructing Soviet Karelia. *Journal of Historical Geography*. 2007, 33, s. 565-595; BARON, Nick. Production and Terror : The Operation of the Karelian Gulag, 1933-1939. *Cahiers du monde russe*. 2002, roč. 43, č. 1, s. 139-180; BARON, Nick. *Soviet Karelia*. New York : Routledge, 2007; БАРОН, Ник. Региональное конструирование Карельской автономии. *Ab Imperio*. 2002, roč. 2, č. 2, s. 279-308.

¹³ KAUPPALA, Pekka. *Sowjet Karelien 1917-1941 : Leistung und Schicksal eines sozialistischen Regionalexperimentes*. Freiburg im Breisgau, 1992. 243 s. Dizertační práce. Albert-Ludwigs Universität Freiburg; КАУППАЛА, Пекка. Формирование и расцвет автономной советской Карелии, 1918-1929 гг. : Забытый успех раннесоветской национальной политики. *Ab Imperio*. 2002, roč. 2, č. 2, s. 309-337.

¹⁴ КИРКИНЕН, Хейкки; НЕВАЛАЙНЕН, Пекка; СИХВО, Ханнес. *История карельского народа*. Petrozavodsk : Bars, 1998.

Všichni výše zmínění autoři se ve svých pracích opírají převážně o primární literaturu, převážně ze Státního archivu Republiky Karélie (GARF) a ve své práci vycházím často z interpretace dokumentů autory. Většina relevantních zdrojů je finsky, takže jsem vzhledem k neznalosti tohoto jazyka odkázán na závěry autorů a případné ruské prameny. Primární zdroje, ze kterých vycházím, jsou především sbírky dokumentů, ale i dobová výroční zpráva karelské vlády či přepis schůze zasedání prezidia Sovětu národností z roku 1931, kde se řešila otázka karelské “deviace”.¹⁵ Vedle toho cituji i zakládající dokumenty sovětské vlasti přístupné na internetu.¹⁶ V menší míře vycházím také z publikací z doby Sovětského svazu. Jde o faktograficky bohatou literaturu zabývající se převážně stranickými strukturami a sověty ve formě stručných historických přehledů (*очерки истории*).¹⁷ Kromě primárních zdrojů jsou toto však jediné sovětské prameny z doby před rozpadem SSSR.

Druhým okruhem, který téma práce protíná, je sovětská národnostní politika. Opírám se o několik zásadních autorů, kteří jsou v této otázce autoritami. Kromě Američana Terryho Martina¹⁸ jsou to němečtí historici Gerhard Simon¹⁹, Andreas Kappeler²⁰ či Francouzka Héléne Carrère d’Encausse²¹. Z těchto prací je nejaktuálnější monografie Martina prezentující několik přístupů Sovětů k pohraničním regionům, které Martin označuje za “affirmative action” (pozitivní diskriminace) a “piemontský princip”. Tyto teze rozvíjejí další autoři, např. profesor Humboldtovy univerzity Jörg

¹⁵ Доклад карельского правительства президиуму ВЦИК’а и совету национальностей ЦИК’а СССР. XV-лет карельской АССР. 3/VII 1920 г. – 3/VII 1935 г. Издатель ЦИК карельской АССР. Петрозаводск, 1935; *Петрозаводск : 300 лет истории. Книга 3 (1903-2003)*. Petrozavodsk : Karelia, 2003; Стенограмма заседания президиума совета национальностей ЦИК союза С.С.Р. от 25-го апреля 1931 года. *Ab Imperio*. 2002, год. 2, ч. 2, s. 361-413; *Советы Карелии 1917-1922 : Документы и материалы*. Petrozavodsk : Karelia, 1993; Петрозаводск: 300 лет истории. Книга 3 (1903-2003). Документы и материалы. Петрозаводск, 2003.

¹⁶ Декларация прав трудящегося и эксплуатируемого народа. 3(16) января 1918. г. (<http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/DEKRET/declarat.htm>); Декларация прав народов России. 2(15) ноября 1917 г. (<http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/DEKRET/peoples.htm>)

¹⁷ *Очерки истории карельской организации КПСС*. Petrozavodsk : Karelia, 1974; ГАРДИН, Е.С. *Советская Карелия в годы восстановительного периода (1921-1925 гг.)*. Petrozavodsk : Стáтнiй nakladatelství Karelo-finské SSR, 1955.

¹⁸ MARTIN, Terry. *Affirmative Action Empire : Nations and Nationalism in the Soviet Union, 1923-1939*. Ithaca : Cornell University Press, 2001.

¹⁹ SIMON, Gerhard. *Nationalismus und Nationalitätenpolitik in der Sowjetunion*. Baden-Baden : Nomos Verl.-Ges., 1986.

²⁰ KAPPELER, Andreas. *Russland als Vielvölkerreich : Entstehung - Geschichte - Zerfall*. 2. vydání. Mnichov : C. H. Beck, 2008.

²¹ CARRÈRE D’ENCAUSSE, Héléne. When the “Prison of Peoples” Was Opened. In DENBER, Rachel. *The Soviet Nationality Reader : The Disintegration in Context*. Boulder : Westview Press, 1992. s. 87-101.

Baberowski na příkladu Ázerbájdžánu²² či Victor Döninghaus ve své monografii o sovětském meziválečném přístupu k diasporám.²³ Pohled na národnostní politiku skrze sledování komisariátu pro národnostní záležitosti poskytuje monografie Stephena Blanka²⁴. Z ruských autorů cituji Alexandra Vdovina²⁵, který rozebírá teoretické předpoklady vycházející z tvůrců národnostní politiky Lenina, resp. Stalina. Jako zdroj slouží i práce československého emigranta Františka Silnického (zde ovšem jako Силницкий v ruském překladu)²⁶, která zkoumá fenomén národnostní politiky převážně v kontextu říjnové revoluce. Jurij Slezkine píše ve své stati o sovětském vytváření národních kategorií a přirovnává národnostní útvary k bytům v jednom velkém domě, kterým je v jeho metafoře SSSR,²⁷ Dina Zisemann-Brodsky rozebírá etnickou-politickou problematiku SSSR a ilustruje národnostní moment citáty Lenina, které jsem si vypůjčil.²⁸

Při zkoumání národnostní politiky je důležitým aspektem otázka jazyka. Tím se zabývají západní autoři Michael G. Smith,²⁹ Paul M. Austin,³⁰ Jonathan Pool³¹ či opět Nick Baron³². Vedle těchto zdrojů uvádím v bibliografii rovněž množství článků z odborných periodik a sborníků, které řeší otázku jazyka jak v sovětské, tak karelské rovině. např. od autorů jako Esa Anttikoski³³ či Boris Starkov³⁴.

²² BABEROWSKI, Jörg. *Der Feind ist überall : Stalinismus im Kaukasus*. Mnichov : Dt. Verl.-Anst., 2003; BABEROWSKI, Jörg. *Der rote Terror*. Frankfurt am Main : Fischer, 2007.

²³ DÖNNINGHAUS, Victor. *Minderheiten in Bedrängnis : sowjetische Politik gegenüber Deutschen, Polen und anderen Diaspora-Nationalitäten 1917 - 1938*. Mnichov : Oldenbourg, 2009.

²⁴ BLANK, Stephen. *The Sorcerer as Apprentice : Stalin as Commissar of Nationalities, 1917-1924*. Westport : Greenwood Press, 1994.

²⁵ ВДОВИН, Александр. Эволюция национальной политики СССР. 1917—1941 гг. *Вестн. Моск. ун-та*. 2002, го. 8, ч. 3, с. 3-54.

²⁶ СИЛНИЦКИЙ, Франтишек. *Силницкий, Франтишек: Национальная политика КПСС*. Washington : Проблемы восточной Европы, 1990.

²⁷ SLEZKINE, Yuri. The USSR as a Communal Apartment : How a Socialist State Promoted Ethnic Particularism. *Slavic Review*. 1994, го. 53, ч. 2, с. 414-452.

²⁸ ZISSERMAN-BRODSKY, Dina. *Constructing Ethnopolitics in the Soviet Union : Samizdat, Deprivation and the Rise of Ethnic Nationalism*. New York : Palgrave, 2003.

²⁹ SMITH, Michael G. *Language and Power in the Creation of the USSR, 1917-1953*. Berlin, New York : Moyton de Gruyter, 1998.

³⁰ AUSTIN, Paul M. Soviet Karelian : The Language that Failed. *Slavic Review*. 1992, го. 51, ч. 1, с. 16-35; AUSTIN, Paul M. Soviet-Finnish : The End of a Dream. *East European Quarterly*. 1987, го. 21, ч. 2, с. 183-205; AUSTIN, Paul M. Soviet-Finnish : The End of a Dream. *East European Quarterly*. 1987, го. 21, ч. 2, с. 183-205.

³¹ POOL, Jonathan. Soviet Language Planning : Goals, Results, Options. In DENBER, Rachel. *The Soviet Nationality Reader : The Disintegration in Context*. Boulder : Westview Press, 1992. s. 331-352.

³² BARON, Nick. The Language Question and National Conflict in Soviet Karelia in the 1920's. *Ab Imperio*. 2002, го. 2, ч. 2, с. 349-360;

³³ АНТТИКОСКИ, Эса. Языковое строительство на Северо-Западе России (20-е - 40-е годы). *Studia Slavica Finlandensia*. 2000, го. 16, ч. 1, с. 116-127; АНТТИКОСКИ, Эса. Стратегии карельского языкового планирования в 1920-е и 1930-е годы. In ВИХАВАЙНЕН, Тимо; ТАКАЛА, Ирина. *В семье единой : Национальная политика партии большевиков и её осуществление на Северо-Западе*

Přední autoři zabývající se národnostní politikou pojednávají téma obecně, příp. jej ilustrují na známějších příkladech typu Ukrajiny, Běloruska, Kavkazu či dálněvýchodního Ruska. Otázka Karélie v této souvislosti však zůstává stranou. Z pohledu národnostní politiky téma v podstatě neexistuje a karelští historici naopak nevěnují tolik pozornosti vztahu centrum-periferie a jeho konkrétním projevům, soustředí se na vývoj v oblasti izolovaně. Má práce si klade za úkol tyto dvě množiny spojit.

2. Národnostní politika - přehled, trendy

2.1. Rusko jako *Vielvölkerreich*: teoretické aspekty a předpoklady

Skutečnost, že Rusko je mnohonárodnostní stát, bolševici reflektovali a strana (resp. její frakce) si národnostní otázku dokonce přisvojila jako jedno ze svých hlavních témat již v dobách raného bolševismu na přelomu století. Oproti nim se menševici o tuto problematiku začali zajímat až po únorové revoluci, kdy, poté co nedocenili vážnost národnostního momentu, narychlo v srpnu 1917 zformulovali politiku regionální samosprávy a kulturně-národní autonomie. Tou dobou ale bylo téma již bolševickou doménou a slogan práva národů na sebeurčení přijatý na II. sjezdu strany (1903) rezonoval znovu revolučním rokem 1917.³⁵

Konfrontace s národnostní pestrostí byla pro bolševiky přesto jistým překvapením. Zejména poté, co se nový režim etabloval i v pohraničních regionech, poznali bolševici, kteří se většinou rekrutovali z řad ruské (nebo rusifikované židovské) městské inteligence, realitu neruské periferie i v praxi.³⁶ Síla nacionalismu jako hnacího motoru revoluce a občanské války překvapila i Lenina, který bral národnostní otázku vážně. Bolševici sice očekávali jistou míru nacionalismu v Polsku či Finsku, ale vlna, která se přehnala prakticky přes celé Rusko, byla nevídaná a neočekávaná.³⁷

России в 1920 – 1950-е годы. Petrozavodsk : Nakladatelství Petrozavodské státní univerzity, 1998. s. 207-222.

³⁴ СТАРКОВ, Борис. Инструментарий национальной политики ВКП(б) и его применение. In ВИХАВАЙНЕН, Тимо; ТАКАЛА, Ирина. *В семье единой : Национальная политика партии большевиков и её осуществление на Северо-Западе России в 1920 – 1950-е годы*. Petrozavodsk : Nakladatelství Petrozavodské státní univerzity, 1998. s. 83-98.

³⁵ Силницкий, s. 31-34.

³⁶ Baberowski. *Der rote Terror*, s. 73.

³⁷ Martin. *Affirmative Action Empire*, s. 2.

Lenin řekl, že cílem revoluce je získání moci.³⁸ Bolševici se však příliš soustředili na její uchopení, aniž by měli konkrétnější plán, jak potom zemi vlastně spravovat. V první řadě bylo třeba sovětskou moc konsolidovat, což hlavně znamenalo získat a ubránit hraniční území. V samotném roce 1917 vzniklo v pohraničních regionech mnoho samosprávních jednotek, které neuznávaly autoritu carské ani prozatímní vlády či později bolševiků. Jako hlavní cíl v této situaci bylo tedy stanoveno vyhrát podporu místního obyvatelstva na stranu revoluce. K tomu právě sloužila hesla o nezávislosti v sovětské soustavě.³⁹

2.1.1. Nacionalismus jako hybatel revoluce: hodnocení bolševického pragmatismu

Autoři zabývající se sovětskou národnostní politikou se shodují, že apel na národnostní cítění v Rusku žijících etnik a deklarovaná garance práva na sebeurčení, byl dočasným taktickým krokem, který nezapadal do dlouhodobých bolševických představ, jak koncipovat budoucí stát. Otázka národnostní byla však úzce spojena s řadou státoporných problémů, např. dle jakého klíče bude země organizována (rozdělena). Historik Andreas Kappeler zmiňuje specifickou situaci Ruska, kdy revoluce ve jménu marxismu (který národnostní moment vyměnil za třídní boj) spoléhala na utlačovaná etnika jako její hlavní sílu. Revoluční potenciál národů Ruska spolu s vírou v možnost rychlého překlenutí či přímo přeskočení formy národního státu je v Kappelerově interpretaci hlavním důvodem Leninova přesvědčení o nutnosti poskytnutí práva na sebeurčení. Jeho garancí měl být nacionalismus neutralizován a skokem z přednacionálně-caristické fáze rovnou do proletářsko-internacionální společnosti mělo být nadobro zamezeno národnostním problémům.⁴⁰

Také Rus Alexandr Ivanovič Vdovin charakterizuje sovětskou porevoluční národnostní politiku jako populistickou a pragmatickou, která měla pokud možno co nejdříve dosáhnout cílů. V *Deklaraci práv ruského lidu* z 2/15. listopadu 1917 se mluví o emancipaci národů a jejich dobrovolném a poctivém (честной) svazu, je garantována rovnost, suverenita a právo na sebeurčení až vystoupení ze svazu a vytvoření vlastní

³⁸ Blank, s. 11.

³⁹ Вдовин, s. 7.

⁴⁰ Kappeler, s. 301.

vlády.⁴¹ V *Deklaraci práv pracujících a vykořisťovaného lidu* z 3/16. ledna 1918 je ale ukotvena premisa federalizace Ruska jako svobodných republik ve svobodném svazu.⁴² Vdovin tento příklad relativně náhlého zmírnění porevolučního entuziasmu pro národní svobodu glosuje jako odložení debaty o formě svazu na “lepší časy” a rozhodnutí shora o ideální podobě státnosti pro proletariát - měla jí být jednotná a nedělitelná republika. V létě 1918 vzniklá sovětská ruská republika RSFSR již měla přívlastek “federativní” v oficiálním názvu, přestože ještě neexistovaly národnostní republiky, které by mohly s Ruskem do této federace vstoupit. Jednalo se tak o unitární stát spravovaný sověty (совдепия). Formální stránka věci ale nebyla důležitá. Lenin prohlásil, že je jedno, kudy hranice půjde, uchová-li se svaz všech pracujících v boji proti buržoazii.⁴³

Profesor Gerhard Simon pracuje s předpokladem bolševiků, že po revoluci národy Ruska dobrovolně vejdou do svazu se Sověty aniž by jako vedlejší produkt vznikly separatistické tendence. Že tomu tak nebylo pouze dokazuje podcenění praktických aspektů národnostního momentu, což se později do národnostní politiky promítlo. Bolševici doufali, že neruské obyvatelstvo na svou stranu získají pouze hesly o sebeurčení, ale jak Simon píše, zapomněli, že dělnická revoluce jako taková měla pro okraj Ruska, kde fakticky proletariát nebyl, malý půvab. Neplatila zde Leninova slova, že pro dělnickou třídu jsou národnostní požadavky podřízeny zájmům třídního boje. Sebeurčení bylo každopádně výjimkou z obecné premisy centralismu. Jak Lenin příznačně prohlásil v roce 1913, bolševici byli proti vlastnímu odtržení, ale pro právo národů na odtržení. Způsob, který tento protimluv alespoň částečně vyřešil, byla organizace strany, která fungovala na přísně centralistické úrovni.⁴⁴

S hodnocením pragmatických aspektů národnostní politiky Vdovina a Simona souhlasí i Dina Zisserman-Brodsky z Izraele, která ilustruje odhodlání bolševiků udržet zemi kompaktní citací Lenina: *Význam zachování socialistické republiky je nadřazen právu národnostních skupin na sebeurčení. Uznání takového práva ještě neznamená, že bude v praxi kterémukoliv národu automaticky přiznáno.*⁴⁵ Kontrast mezi privilegii národů a restriktivními výjimkami byl pro sovětskou národnostní politiku typický.

⁴¹ Декларация прав трудящегося и эксплуатируемого народа. 3(16) января 1918. г

⁴² Декларация прав народов России. 2(15) ноября 1917 г.

⁴³ Вдовин, с. 6.

⁴⁴ Simon, s. 34-35.

⁴⁵ Překlad z angličtiny: autor. Zisserman-Brodsky, s. 20.

Zisserman-Brodsky zmiňuje jako příklad právo na vzdělání v jazyce národa, ovšem limitované obsahem vyučování.⁴⁶

Rovněž Héléne Carrère d'Encausse, francouzská autorita v oblasti dějin Sovětského svazu, hodnotí bolševickou národnostní politiku jako pouhý revoluční nástroj. Společným jmenovatelem pro všechny kroky v této věci po roce 1917 je pro ni podcenění problematiky a nedostatečná orientace v národnostních reáliích Ruska. Lenin byl dle Carrère d'Encausse teoretikem odtrženým od reality, který o pohraničí a jeho obyvatelích nevěděl nic, když se domníval, že bude schopen ovládnout či alespoň usměrnit vlnu nacionalismu, kterou revoluce uvolnila. Zároveň ale nebral v potaz ruský nacionalismus. Bylo chybou domnívat se, že Rusové se nechají degradovat do role druhořadého národa jen kvůli snížení kulturního "náskoku" ostatních národů Ruska.⁴⁷

Otázkou role ruského národa v politice bolševiků se zabývá i Terry Martin. Podle něj se bolševici nacionalismu báli jakožto maskovací ideologie, která ovšem reprezentuje něco jiného, jen ne třídy, se kterými marxismus pracoval. Všechny národy se sice měly spojit (слияние), ale Lenin přesto tvrdil, že i v socialismu bude národní uvědomění růst, dokud se úplně neosvobodí všechny tyto národy. Stalin později doplnil, že cílem bolševiků je stimulace kultury národů Ruska, která se tím pádem rychleji vyčerpá a socialistické jednotě nebude tak nic stát v cestě. Martin v této souvislosti přichází s termínem "velkozla" či "největšího zla" (Great-Danger Principle). Jeho podstatou je narušení bolševické premisy rapidního asistovaného vývoje národnostních kultur neruským lokálním nacionalismem vzniklým jednak jako důsledek carského útlaku, ale hlavně jako produkt "velkoruského šovinismu" (руссопятство). Lenin toto považoval za větší nebezpečí než lokální nacionalismus, který bylo v tomto kontextu zlem menším.⁴⁸

2.1.2. Federace SSSR a "zvláštní" RSFSR: národnostní ústupek

S národnostní otázkou souvisí i způsob federativního uspořádání SSSR, kterému předcházela boj dvou rozdílných konceptů. Jak píše František Silnický, bylo třeba

⁴⁶ Zisserman-Brodsky, s. 20.

⁴⁷ Carrère d'Encausse, s. 98.

⁴⁸ Martin. Affirmative Action Empire, s. 4-7.

nejdříve přesvědčit stranu, že národnostní otázka je skutečným problémem, který je třeba řešit. Mezi bolševiky bylo totiž křídlo internacionalistů v čele s Bucharinem či Pjatakovem, kteří vyznávali “národnostní nihilismus”, tedy odmítnutí brát tento problém v potaz s odkazem na standardní marxistickou klauzuli o neexistenci národů v socialistické společnosti. Staří bolševici považovali ústupky národnostem jako brzdění snahy o celosvětové sjednocení všech zemí. Architektům národnostní politiky se navíc nepodařilo přesvědčit své spolustraníky o tom, že nejde jen o jakousi druhořadou agendu (soft-line policy) a dočasné programové ústupky ve stylu NEPu. Tato nedůslednost se později podepsala na efektivitě zavádění národnostní politiky.⁴⁹

Přesto byla federace na národnostním základě přijata jako budoucí uspořádání státu. Problém ale vykrystalizoval ve spor Lenina a Stalina o formu. Ukázalo se zde, jak je národnostní moment důležitý. Federalizace měla být totiž také dočasným ústupkem na cestě k unitárnímu celistvému státu,⁵⁰ ale kvůli přiznanému právu národů na sebeurčení a správu toto nebylo možné. Šlo původně o program sociálních revolucionářů - eserů, který ovšem bolševici donuceni okolnostmi přijali v roce 1917 za svůj.⁵¹ Lenin se nejvíce obával probuzení negativních národních nálad v souvislosti se spojením utlačovatelského carského režimu s ruským národem, který byl jeho oporou.⁵² Tuto přecitlivělost vůči národům Ruska diktovalo určení velkoruského šovinismu jako největšího zla. Terry Martin přirovnává situaci k pozitivní diskriminaci (“affirmative action”). Z terminologie dnešní doby by se dalo hovořit o politické korektnosti, což v podstatě znemožňovalo Rusům jakožto bývalým utlačovatelům ventilovat svou národnostní identitu.

To určilo i podobu SSSR. Díky Leninovi a jeho strachu z velkoruského šovinismu došlo k zvláštní formě federace “sovětského typu”.⁵³ Systém byl založen na federální vládě a jednotlivých subjektech, což byly sovětské republiky s příslušnými výsadami, ovšem Ruská sovětská federativní socialistická republika (RSFSR) měla zvláštní, nepriviligovaný statut. Šlo o největší a hlavní republiku ve svazu, ale právě proto neměla být zvýhodněna, naopak. Tento stav byl produktem právě Leninových obav z velkoruského šovinismu.⁵⁴

⁴⁹ Силницкий, s. 48, 111; Martin. Affirmative Action Empire, s. 20-21.

⁵⁰ Силницкий, s.106.

⁵¹ Карпелер. s. 301.

⁵² Силницкий, s.19.

⁵³ Силницкий, s. 106.

⁵⁴ Вдовин, s. 3–54, s. 10-11.

Stalin oproti tomu navrhoval federaci, ve které by RSFSR bylo zastřešující organizací, do které by v té době formálně nezávislé sovětské republiky vstoupily jako autonomní. Jako předseda komise *politbyra* vzniklé v srpnu 1922, která měla prozkoumat vztahy mezi RSFSR a zbylými republikami, toto také navrhl a *politbyro* jeho návrh v září přijalo. Vzápětí byl ale nápad atakován Leninem, který Stalina obvinil ze snahy změnit statut republik a navrhl právě koncept SSSR, do kterého by všichni vstoupili společně. RSFSR a ruské obyvatelstvo se tak ocitlo ve zvláštním vakuu nepřirozeného stavu (“awkward republic”), kdy, slovy Terryho Martina, “*Rusů bylo příliš mnoho, aby je bylo možné jen tak ignorovat, ale zároveň jejich velikost naháněla hrůzu, takže nemohli dostat stejný statut, jako ostatní unijní národnosti.*”⁵⁵

Rusové neměli v systému SSSR nikdy “normální” postavení. Neexistovala ruská komunistická strana, národní akademie, dokonce ani RSFSR nebyla teritoriálně vymezena jako ruská. Šlo o území svazu, kde nebyly žádné sovětské republiky. To ale znamenalo, že Rusové byli spojováni právě s SSSR, který měl podle Lenina sloužit jako zastřešující jednotka. Absence národního momentu Sovětů a zvláštní “nenárodní” postavení Rusů tak zapříčinilo jejich propojení.⁵⁶

Sovětský svaz byl prvním státem vůbec, který rozdělil a spravoval své území na základě etnoteritoriálního federalismu, kdy národnost hrála hlavní roli jako forma skupinové identifikace, na jejímž základě bylo k jednotlivcům přistupováno. Jurij Slezkine toto rozdělení SSSR přirovnává ke “komunálce”, kdy jednotlivé národní státy a územní jednotky fungovaly jako oddělené pokoje. Toto etnické rozdělení zamezující míchaní a komunikaci různých etnik sovětský stát podporoval.⁵⁷

2.2. *Korenizace*

Rovnost a přátelství národů ve formě federace národních republik (a Ruska) bylo základním kamenem křehké rovnováhy, o kterou se nově vzniklý stát opíral. Aby však svaz mohl skutečně fungovat a přežít, bylo třeba vybudovat novou elitu, která bude pokud možno národní (tj. lokální), ale zároveň sovětská a tedy loajální vůči systému. Šlo tedy o překlenutí mezery mezi národní a sovětskou úrovní.⁵⁸ Toho mělo být dosaženo pomocí politiky *korenizace* (коренизация), která se stala určitou esencí první

⁵⁵ Překlad z angličtiny: autor. Martin. *Affirmative Action Empire*, s. 395.

⁵⁶ Slezkine, s. 435, 443.

⁵⁷ Slezkine, s. 415.

⁵⁸ Carrère d'Encausse, s. 87

fáze sovětské národnostní politiky trvající v podstatě celou první dekádu existence Sovětského svazu.

2.2.1. 20. léta: *korenizace*

Pojem odkazuje ke slovu “kořen”, resp. “коренной”, tedy “původní” či “domorodý”. Bolševici tím akcentovali nárok daných etnik na jejich republiky a zároveň odkazovali na exkluzivitu užívání těchto oblastí, kde se měly dané národy koncentrovat. *Korenizaci* tvořily dva hlavní navzájem provázané momenty: Podpora národních jazyků a tvorba národních elit. Tento přístup měl kombinovat *Nation-building* shora v podstatě na dvou úrovních - národní a sovětské. Kádry se měly rekrutovat lokálně a jako loajální exponenti sovětu by umožnily oblasti spravovat. Zároveň by však díky této politice došlo k urychlení národního vývoje směrem k socialismu, kterému v cestě stála kromě protonacionalismu i “zaostalost”. Sovětská klasifikace pokročilých a zaostalých národů se ubírá v podstatě po ose východ-západ s tím, že mezi prvně jmenované patří jen zhruba desítka největších etnik SSSR (včetně bezprizorných Rusů), zbytek je pak vnímán jako nedostatečně kulturně rozvinutý. V takových oblastech (tj. v podstatě na celém sovětském východě) se režim soustředil na vybudování gramotných, vzdělaných a národnostně i sovětsky uvědomělých kádrů. Na západě, který měl mít tuto fázi již za sebou, se *korenizace* soustředila hlavně na jazykový aspekt, tedy prosazování původních národních jazyků u kulturně vyspělých, ale rusifikovaných národů.⁵⁹

Stalin označil v roce 1921 za jádro národnostní otázky právě propast mezi zaostalými a pokročilými národy, jejímž překlenutím podmínil úspěšné vyřešení problému. Malým národům bylo údajně třeba dát právo a prostor na rozvoj tak, aby se rozvíjely rychleji než rozvinutí. Jediným plně rozvinutým národem byli Rusové, kteří měli ostatním národům umožnit dostihnout jejich kulturní úroveň. Tato premisa je právě původem zmíněné specifické situace Rusů a RSFSR v rámci národnostní politiky SSSR.⁶⁰

Cíle *korenizace* byly pojmenovány již v roce 1920 a oficiálně schváleny na XX. sjezdu strany v roce 1921, ale pro jejich uvedení do praxe nebylo učiněno prakticky nic. K aktivní změně došlo až roku 1923, kdy se v souvislosti s XXII. sjezdem strany

⁵⁹ Martin. *Affirmative Action Empire*, s. 23, 24.

⁶⁰ Вдовин, s. 7, 8.

korenizace se svými dvěma pilíři stala hlavním nástrojem bolševiků. V národnostní agendě šlo o prioritní cíl, který přiblíží národům sovětskou moc. Jejich začlenění mělo mít za důsledek identifikaci jednotlivých etnik s unijním centrem.⁶¹ Stalin popsal toto paralelní budování národního i sovětského uvědomění jako politiku, která je “národní formou, ale socialistická obsahem”.⁶²

Někdy bývají 20. léta v SSSR označována jako “zlatý věk”, což je spojována právě s liberálními politikami NEPu a *korenizace*. Přesto právě národnostní politika byla předmětem těžkého politického boje. Paradox období NEPu spočíval navíc v tom, že sice došlo k dočasné ekonomické liberalizaci, ale vedlejším efektem se ukázala být dlouhodobá centralizace v kulturní, politické a nakonec i v hospodářské oblasti.⁶³ Je třeba mít na paměti, že v obou případech šlo o taktický odklon od generální linie, což mělo v první řadě zajistit stabilitu a rozvoj. Dogmatické názory tak vystřídal pragmatismus velice rychle.⁶⁴ To bylo ale zároveň příčinou určité nekonceptnosti a rozporů, které se částečně personifikovaly v neshodách Lenina a Stalina. Oba se sice shodli na základních obrysech, ale Stalin prosazoval restriktivnější národnostní politiku s omezenějšími právy národů a méně košatým způsobem federace. V této souvislosti obvinil Lenina z “národního liberalismu”.⁶⁵ Na bolševické poměry ultraliberální politika dosáhla ale již počátkem 20. let určitých změn. Heslo o právu na sebeurčení bylo opatrně přeformulováno do politiky budování národů v rámci SSSR, ovšem bez jasně definované hranice, kam až měl *Nation-building* dospět.⁶⁶ Celkový rozpor vystihuje i alternativní označení politiky: “leninsko-stalinská”.⁶⁷

Improvizovaný počátek národnostní politiky v kombinaci s nekonsensuálním přístupem stranických elit a jejím druhořadým vnímáním širší stranickou základnou determinovalo její pozdější podobu. Jistá vágnost sice národním republikám zprvu umožňovala kreativní přístup v naplňování pokynů centra, ale později se proti nim tato nejednoznačnost obrátila ve formě teroru, který se o národnostní moment do značné míry opíral. Stephen Blank vidí například v neschopnosti národnostní otázku uspokojivě vyřešit jako živnou půdu pro podmínky, které vedly ke stalinismu.⁶⁸

⁶¹ Martin. *Affirmative Action Empire*, s. 10, 12.

⁶² Kappeler, s. 305.

⁶³ Blank, s. 65.

⁶⁴ Kappeler, s. 302.

⁶⁵ Simon, s. 37.

⁶⁶ Simon, s. 38, 83.

⁶⁷ Вдовин, s. 3.

⁶⁸ Blank, s. 65.

Garantem řešení národnostní otázky byl zprvu Lidový komisariát pro národnostní záležitosti neboli *Narkomnac* (Народный комиссариат по делам национальностей) v čele se Stalinem. Původně mělo jít o pouhou komisi, ale s oficiálním bolševickým posvěcením federativního uspořádání bylo třeba vytvořit legální rámec participace jednotlivých národů.⁶⁹ Instituce byla ale od počátku slabá. Její kompetence se překrývaly s jinými orgány federální i státní správy a navíc byla vyčleněna z reálného systému moci fungujícího centrálně, což byla stranická struktura. Na lokální úrovni nahrazovala *Narkomnac* tzv. “trojka” - zástupci stranických, státních a vojenských orgánů.⁷⁰ Tato neschopnost vybudovat přehledné a efektivní lokální exponenty znamenala zásadní neúspěch a faktický konec *Narkomnac*.⁷¹ Problém byl ale i v samotném konceptu instituce, kterou měly nahradit lokální stranické orgány, které již od počátku 20. let v autonomních oblastech vznikaly a činily tak jakékoliv instituce národního charakteru obsolentními.⁷²

Role i osud *Narkomnac* byly úzce spjaty se Stalinem. Národnostní otázka spadala do jeho kompetencí již před revolucí, kdy v Rakousku-Uhersku zkoumal tamní formu národního soužití a její případnou možnost aplikace na ruskou realitu.⁷³ Jako komisař pro národnostní otázky byl však navzdory svému dominantnímu postavení mezi bolševiky slabý. Stephen Blank toto označuje za záměr, kdy Stalin svým zanedbáváním povinností pomalu likvidoval instituci, kterou stejně od počátku považoval za zbytečnou a nechával ji tak na pospas ostatním orgánům, na které kompetence *Narkomnac* přešly.⁷⁴ Stalinovu angažovanost v této funkci vystihuje počet schůzí komisariátu, kterých ze zúčastnil. Na několika prvních přítomen sice byl, ale od roku 1920 se objevil jen na jednom z dvačtyřiceti zasedání.⁷⁵

Jak ale upozorňuje Terry Martin, bylo by chybou redukovat Stalinův nezájem o *Narkomnac* na podcenění národnostní otázky. Ta s ním byla osobně spjata a Stalin celá 20. léta národní emancipaci v sovětském kabátu podporoval.⁷⁶ Muselo se tak ovšem dít podle pravidel diktovaných centrem. Součástí 12. sjezdu strany v dubnu 1923 a startem *korenizace* byl i vztyčený prst tatarskému bolševikovi a muslimskému vůdci Sultan-

⁶⁹ Blank, s. 11.

⁷⁰ Blank, s. 68.

⁷¹ Blank, s. 89.

⁷² Blank, s. 94.

⁷³ Jeho dojem se dá shrnout citátem “V Rusku nemáme parlament - sláva bohu!” Силницкий, s. 39.

⁷⁴ Blank, s. 52

⁷⁵ SMITH, Jeremy. Stalin as Commisar of Nationalities. In DAVIES, Sarah; HARRIS, James. *Stalin : A New History*. New York : Cambridge University Press, 2005. s. 45-62, zde s. 55, 56.

⁷⁶ Martin. *Affirmative Action Empire*, s. 232.

Galievovi, který sloužil jako odstrašující příklad pro všechny příliš autonomní a ambiciózní lokální exponenty. Vůdce Tatarské ASSR, kterého stejně jako celé muslimské hnutí přivedla k bolševizmu právě národnostní otázka, byl vyloučen ze strany z důvodů konspirace proti sovětské moci a kvůli údajným kontaktům s hnutím Basmači. Sultan-Galiev a jemu podobní doufali, že se jim podaří vyřešit složitou národnostní otázku jejich regionů pomocí komunismu, který byl pro ně pouhým prostředkem.⁷⁷ Vyloučení Sultan-Galieva bylo předznamenáním toho, jak budou vnímány autonomní snahy národních regionů, které se budou příliš odlišovat od centrální linie. *Sultangalijevština* byla odstrašujícím případem všechny sovětské autonomie.

Nyní mělo být všem jasné, že národnostní politika má zcela jasné kontury a kdo je načrtl. To označuje konec *Narkomnac*, který byl ve světle jasně formulované *korenizace* a počínající centralizace sovětské moci ve federativním kabátě zbytečnou institucí. V duchu paradoxu NEPu sice národy zažívaly jistou míru svobody, kdy mohly “chytout dech” (передышка), ale to samé platilo i pro režim, který získal cenný čas ke konsolidaci a budoucí přeformulování řešení národnostní otázky.⁷⁸ Institut *Narkomnac* vystřídal v rámci formování SSSR sovět národností jako jedna z komor nejvyššího sovětu mající za úkol reprezentovat národnosti na centrální úrovni.

2.2.2. Efekt *korenizace*: hodnocení

Početné národy Ruska byly realitou, se kterou se Sověti museli vyrovnat. Jak pravil Lenin: “Přestože marxismus s pojmem národa neoperuje, v ruské realitě prostě objektivně existují a nelze je ignorovat.”⁷⁹ Na druhou stranu režim nehodlal slevit ze svých ideologických požadavků jinak, než dočasnými, taktickými ústupky. V tomto duchu lze interpretovat Stalinovo prohlášení, že autonomie není nic jiného než forma.⁸⁰ Nešlo ale o pouhou formalitu. Režim se nacionalismu bál a snažil se mít národy pod kontrolou tak, že se snažil pomocí *korenizace* urychlit jejich kulturní vývoj, aby co nejrychleji jako národy zanikly.

Jako úspěšnou hodnotí *korenizaci* Andreas Kappeler v tom smyslu, že se podařilo neruské obyvatelstvo buď získat na svou stranu, nebo neutralizovat. Celý

⁷⁷Martin. *Affirmative Action Empire*, s. 229.

⁷⁸Blank, s. 64.

⁷⁹Slezkine, s.420.

⁸⁰Силницкий, s. 112.

proces ale vyústil v konsolidaci malých národů a místo oslabení národního cítění vzrostl v sovětských republikách a oblastech nacionalismus, což naprosto negovalo očekávání centra. Ukázalo se, že nově vzniklé elity mají rovněž politické požadavky a očekávají zvýšení kompetencí.⁸¹ Terry Martin vidí v odhodlání otázku takto komplexně řešit zárodek budoucích národnostních operací, které označuje za etnické čistky. Stupeň profesionalizace a míra odhodlání přepisovat etnickou mapu, která ve 20. letech sloužila k budování národů, měla později obdobně sloužit i k jejich systematickému ničení (nation-building a nation-destroying).⁸²

Martin si všímá i dalšího, pro tuto práci podstatného efektu, který nazývá "Piedmont principle" a označují jím pokus využít přeshraničních etnických vazeb k nárokování teritoria cizího státu. Pojem je inspirován "haličským Piemontem" jakožto liberálním centrem ukrajinské kultury za Rakouska o jehož získání od Polska usiloval i SSSR, přičemž se snažil argumentovat zdejším početným ukrajinským obyvatelstvem. Šlo v podstatě o univerzální postup, který byl například aplikován i v případě Besarábie, kdy kvůli jejímu získání byla dokonce "vytvořena" moldavská národnost s vlastní ASSR.⁸³ "Piedmont principle" měl ale často opačný efekt, kdy nespokojené obyvatelstvo pohraničních regionů SSSR lákaly právě sousední státy jako tomu bylo právě v případě polské západní Ukrajiny. Šlo o neúspěch národnostní politiky, kdy se nenaplnil předpoklad dopadů liberální *korenizace* na Ukrajině, tzv. "ukrajinizace".⁸⁴

Národnostní politika byla namířena převážně do pohraničních regionů, zejména na západě Sovětského svazu. Země se skládala z ruského centra a neruských okrajových oblastí. Tento geografický moment zásadně definoval podobu modelu řešení národnostní problematiky. Pohraničí bylo zranitelné nejen kvůli své poloze, ale i kvůli obyvatelstvu, které bylo neruské a tedy považováno za neloajální.⁸⁵ V Martinově interpretaci je tento strach ze zahraničního vlivu, příp. intervence původcem sovětských etnických čistek a teroru. Národnostní operace probíhají sice podle etnického klíče, ale nejde o etnickou nenávisť, ale o "sovětskou xenofobii", což je ideologický koncept, jehož dominantou je předpoklad zahraničního nebezpečí umocněn přítomností neruského obyvatelstva na okraji země. Paradoxní je pak tato xenofobie v kombinaci s *piemontským principem*, kdy je na jednu stranu imigrace vítána, ale nově příchozí jsou

⁸¹ Kappeler, s. 305.

⁸² MARTIN, Terry. The Origins of Soviet Ethnic Cleansing. *The Journal of Modern History*. 1998, roč. 70, č. 4, s. 813-861, zde s. 816, 823.

⁸³ Martin. Affirmative Action Empire, S. 9.

⁸⁴ Martin. Affirmative Action Empire, S. 225-227.

⁸⁵ Carrère d'Encausse, s. 91.

pak vystavení podezření a pronásledování právě kvůli svému cizímu, nesovětskému původu.⁸⁶

Sověti byli podezřívaví vůči jakýmkoliv projevům neutrality a nezařaditelnosti, což mělo národy činit náchylnějšími vůči přeshraničním vlivům. Asimilace obyvatel, byť jen dobrovolná, byla nežádoucí, stejně jako extrateritoriální autonomie národů rozptýlených po celé zemi. Řešením bylo národnostní dělení na všech úrovních od republik až po vesnice a jednotlivce. Na vrcholu takto vzniklé pyramidy byl SSSR a její základnu tvořili sovětské občany. Prostor mezi nimi vyplňovaly různé úrovně autonomie, což vytvářelo tisíce národních jednotek. Toto do jisté míry suplovalo model národního státu, což bolševici jako koncept odmítli, ale národní pyramidou vytvořili systém federace národních unijních jednotek. Národní státy jako takové byly bolševiky spojovány s asimilací, což mělo vyvolat nebezpečný nacionalismus. Sovětskou odpovědí na tento problém byl separátní vývoj v národních oblastech a následné vyčerpání potenciálního nacionalismu, díky čemuž by se všechna etnika SSSR spojila ne na národnostním principu, ale na základě společné sovětské identity. Takovéto vytváření etnických ostrůvků po celé zemi bylo ale kontraproduktivní a důsledkem bylo pouze zvýšení nacionálního pnutí.⁸⁷

Korenizace byla prioritou na východě, protože zde byly národy obecně “zaostalejší” než v evropské části Ruska. Přestože bylo toto rozdělení proti bolševickému principu rovnosti, východním národům bylo potřeba s rozvojem pomoci. Na sovětském východě byla ale *korenizace* vnímána místními jako forma dekolonizace, kdy “nacionálové” interpretovali sovětskou politiku budování národních elit jako předání naprosté kontroly nad “jejich” územím. To se často zvrhlo v etnický konflikt, jehož obětí bylo ruské obyvatelstvo daných regionů.⁸⁸

V západních oblastech, jak je zmíněno výše, se *korenizace* soustředila především na jazykovou otázku. To bylo sice součástí národnostní politiky v celém SSSR, ale na východě byla kodifikace jazyků v rámci “nation-building” druhořadým, dílčím problémem. Mnoho “zaostalých” národů ani nemělo literární jazyk a ten bylo třeba nejprve kodifikovat. Západní oblasti, které byly víceméně považovány za rozvinuté a vyspělou kulturou a jazykem již disponovaly, měly co nejdříve zavést národní jazyky do

⁸⁶ Martin. *The Origins*, S. 829, 832.

⁸⁷ Martin. *Affirmative Action Empire*, s. 10, 15-16, 32-33.

⁸⁸ Martin. *Affirmative Action Empire*, s. 65, 125, 134, 139.

běžného užívání na úřadech, ve školách a do všech oblastí společenského života. To měl zajistit status oficiálního jazyka a kampaň za aktivní přechod na jeho užívání.

Vysoká míra pozornosti, kterou bolševici propagaci co možná nejširšího užívání národních jazyků věnovali, spočívá v chápání formovací role jazyka. Bolševici jej vnímali jako prostředek sociální disciplíny, který národy tmelil, určoval do značné míry jejich identitu a tak podmiňoval jejich kulturní a ekonomický vývoj. Svým způsobem šlo tedy o klíč k národnostem, kdy úspěšná implementace jazyků měla sloužit k demarkaci národů. Pouze “moderní” jazyky měly však nárok na status oficiálního jazyka. To vyústilo ve snahu kodifikovat všechny jazyky SSSR a tak je i povýšit na kulturní úroveň zbytku země. Jelikož jazyk symbolizoval národní identitu (национальная культура), příslušníci jednotlivých etnik měli nárok pouze na “svůj” jazyk. Židé na Ukrajině tak například museli užívat jidiš, ne ukrajinštinu.⁸⁹

Průvodním jevem modernizace byla kampaň “latinizace”, tedy zavádění latinky - abecedy Marxe, Engelse, revoluce bez imperiální pachuti ruštiny. Primitivní jazyky, které neměly literární formu, byly kodifikovány automaticky pomocí latinky, mnoho jazyků používajících arabštinu bylo pak na latinku převáděno. To mělo po masivním plošném zavádění azbuky ve 30. letech ten efekt, že mnoho jazyků během dvou desetiletí vystřídalo tři druhy abecedy.⁹⁰

2.3. Konec korenizace: teror podle národnostního klíče

Jakmile bylo zřejmé, že přeshraniční kontakty nemohou být využity k podkopání celistvosti sousedních států a že tato taktika měla právě opačný efekt, došlo ke změně v národnostní politice, která se projevila terorem, národnostními operacemi a etnickými čistkami nejen v pohraničních teritoriích, ale nakonec v celém SSSR.⁹¹ Jak však píše Andreas Kappeler, tato změna z pragmatické a flexibilní politiky v represivní nebyla pouhým otočením kormidla, ale součástí komplexní stalinské snahy transformovat společnost od základů, což se promítlo do všech sfér, nejen té národnostní.⁹²

Jako první omezení práv republik zafungovala kolektivizace, která sice původně neměla mít etnickou dimenzi, ta se však brzy vyvinula. První konfiskace obilí v letech 1927-1928 okamžitě zvrátily statistiku imigrace, která se již o rok později proměnila v

⁸⁹ Slezkine, s. 430-432.

⁹⁰ Carrère d'Encausse, s. 89.

⁹¹ Martin. Affirmative Action Empire. s. 342.

⁹² Kappeler, s. 306.

otevřenou emigraci.⁹³ V lednu 1930 nechalo *politbyro* zastavit zkoumání možnosti využití latinky v ruštině.⁹⁴ V únoru téhož roku byla započta masivní kampaň dekulakizace, kterou provázelo masivní nucené přesídlování obyvatelstva a etnické čistky.⁹⁵ To se projevilo nejmarkantněji na Ukrajině ve formě hladomoru.

Zdejší vedení bylo při prosazování *korenizace* příliš aktivní poměr nebezpečí lokálního nacionalismu přerostl podle centra přes únosnou míru. *Ukrajinizace* byla svým způsobem modelem pro provádění *korenizace* ve zbytku SSSR, takže zdejší změny fungovaly jako předzvěst toho, co bude následovat. Ukrajinský ministr spravedlnosti a zároveň předseda federálního sovětu národností Mykola Skrypnik příliš vehementně hájil práva své republiky, což vyústilo v tzv. “Skrypnikovu aféru” v prosinci 1932. Následný dekret kritizující *ukrajinizaci* vyslal zásadní signál o přehodnocení národnostní politiky.⁹⁶ Po sérii podobných čistek prohlásil Stalin na 17. “sjezdu vítězů” počátkem roku 1934 pak prohlašuje překonání mezery mezi pokročilými a zaostalými národy za hotové a příslušné instituce za obsolentní.⁹⁷

Korenizace jako taková však běžela paralelně s počínajícími národnostními operacemi dál celou první polovinu 30. let. Role teroru v SSSR měla podle Terryho Martina význam informativní. Označovala změny politiky a očekávala aktivní přizpůsobení zbytku republik a aktivní předjímání dalších kroků.⁹⁸ Důkazem toho je paralelní existence etnických čistek a pozitivní diskriminace na univerzitách v letech 1930-1934, kdy příslušníkům “zaostalých” národů náležel určitý počet studijních míst (броня). Rovněž počet “nacionálů” ve straně dosáhl svého vrcholu až v roce 1932. Lze ale konstatovat, že datem konce *korenizace* je rok 1933, kdy tuto linii ignoruje i naprostá většina centrálních úřadů.⁹⁹

Podstatným momentem který naznačil konec *korenizace*, byla faktická rehabilitace ruské kultury dekretem *politbyra* z prosince 1932, který uvolnil embargo vztahující se na ruský nacionalismus. Status Rusů během let 1933-1938 rapidně vzrostl a došlo k “rusifikaci” RSFSR, tedy k určitému legálnímu zařazení Rusů do sovětské

⁹³ Martin. Affirmative Action Empire, s. 319-320.

⁹⁴ ВДОВИН, s. 3–54. S. 12.

⁹⁵ Martin. Affirmative Action Empire, s. 319-320, 326.

⁹⁶ Martin. Affirmative Action Empire, s. 26, 128.

⁹⁷ Slezkine, s. 442.

⁹⁸ Martin. Affirmative Action Empire, s. 266.

⁹⁹ Martin. Affirmative Action Empire, s. 373-377.

sestavy. Toto předznamenalo budoucí obrat formování sovětské národnosti pod patronátem Ruska.¹⁰⁰

Důsledkem svobody NEPu bylo sice zvýšení nacionalismu, ale ten byl současně potlačován stále silněji působícím centralismem.¹⁰¹ Stalin, který se koncem 20. let zbavil všech stranických konkurentů a moc fakticky uzurpoval pro sebe, měl možnost vyřešit národnostní otázku po svém. Na rozdíl od Lenina, který hodlal národnostní rozdíly eliminovat vzděláním, ale zvolil teror. Ten měl za úkol zničit jak staré, tak nové elity a vytvořit novou vrstvu naplno oddanou SSSR.¹⁰² Přesto však ani v období vrcholného stalinismu nebyl základní leninský princip národní politiky “jednoty skrze různorodost” zpochybněn. Stalin sice radikálně přepsal etnický model a omezil práva národních autonomií, ale ty nikdy nebyly zrušeny a o jejich významu v socialistické sestavě nikdy nevznikly pochyby.¹⁰³ *Korenizace* fungovala souběžně s terorem. Destruktivní aspekt však podkopával další snahy o prosazení národnostních politiky v původní podobě a přestože centralizace zpočátku implementaci *korenizace* umožnila, sen o nadnárodní jednotě se rozplynul ve vlně xenofobie spuštěné kolektivizací.¹⁰⁴

3. Karélie

3.1. Geograficko-kulturní vymezení regionu

Karélie byla po staletí okrajovým, zaostalým regionem se statutem “dvojí periferie” mezi Švédskem a Novgorodem, resp. Finskem a Ruskem, na jejichž území se oblast rozkládala. Toto rozdělení mezi nejen dva státní celky, ale i kulturní okruhy, se na charakteru Karélie a jejích obyvatel podepsalo. Oblast se vyvíjela odděleně v závislosti na tom, komu její jednotlivé části patřily. Během staletí se zde mísily finské a ruské vlivy, ovšem oblast zůstala uzavřena západním evropským, resp. germánským skandinávským elementům.¹⁰⁵

Jedná se tedy o velice pestrou oblast, kterou spojuje geografické zařazení, ale jež se vyvíjela nestejně, podobně jako zdejší obyvatelstvo. To je sice původně

¹⁰⁰ Martin. *Affirmative Action Empire*, s. 394.

¹⁰¹ Blank, s. 86.

¹⁰² Carrère d'Encausse, s. 88-89, 99.

¹⁰³ Slezkine, s. 442.

¹⁰⁴ Martin. *Affirmative Action Empire*, s. 269-271.

¹⁰⁵ Kauppala, Pekka. *Dizertace*. S. 11

ugrofinské, ale během staletí interakce a přeshraničním kontaktům je jednoznačná definice na bázi etnicity zavádějící. Karely jistým způsobem definuje právě vývoj na hranici kultur. Markku Kangaspuro v této souvislosti mluví o “trojúhelníkovém dramatu” Rusů, Karelů a Finů.¹⁰⁶ V důsledku toho je označení “Karélie” jistou paušalizací, která sloužila ke klasifikaci a administrativnímu dělení. Pestrost regionu je však třeba mít na paměti, protože snaha zacházet s územím jako s monolitem a nerespektování vnitřních přirozených rozdílů vedla při konstruování karelské autonomie k mnoha problémům.

3.1.1. Geografický aspekt: mnoho Karélií

Historická oblast se rozkládá na území dnešního Ruska a Finska. Vedle tohoto dělení po severo-jihní ose je v kontextu této práce zabývající se pouze východní, neboli sovětskou Karélií, podstatné i dělení horizontální ve sledovaném časovém období. Podle něj existuje v ruské Karélii jižní oblast *Aunus* patřící do Oloněcké gubernie a severní *Viena*, spadající pod Archangelskou gubernii. *Aunus* byl sice menší, ale lidnatější se dvěma třetinami obyvatel, kteří byli díky blízkosti Petrohradu a obchodování více vystaveni ruskému vlivu. *Viena* byla izolovanější a zdejší obyvatelé si vytvořili silnější vazby na Finsko. Oblast díky své odlehlosti dokonce vešla ve známost jako “malá Sibiř”. Ve vyhnanství zde byl třeba Michail Kalinin. Dělení Karélie v carském Rusku bylo čistě administrativní, nerespektující lokální specifika, což ještě umocnilo různorodost regionu.¹⁰⁷

Dělení mezi západ a východ trvalo od 12. století. Karélii spojovala společná historie dominance Švédů a Rusů, stejně jako společný původ.¹⁰⁸ O Karelech jako o etnické entitě lze hovořit zhruba od počátku tisíciletí. Výraznější dělení s sebou přineslo ale zostření ideologií, ne evoluční změny. Národní variace byly způsobeny častými hraničními změnami. W.R. Mead zde dokonce užívá metafory Balkánu, kdy označuje Karélii za “Makedonii severní Evropy”.¹⁰⁹ Časem došlo k akcentování rozdílů, které se

¹⁰⁶ Kangaspuro, Markku. *The National and the International*, S. 118

¹⁰⁷ Kauppala. *Dizertace*, s. 12-13. *Občas se také uvádí ještě oblast pobřeží Bílého moře jako třetí region, ale pro účely této práce stačí dělení na sever a jih, pakliže není uvedeno jinak; ZAKHAROVA (NIKITINA), Olga A. Peculiarities of Collectivization in Karelia. In LAINE, Antti; YLIKANGAS, Mikko. *Rise and Fall of Soviet Karelia*. Helsinky : Kikumora Publications, 2002. s. 91-122, zde s. 92.*

¹⁰⁸ SCHRAD, Mark Lawrence. *Rag Doll Nations and the Politics of Differentiation on Arbitrary Borders : Karelia and Moldova. Nationalities Papers*. 2004, roč. 32, č. 2, s. 457-496, zde s. 464.

¹⁰⁹ MEAD, W.R. *Finnish Karelia : An International Borderland. The Geographical Journal*. 1952, roč. 118, č. 1, s. 40-54, zde s. 40-44.

projevily například na jazyku vyvíjejícím se odděleně po staletí či náboženství. Finští a karelští luteráni hledali s ortodoxními ruskými Karely těžko společnou řeč, nehledě na omezenou interakci zejména jižních regionů.¹¹⁰

Západní Karélii získal pro Rusko Petr Veliký, ale po anexi Finska byla připojena zpět k velkoknížectví, kde se západní část oproti východní rozvíjela rychleji. Finsko bylo liberální autonomní teritorium, zatímco východní Karélie nebyla v Oloněcké gubernii ničím jiným, než administrativní oblastí bez zvláštních práv zohledňující její kulturně-historický charakter.¹¹¹ Byla okrajovou oblastí ruského feudalismu, kde bylo mnoho lesů a málo lidí. Podle prvního carského sčítání lidu z roku 1897 byla hustota obyvatel na východě šestkrát nižší a negramotnost činila 80 %. Ve finské Karélii to byla pouhá 2 %.¹¹²

3.1.2. Kulturní předpoklady: nacionalismus a moderní doba

Finové se v duchu vzrůstajícího nacionalismu konce 19. století upnuli na romantickou představu Karélie jako kolébky své národní kultury. Ta se jim po roce 1809 otevřela jako zdroj inspirace a těžiště směřující na východ pryč od Švédska. Ze zdejších lesů pochází epos *Kalevala*, který pro Finy znamenal povýšení na úroveň ostatních “plnohodnotných” národů a jež byl zdrojem karelských dialektů inkorporovaných do finštiny, kterou v 19. století kodifikovali švédsky mluvící intelektuálové.¹¹³ Karélii opěvoval eponymní suitou Jean Sibelius, pro národovecké hnutí byla motorem stejně jako srdcem a svědomím nově se rodivší státnosti aspirující na *Velké Finsko*. Zároveň odsud ale pocházely ruské *byliny*, což udělalo z Karélie symbolické a později i faktické bojiště ruského a finského nacionalismu.¹¹⁴

Střetávaly se zde dva etnický, kulturně a politicky zcela odlišné koncepty *nation-building*. Pro Finy byla Karélie již od první poloviny 19. století především ideou, emocionálním konstruktem, kam byly projektovány národní ambice. Oproti tomu představitelé ruské moci zahledění do centra nepovažovali Karélii ani za celistvou teritoriální entitu a její území bylo rozděleno mezi více správních oblastí.¹¹⁵ Finská touha inkorporovat východní Karélii do knížectví poháněné národním obrozením

¹¹⁰ Baron. *Soviet Karelia*, s. 11.

¹¹¹ Schrad, s. 464.

¹¹² Kauppala. *Dizertace*, S. 11.

¹¹³ Austin. *Soviet-Finnish*, s. 184-185.

¹¹⁴ Kangaspuro. *Karelian Resistance*, s. 87.

¹¹⁵ Solomeshch. *Karelia as an object*. s. 189-190.

kontrastovaly s cíli carského režimu, který se snažil především o konsolidaci a modernizaci a snahy své nejzápadnější výspy vnímal přinejmenším jako nevděčné, ne-li expanzivní.¹¹⁶ Národní aspirace Finska neodpovídaly ruským představám o knížectví jakožto nárazníkové oblasti chránící říši a hlavní město.¹¹⁷

Pro ruskou říši byl nacionalismus vždy nebezpečný. Na přelomu 19./20. století se začalo rodit karelské národní povědomí podporované vlnou “karelismu”, což bylo národní hnutí finských intelektuálů a cca. třech tisíců karelských obchodníků z *Vieny*. To byli typičtí nositelé karelské kultury *neúplného národa*, kterým rolníci Karelové bez vlastního zastoupení dle Hrochovy teorie byli.¹¹⁸ Vztahy mezi Finskem a východní Karélií se utužovaly, což vyvolalo nevoli Ruska troubícího na poplach proti “panfinskému a luteránskému útoku na pravoslavnou Karélii”.¹¹⁹ Zdejší negramotné nábožensky chladné obyvatelstvo bylo předmětem konverzních tahanic. Luteránští kněží si konkurovali s Karelským pravoslavným bratrstvem, založeným kvůli “spasení karelských duší”.¹²⁰ Pravoslavná církev v Karélii byla po roce 1905 exponentem zesláblé carské moci. Kromě misí zde provozovala i ruskojazyčné školy. V regionu operovaly i dvě organizace černosotněnců distribuující protifinskou propagandu.¹²¹

Revoluce roku 1905 předznamenala novou dobu a umožnila vznik prvního severokarelského shromáždění a spolku požadujícího zrušení cla na finské hranici či zavedení karelštiny ve školách. Hnutí se sice po stolypinské reakci přesunulo do Finska, ale bylo to znamení rodícího se karelského obrození.¹²² Modernita vyrušila doposud poklidný a pomalý život provincie a na popud dotírajícího okolního světa bylo třeba reflektovat svou náboženskou (luteránství, ortodoxie), etnickou (Rusko, Finsko) či později politickou (rudí, bílí) identitu.¹²³

Dle sčítání z roku 1897 měla východní Karélie 210,000 obyvatel. Data k etnickému složení nejsou známa, protože carští úředníci se neptali na národnost, ale na rodný jazyk. Rusky hovořících bylo 59 %, karelštinou (resp. množinou dialektů, které pod toto označení spadaly) mluvilo 36 %. Jazykové pokrytí odpovídalo etnické mapě,

¹¹⁶ Kangaspuro. *The National and the International*. s. 120.

¹¹⁷ HOLSTI, Kalevi J. *Strategy and Techniques of Influence in Soviet-Finnish Relations. The Western Political Quarterly*. 1964, roč. 17, č. 1, s. 63-82, zde s. 64.

¹¹⁸ Kauppala. *Dissertation*, s. 16.

¹¹⁹ Кауппала, Формирование, s. 312.

¹²⁰ VITUHNOVSKAJA, Marina. *Karelians in the Context of Russian Imperial Policy During the Pre-Revolutionary Decade*. In CHULOS, Chris J.; REMY, Johannes. *Imperial and National Identities in Pre-Revolutionary, Soviet, and Post-Soviet Russia*. Helsinky : SKS/FLS, 2002. s. 199-206, zde s. 199-204.

¹²¹ Baron. *Soviet Karelia*. s. 18.

¹²² Kauppala. *Dissertation*, s. 17.

¹²³ Kangaspuro, *Russian Patriots*, s. 28.

takže lze předpokládat, že čísla odpovídají i co se poměru obyvatel týče.¹²⁴ Pomyslnou karelo-ruskou hranici kopírovala později postavená Murmanská (resp. Kirovova) železnice spojující severní přístav s hlavním městem.¹²⁵ Stavba této dráhy v roce 1916 znamenala zásadní zvýšení strategického významu Karélie, když Rusko během války ztratilo přístup na Balt a Murmansk byl jediným způsobem, jak dosáhnout z Petrohradu moře. To najednou katapultovalo periferní region do role dějiště mezinárodní politiky.¹²⁶

3.2. Historie

3.2.1. KTK

3.2.1.1. Okolnosti vzniku: revoluce a občanská válka

Podmínky vzniku karelské autonomie se zrodily z bolševické národnostní politiky a nutnosti konsolidovat region v duchu *Realpolitik*. Slabá sovětská vláda se ocitla pod politickým i vojenským tlakem a v kontextu občanské války a eskalovaného nacionalismu dočasně ustoupila z ideologických dogmat.¹²⁷ Nezávislost Finska byla produktem porevoluční *Deklarace práv ruského lidu*, ale předpoklad bolševiků, že zde zvítězí revoluce a země se sama dobrovolně připojí k Rusku, se ukázal mylným. Tento předpoklad se nenaplnil ani jinde a po prohře rudých ve Finsku se světová revoluce zdála být v nedohlednu. Sověti se soustředili na upevnění moci a vedle bezpečnostních důvodů vnímá Nick Baron jako symbolické přehodnocení jejich politiky přesunutí hlavního města do Moskvy týden po brest-litevském míru. Režim výrazně přehodnotil expanzivní politiku a důraz na světovou revoluci a soustředil se výhradně na udržení moci.¹²⁸

Odezva revoluce byla v Karélii spíše skromná a občanská válka dorazila až s jistou latencí. Oblast se ocitla v chaotickém víru lokálního boje o dominanci nad nejednotným územím a dozvuků války, kdy na severu operovala Dohoda a bílé Finsko

¹²⁴ Baron. *Soviet Karelia*. S. 18

¹²⁵ Доклад карельского правительства, s. 50.

¹²⁶ LAINE, Antti. *Rise and Fall of Soviet Karelia : Continuity and Change in the 20th Century Russia*. In LAINE, Antti; YLIKANGAS, Mikko. *Rise and Fall of Soviet Karelia*. Helsinki : Kikimora Publications, 2002. s. 7-23, zde s.11.

¹²⁷ Kangaspuro. *The Origins*, s. 1.

¹²⁸ Baron. *Soviet Karelia*. s. 24-25.

se snažilo ruskou Karélii anektovat. Jižní oblasti byly ale proti “osvoboditelům” nepřátelské a kampaň se podařilo rudé armádě s pomocí rudých Finů v létě 1919 potlačit. Realita slábnoucích bělogvardějců v Rusku a nové liberální vlády ve Finsku další karelské operace v podstatě vylučovala, což definitivně ukončilo zdejší angažmá Dohody. Počátkem roku 1920 již držela Rudá armáda východní Karélii pevně v rukou.¹²⁹

3.2.1.2. Koncepty autonomie: Karélie jako mezinárodní aktér

Lokální snahy o samosprávu byly efektivně paralyzovány snahou Edvarda Gyllinga, profesora fínsko-švédského původu, umírněného sociálního demokrata, předsedy finančního výboru finského parlamentu a ministra financí v krátkodobé revoluční vládě Finska, který po vítězství bílých emigroval do Švédska, kde načrtl projekt karelské autonomie.¹³⁰ Gylling byl pragmatik, jenž byl poháněn romantickým finským nacionalismem a profesním zájmem o rolnickou otázku. Jeho výchozím projektem byla Skandinávská federace na bázi socialismu, v jejímž rámci by autonomní Karélie existovala. Tento koncept nikdy neopustil, i když sovětské straně byl problém prezentován opačně - Karélie měla být odrazovým můstkem revoluce do Skandinávie. Ve své vizi byl mezi finskými sociálními demokraty prakticky osamocen, protože většina jeho spolustraníků nad Karélií jakožto nad zaostalým regionem prakticky zlomila hůl. Gyllingovi se ale podařilo vyjednat podporu napříč národnostním spektrem od Finů přes Karely až po Rusy a hlavně získat na svou stranu Lenina, se kterým jej pojila kromě osobních sympatií (na Lenina udělal intelektuál Gylling komunikující s ním německy velký dojem) i společná vize socializace malých národů aplikací revidovaného marxismu, kdy byl akcentován užší svaz dělníků a rolníků, resp. snaha přizpůsobit socialistickou ideologii agrárnímu prostředí.¹³¹

Díky Gyllingově iniciativě vznikla roku 1920 Karelská dělnická komuna (Карельская трудовая коммуна) - КТК. Přes nesporné Gyllingovo charisma a kompetentnost je však třeba hledat důvod vzniku komuny spíše v okolnostech. Kromě koncepce národnostní politiky byla bezprostředním důvodem mírová jednání s Finskem v Tartu. Garance karelské autonomie byl ústupek Ruska mající za cíl uspokojit finský

¹²⁹ Kangaspuro. The Origins, s. 2-3.

¹³⁰ Каурпала. Dizertace, s. 50-51.

¹³¹ Каурпала, Формирование, s. 314-315.

protektivní zájem o region. Detaily podmínek autonomie však specifikovány nebyly, navíc se jednalo o pouhou jednostrannou deklaraci ruské strany, nikoliv o součást mírové smlouvy. Ruský zájem o urychlení podpisu smlouvy byl však umocněn polským napadením Sovětské Ukrajiny, což bylo interpretováno jako součást širší invaze nepřátelských států.¹³²

Idea autonomie měla podporu v Moskvě, protože se hodila jako argument při rusko-finských jednáních o příměří v dubnu 1920. Karelská otázka se tak stala součástí rozhovorů a na květnovém zasedání *politbyra* za účasti Lenina se rozhodlo o přípravě projektu autonomie. Ministr zahraničí Čičerin o týden později dokonce proces urgoval a počátkem června, dva dny před zahájením jednání v Tartu, přijal centrální *Ispolkom* dekret o založení KTK jako autonomní oblasti v rámci RSFSR. Nekonkrétní definice rozlohy komuny byla poté specifikována dalším dekretem v srpnu. Finsko požadovalo plebiscit, podle kterého se 88 % procent obyvatel vyslovilo pro autonomii v rámci Ruska, 11 % bylo pro nezávislou Karélii a necelé procento pak pro spojení s Finskem. Přestože finská strana stupňovala nároky, KTK žádné zvláštní výsady nedostala a Sovětům se podařilo v říjnu uzavřít mír, aniž by se zavázali ke konkrétnějším krokům. Ve Finsku bylo toto hodnoceno jako prohra, zatímco Sovětský svaz zájem bývalé državy o Karélii utvrdil v přesvědčení o finských aspiracích na Karélii. Odpor Ruska vůči vměšování do vnitřních záležitostí byl navíc umocněn nově vzniklou strategickou důležitostí oblasti.¹³³

3.2.1.3. Správa autonomie: boj o moc a konsolidace

Založením komuny byla východní Karélie poprvé v historii sjednocena do jednoho správního celku, ovšem bez konkrétních záruk ohledně administrativního statutu, ekonomické a politické role v rámci Ruska či přesně vytyčených hranic. Bylo to zkrátka nechtěné dítě finsko-ruského vypořádání. Vznik KTK odpovídal sovětské národnostní politice, ale bolševici nechtěli svěřit moc “domorodým” Karelům, které považovali za příliš malou a nekonkrétní skupinu, aby šlo hovořit o národu. Spíš než o etnografický problém šlo ale o obavu z karelské samostatnosti. Zástupci bělomorské Karélie v Archangelské gubernii si totiž počátkem roku 1920 na sjezdu v Uchtě (dnešní obec Kalevala v severní Karélii) zvolili provizorní vládu a ústavodárné shromáždění.

¹³² Kangaspuro. *The Origins*, s. 4-5.

¹³³ Килин, s. 44-50.

Sověti takto doslovné plnění vlastních deklarací popudilo a Rudá garda brzy sjezd rozprášila a jeho členy pozatýkala.¹³⁴

Místo toho byla moc svěřena rudým Finům, kteří byli považováni za politicky spolehlivější a jichž měli Sověti díky emigraci k dispozici na 10 tisíc.¹³⁵ Gyllingův koncept “karelského Piemontu” a “revolučního nacionalismu” byl plně v souladu s bolševickou národnostní politikou. Pravidlo správy teritoria lokálním obyvatelstvem bylo možno obejít díky flexibilnímu argumentu, že Karelové jsou rusifikovaní Finové. KTK pod finským vedením měla tento nacionalismus kontrolovat a podporovat, což byl určitý nadstandard a luxus. Gylling razil heslo “karelským nacionalismem vstříc komunismu” a *orgbyro* prohlásilo, že *korenizace* zde platí, pouze jejími vykonavateli byli určení Finové.¹³⁶

První roky KTK se nesly v duchu boje nové územní jednotky proti lokálním konkurenčním centrům moci, což v kombinaci s macešským postojem Moskvy znamenalo, že komuna svěřené území prakticky neovládala.¹³⁷ Komisař zahraničních věcí G.V. Čičerin byl horlivým zastáncem autonomie jako esa při partii v Tartu, Lenin viděl kromě ideologických aspektů i výhodu nárazníkové republiky.¹³⁸ I Stalin, který byl pro co nejnižší úroveň autonomie pro Karely (a Čuvaše a Němce), posvětil v *Pravdě* Gyllingovu “národně-ekonomickou” samosprávu a hranice, ovšem krátce před podepsáním míru s Finskem, což spíše potvrzuje teorii Karélie jako taktické karty, ne autonomie z přesvědčení.¹³⁹ Teprve v souvislosti s karelským povstáním v zimě 1921/1922 se Moskva naplno zastala svého projektu.

Povstání v bělomorské Karélii bylo dozvukem ruské občanské války, která všude jinde již odeznívala, ale sem dorazila později. Obyvatelstvo bylo chladné vůči klasické rudo-bílé polarizaci občanské války, ale citlivě reagovalo na zhoršení životní úrovně umocněné hladomorem a na vynucenou emigraci “vlastní” prozatímní vlády z Uchty. V kombinaci s finskými dobrovolníky se povstalcům podařilo získat kontrolu nad celou bělomorskou Karélií, avšak Rudé armádě se během devastující kampaně, která měla za následek lidské ztráty, emigraci a kompletní vybití koní, podařilo povstání potlačit.¹⁴⁰ Pacifikace konfliktu ale upevnila pozici rudých Finů, což umožnilo *finizaci*

¹³⁴ Baron. Nature, s. 565, 571.

¹³⁵ Kangaspuro. Финская эпоха, s. 123.

¹³⁶ Kangaspuro. Russian Patriots, s. 35.

¹³⁷ Takala. Rukopis, s. 4.

¹³⁸ Каупалла. Формирование, s. 318.

¹³⁹ Baron. Nature, s. 586.

¹⁴⁰ Кауппала. Формирование, s. 323-324.

Karélie, tedy přistoupení na stimulaci karelského nacionalismu, což v interpretaci Gyllinga znamenalo šíření finské kultury. Ze strany centra to byl kompromisní krok, který měl uchlácholit obyvatelstvo, uspokojit finskou diplomacii a saturovat podmínky národnostní politiky.¹⁴¹

Do té doby se správa Karélie nesla v duchu mocenského boje, který vykrytalizoval mezi dvě hlavní centra: Gyllingovy rudé Finy a bolševický Oloněcký *ispolkom* (исполнительный комитет) V. M. Kudžijeva. Jejich vedení sdružoval trojhlavý Karelský *revkom* (революционный комитет), což byla oficiální vláda KTK kde kromě Gyllinga a Kudžijeva byl ještě Fin Jakov Mjaki. *Karrevkom* sídlil v hlavním městě Petrozavodsku, kde se jednotlivé frakce dělily nejen o moc, vládu a budovu, ale i o některý personál. Komuna nebyla s žádným lokálním zastoupením konzultována a byla v podstatě oktrojována zvenku centrem a rudými Finy. Místní proto její autoritu neuznávali a mimoto nepředpokládali, že autonomie dlouho vydrží.¹⁴²

Konflikt byl personifikován vůdčími osobami obou frakcí. Zatímco Gylling propagoval *finizaci* a co nejširší autonomii, Kudžijev, šéf Oloněckého *ispolkomu* a ruský mluvící Karel, podporován petrozavodskou ruskou byrokracií, žádal jako jazyk pro Karely ruštinu a nechtěl přílišné odloučení od Zinověvy petrohradské stranické organizace, která byla proti reálné autonomii Karélie. Kudžijev byl stejně jako Zinověv internacionalista a nepovažoval národnostní problémy za relevantní pro revoluční hnutí.¹⁴³

3.2.1.4. Hranice a demografie

Problémem byly vedle legitimacy jednotlivých regionálních vlád i vzájemné hranice. Oloněcká gubernie žádala posunutí KTK na severozápad, aby tak dostala podmínkám sovětské národnostní politiky. Kudžijev a spol. argumentovali tím, že není důvod, aby komuna zasahovala do území ruských distriktů (волость), které spadaly pod oloněckou správu. Proti Gyllingovi byli kromě karelských Rusů i “domorodí”, ale šéf KTK měl na své straně ty nejmocnější, kteří rozhodli o odvolání nepohodlného Kudžijeva a následnému rozpuštění oloněcké vlády. Stalin dal na zasedání Orgbyra v březnu zelenou Gyllingovu konceptu “karelo-finského” jazyka (tj. finštiny pro Karely) a

¹⁴¹ Килин, s. 139.

¹⁴² Каурала. Формирование, s. 318, 320.

¹⁴³ Kangaspuo. Финская эпоха, s. 124 .

teritorium Oloněcké gubernie přešlo v září 1922 pod správu KTK. Komuna tím ale získala Povoněcký a část Pudožského okrsku (уезд) oblast s výhradně ruským obyvatelstvem, což zvrátilo poměr Karelů ve vlastní republice.¹⁴⁴ Zatímco v létě 1920 jich bylo téměř 60 % a Rusů 38 %, po inkorporaci nových území na podzim 1922 tvořilo karelské obyvatelstvo již jen 43 %, zatímco ruské 55 %. V roce 1923 byla komuna rozšířena ještě o pět distriktů Oněžského okrsku osídleného rovněž ruským obyvatelstvem. Za dobu své existence se tak KTK rozrostla o 95 tisíc km², čímž rozšířila svou rozlohu téměř na dvojnásobek.¹⁴⁵ To ale zároveň zapříčinilo, že Karelové se stali ve “své” republice menšinou.

Mnozí finští historikové a Nick Baron toto hodnotí jako záměrnou rusifikaci komuny, ale Pekka Kauppala vysvětluje tento moment jako primární zájem Moskvy o ekonomickou účelnost, které by neměly v cestě stát národní hranice. Rajony připojené ke KTK nebyly pro komunu zásadní, ale tvořily s ní celistvou, byť ne národní oblast a jako takové nemohly zůstat mimo. Tuto inkarnaci Karélie považuje Kauppala za ideální, co se hranic a poměru národností týče.¹⁴⁶ Sám Gylling schvaloval připojování oblastí osídlených ruským obyvatelstvem, protože jeho koncept počítal s Karélií jako částí velké socialistické Skandinávie, kde by se ruský element rozpustil.¹⁴⁷ Proces “denacionalizace” Karélie byl proti principu sovětské národnostní politiky, ale v Gyllingových očích šlo o dočasný ústupek. Tolerování těchto provinění Moskvou lze vysvětlit jak prioritou hospodářské praktičnosti, tak vítaným oslabením karelských “nacionálů”.

Teritoriálními změnami hranic KTK byla alespoň ukončena zvláštní etapa dvojvládí, kdy vedle sebe de facto existovaly dva správní celky bojující o moc uvnitř sjednocené Karélie. Rozpory v *Karrevkomu* byly vyřešeny shora rozpuštěním Oloněcké gubernie, převelením Kudžijeva na Sibiř a delegací vedoucí role na nově vzniklý karelský centrální *ispolkom*, nyní pod absolutní dominancí rudých Finů.¹⁴⁸ Paralelní fungování těchto struktur je jen důkazem moskevské vyčkávací taktiky a bezkonceptnosti národnostní politiky, kdy autonomie byly vytvářeny účelově a bez konkrétnějších garancí, což mělo umožnit jejich následné formování dle potřeb centra.

¹⁴⁴ Baron. *Nature*, s. 589-593.

¹⁴⁵ Такала. *Национальные операции*, s. 162-163.

¹⁴⁶ Кауппала. *Формирование*. s. 325.

¹⁴⁷ Барон. *Региональное конструирование*, s. 290.

¹⁴⁸ Kudžijev se z omského exilu vrátil na sever v roce 1926, tentokrát do Archangelska, kde fungoval jako propagátor kolektivizace a centralizace. Кауппала. *Формирование*, s. 324.

3.2.1.5. Autonomie v kontextu SSSR

Boj o moc částečně vyčerpala možnosti Gyllinga angažovat se v mezinárodní politice, ale vedle budování vlivu rudých Finů, státní správy a obnovy ekonomiky neztratil šéf KTK nic z revolučních aspirací. V roce 1923 dokonce prohlásil, že až bude ve Finsku příznivější situace a nová vláda, bude možné zrušit finsko-karelskou hranici.¹⁴⁹ Gyllingovo deklarované přesvědčení o pochopení sovětské vlády ilustruje jednak jeho silnou oddanost skandinávské revoluci a zároveň nepřesný výklad významu bolševické národnostní politiky. Gylling podcenil taktický význam národní autonomie a náhlé změny v mezinárodní situaci. Export světové revoluce se zdál být v kontextu občanské války jako nadstandard, který bude muset být minimálně odložen. Finská nezávislost vyvrátila bolševickou tezi o dobrovolném připojení k sovětské soustavě. Prohra revoluce v Německu koncem roku 1923 pak zasadila exportu revoluce možná fatální ránu. Stalin vyhlásil v roce 1924 doktrínu socialismu v jedné zemi přijatou na XIV. kongresu v dubnu 1925, což znamenalo centralizaci a zesílení SSSR zevnitř i navenek. Pro Karélii jakožto hraniční region s širokými autonomními právy to znamenalo dvojitou prohru.¹⁵⁰

Vedení komuny se vedle boje s konkurenčními mocenskými centry a obnovou zdevastované ekonomiky muselo navíc soustředit na partii s Moskvou. Autonomie byla velice vágně definována a praktické otázky byly předmětem individuálního vyjednávání. Současně se KTK musela bránit vlivu okolních subjektů, které měly v hierarchii sovětské pyramidy velký vliv, ovšem rovněž nedefinovaný ve vztahu ke Karélii. Gylling se tak soustředil na uhájení práv oblasti proti asimilaci do širších správních celků jako např. Severozápadní oblast, kterou v roce 1920 v rámci správní reformy *районирование* založila Státní plánovací komise *Gosplan*. Součástí privilegií karelské autonomie se tak stal i přímý vztah KTK - RSFSR. Komuna nemusela odvádět po dobu 2 a půl roku daně z "exportu" do zbytku RSFSR a směla si ponechat 25 % valut z exportu dřeva. V té době se jednalo o největší privilegia jakékoliv správní jednotky RSFSR.¹⁵¹ Autonomie byla ale omezena právem kontroly komisařů centra, vyjmutí Murmanské železnice z kompetencí KTK a formou, kterou byla privilegia udělena. Díky neukotvení autonomních práv při zakládání komuny byly veškeré výsady

¹⁴⁹ Baron. Soviet Karelia, s. 28.

¹⁵⁰ Baron. Soviet Karelia, s. 29.

¹⁵¹ Baron. Soviet Karelia, s. 43-44.

přidělovány jednotlivě dekretem. To efektivně brzdilo schopnost Karélie rozvíjet se samostatně, což vyřešilo až zvýšení statutu KTK na autonomní sovětskou republiku.¹⁵²

3.2.2. KASSR

Karelská autonomní sovětská socialistická republika (KASSR) vznikla v kontextu formování SSSR, kdy byly oficiálně spojeny sovětské republiky v jeden svaz a v duchu těchto změn a sovětské národnostní politiky byly přidělovány a nově kodifikovány autonomie neruských menšin.¹⁵³ Karélie se už jako KTK těšila faktické míře autonomie téměř na úrovni svazové republiky. Tohoto statutu sice před válkou nedosáhla, ale i tak byla povýšena 25. července 1923 na autonomní republiku, tedy druhou nejvyšší entitu v hierarchii SSSR. Gylling věřil, že autonomie jim byla “nadělena” osobně Leninem a že má mít exemplární charakter. Částečně to byla pravda díky roli Karélie jako “výkladní skříně” sovětského socialismu, ale v praxi to znamenalo malou podporu širšího vedení strany a závislost na zdraví Lenina, které se prudce zhoršovalo, což znamenalo ztrátu vlivu a, jak spekuluje Kauppala, možnou neschopnost povýšit Karélii na sovětskou republiku.¹⁵⁴

3.2.2.1. Rozšíření autonomních práv

V praxi se ale KASSR vedle obvyklých institucionálních výsad autonomních republik těšila nadále zvláštnímu zacházení. Karélie dostala svůj sovět národních komisařů a další orgány, byla potvrzena její ekonomická, převážně rozpočtová práva.¹⁵⁵ Úroveň hospodářské autonomie zde byla v porovnání s ostatními sovětskými správními celky vysoká. Díky experimentálnímu a ukázkovému charakteru regionu se Karélie těšila v centru značné pozornosti. Dokonce i pro Mykolu Skrypnika byla KASSR jistým vzorem při konstruování autonomie Ukrajiny.¹⁵⁶ Karélie se ve velkém spoléhala na hospodářský vývoj stimulovaný exportem dřeva, což tvořilo dvě třetiny karelského

¹⁵² Kauppala. Dizertace, s. 68.

¹⁵³ Schrad, s. 465.

¹⁵⁴ Kauppala. Формирование, s. 327.

¹⁵⁵ Kirkinen, s. 267.

¹⁵⁶ Kauppala. Dizertace, s. 79.

rozpočtu.¹⁵⁷ Zdejší lesy představovaly sice jen 2 % sovětského vytěženého dřeva, ale byly díky své dostupnosti velice důležité.¹⁵⁸

Na druhou stranu byla práva republiky současně limitována. V první řadě byla Karélie finančně závislá na pomoci centra. Přes všechny úlevy byla oblast po staletí chudá a zdevastovaná válkou, což navíc umocnila neúroda roku 1923.¹⁵⁹ KTK ještě v letech 1922-23 hospodařila s těžkým deficitem, první rozpočet KASSR by byl bez pomoci centra rovněž nemyslitelný. Tato závislost na centru byla efektivní brzdou samostatnosti.¹⁶⁰ S hospodářskými výsadami kontrastující nedostatek ústavních záruk a mnoha konkrétních obrysů autonomie rovněž oslabovalo karelskou samostatnost, k velkému zklamání Gyllingova vedení. To ale souviselo s vyhrávajícím stalinským modelem formování SSSR a podobou jeho federálních subjektů, což částečně demonstroval proces se Sultan-Galievem demonstrující reálné limity autonomie v SSSR.¹⁶¹ Tou dobou ale teprve začínal rozvoj Karélie jak po stránce hospodářské, tak po té kulturní.

3.2.2.2. Zlatý věk

Prvních pět let karelské autonomie bylo jistým “zlatým věkem” republiky. Ekonomický a kulturní rozkvět byl podmíněn vnitřní stabilitou, což byl nedostatek jiných autonomií SSSR, které měly podobnou výchozí pozici jako KASSR, ale díky nestabilní situaci neprosperovaly. I díky tomu byla Karélie výkladní skříní národnostní politiky. Gylling rád situaci hodnotil jako experiment, který se vyvedl.¹⁶²

Sebevědomí karelského vedení a nevyjasněný status autonomie měly za následek projekt ústavy, která měla kodifikovat práva KASSR. Návrh byl přijat v roce 1924 a dokončen o dva roky později. Ačkoliv v květnu 1925 proběhla revize ústavy RSFSR umožňující autonomním republikám přijímat ústavy, karelský návrh skončil neúspěchem. Požadavky primární autority na svém území a možnosti modifikace ústavy jen se souhlasem Karélie byly příliš radikálními. Dlouhodobé snahy KASSR posílit svou autoritu byly o to více nežádoucí, že se jednalo o hraniční oblast, a tedy nejen o

¹⁵⁷ Доклад карельского правительства, s. 5.

¹⁵⁸ AUTIO, Sari. Soviet Karelian Forests and the Economic Power of the Centre. *Studia Slavica Finlandensia*. 2000, roč. 18, č. 1, s. 157-163, zde s. 74.

¹⁵⁹ Доклад карельского правительства, s. 4.

¹⁶⁰ Baron. Soviet Karelia, s. 55-56.

¹⁶¹ Kauppala. Dizertace. s. 76.

¹⁶² Kauppala. Формирование, s. 327-328.

hranici autonomní republiky či RSFSR, ale o tu nejcitlivější, svazovou.¹⁶³ Ironií osudu získala Karélie ústavu až v době stalinského teroru 2. pol. 30.¹⁶⁴ let. Do té doby byla otázka přesného vymezení autonomie předmětem debat a sporů, což později umožnilo centru manévrovací prostor při likvidaci finského vedení.

3.2.2.3. Demografický vývoj

Republice se podařilo ještě nepatrně rozšířit území, tentokrát s přijatelnějšími demografickými dopady v souvislosti s geografickým vývojem. V roce 1924 byly přidány oblasti Leningradské gubernie osídlené Vepsy (kteří se počítaly mezi “nacionály”) a ostrovy Bílého moře, což nepatrně posílilo pozici Karelů. Hranice KASSR v této podobě zůstaly nezměněny následujících 14 let, pouze došlo ke správní reformě v roce 1927. Karelské obyvatelstvo mělo z 5 okrsků republiky většinu jen v jednom. Ve dvou byl poměr karelského a ruského obyvatelstva stejný a ve zbylých dvou okresech měli většinu Rusové.¹⁶⁵ Nepříznivý demografický trend pro Karely pokračoval však dál, převážně díky imigraci a sezónním pracovním silám. V letech 1926-1933 vzrostl počet obyvatel republiky o polovinu, z čehož většina bylo právě ruské obyvatelstvo (nepočítaje v to správu a personál správních enkláv na území KASSR, jako např. systém GULAG a armádu). V roce 1926 bylo již 57 % obyvatel republiky ruské, v roce 1933 dokonce 60 %. Naopak Karelové oslabili z 37,5 % na 29 %. V celých číslech sice karelského obyvatelstva přibýlo na osm tisíc, ale přísun ruského obyvatelstva byl mnohem silnější.¹⁶⁶

Vlna imigrace byla součástí přesídlovací politiky přijaté centrálním *ispolkomem* SSSR v roce 1927. Kompenzace nedostatku pracovní síly byla kromě Sibiře a Sachalinu zaměřena právě do Karelo-murmanské oblasti, která byla dokonce vyhlášena prioritou kvůli své strategické poloze. První kampaň se omezila na amnestii uprchlíkům z občanské války, kterých se v prvních dvou letech existence KASSR vrátilo na šest tisíc. Skončili ale většinou v karanténě OGPU a následně v pracovních táborech.¹⁶⁷ Nejsilnější vlna imigrace proběhla počátkem 30. let. Zatímco v roce 1927 přišlo do Karélie přes dva tisíce lidí, v roce 1932 to bylo již téměř 65 tisíc imigrantů. Koncem 20.

¹⁶³ Baron. Soviet Karelia, s. 49-50.

¹⁶⁴ Каурала. Формирование, s. 332-333.

¹⁶⁵ Такала. Национальные операции, s. 163.

¹⁶⁶ Такала. Национальные операции, s. 164-165.

¹⁶⁷ Baron. Soviet Karelia, s. 78.

let jich bylo 80-90 % ruského původu, v letech 1931-32 klesl počet příchozích Rusů díky vlně tverských Karelů a severoamerických Finů.¹⁶⁸

3.2.2.4. Centralizace: pětiletka, kolektivizace

Začátek konce “zlaté éry” Karélie lze spojit s počínající první pětiletkou (1928), která s sebou ze své podstaty přinesla značná omezení práv republik a oblastí, protože politika centralizace byla pravým opakem samostatnosti vývoje. Podle Gerharda Simona byla první pětiletka dokonce přímo namířena proti národním autonomiím.¹⁶⁹ Markku Kangaspuro v této souvislosti argumentuje podřízením karelské stranické organizace Leningradskému *obkomu*, což mělo předznamenat efektivní konec autonomie a redukci republiky na pouhého dodavatele surovin. Kangaspuro ale dokazuje, že šlo o delší proces, kdy byly autonomní výsady likvidovány postupně během druhé poloviny 20. let v celé SSSR. Politika *korenizace* zrušena nebyla, naopak byla podporována nadále, ale centrum ukrajovalo hospodářská práva neruských republik.¹⁷⁰

Návrhy převedení karelské ekonomiky Leningradu a vznikající Severo-západní oblasti se vynořily již v roce 1926. Karélie byla pro průmysl bývalého hlavního města důležitá a potenciální aspirace všech konkurenčních správních center byly umocněny institucionální slabostí republiky. Na XV. sjezdu strany v roce 1927 byly položeny základy pětiletky, ale šéf Karélie Gylling a předseda karelského centrálního *ispolkomu* Nuorteva nezaujali proti zařazení do severo-západní sestavy výraznější postoj, naopak požadovali rozšíření rozpočtových práv. To svědčí jak o jistotě karelského vedení svou pozicí, tak o podcenění celounijních signálů, které centrum vydávalo. Republikový lesnický závod *Karellés* již v letech 1925-1926 vyvážet za nevýhodné ceny nezávisle na autonomii. Formálně sice hospodářská samospráva zůstala Karélii do roku 1930, ale podřízením centrálním plánům v roce 1928 zásadně omezilo vliv republiky na její chod.¹⁷¹

¹⁶⁸ ЛАЛЛУККА, Сеппо. Штрихи к этнической карте Северо-Запада России (1926-1959 гг.). In ВИХАВАЙНЕН, Тимо; ТАКАЛА, Ирина. *В семье единой : Национальная политика партии большевиков и её осуществление на Северо-Западе России в 1920 – 1950-е годы*. Petrozavodsk : Nakladatelství Petrozavodské státní univerzity, 1998. s. 42-65, zde 49-50.

¹⁶⁹ Simon, s. 52.

¹⁷⁰ Kangaspuro. Финская эпоха, s. 129.

¹⁷¹ Kangaspuro. Финская эпоха, s. 128-129.

Přesto se až do konce 20. let Karélie těšila značné svobodě, zejména díky Gyllingovi, jeho kontaktům v nejvyšším vedení a schopnosti využít role KASSR jako hraničního regionu. Tato taktika měla ale v kontextu budování socialismu v jedné zemi jiný význam. Přestože během první pětiletky byl proletářský internacionalismus i nadále oslavován, SSSR se soustředil na přísnější ohraničení a uzavírání svého prostoru. Pětiletka měla umožnit lepší kontrolu a akceleraci hospodářského vývoje periferií, karelská situace byla navíc poznamenána obnoveným zájmem některých finských elementů (Akademická karelská společnost¹⁷², fašistická Lapua¹⁷³) o její osud, což umocnilo hraniční paranoiu Sovětského svazu.¹⁷⁴

Pětiletka v Karélii měla být nicméně umírněná, přizpůsobena možnostem republiky. Na XVII. sjezdu v roce 1929 se ale rozhodlo o “optimální variantě” vývoje. V případě Karélie to znamenalo industrializaci nerespektující potřeby republiky. Kapacity KASSR byly překročeny, což v kombinaci s drakonickým zvýšením limitů těžby dřeva a orientací na těžký průmysl za účelem získání zahraničních valut znamenalo konflikt republikového vedení s centrem.¹⁷⁵ Nereálné limity těžby znamenaly zvýšení produkce a jejich nesplnění dalo současně centru záminku pro postihy.

Zvýšení kvót v kombinaci s chronickým nedostatkem pracovních sil zapříčinilo interní kolonizaci Karélie a trvalé demografické změny. V období let 1929-1930 se podařilo zdvojnásobit produkci dřeva, ale za cenu rekrutování pracovní síly o síle 50 tisíc lidí zvenku a 25 tisíc z Karélie. Navýšení kvót rovněž stimulovalo otrockou práci GULAGu na území Karélie, jehož administrativní struktury byly vážným konkurentem karelské autonomie. Gylling nebyl proti využívání služeb otrocké práce, protože doufal v levnou obnovu regionu s jejich pomocí. Otevřel tím ale Pandořinu skříňku, protože pracovní tábory pod správou všemocné OGPU narostly do nekontrolovatelných

¹⁷² AKS (Finsky *Akateeminen Karjala-Seura*) byla studentská pravicová aktivistická organizace do značné míry určující hodnoty mladých finských intelektuálů, převážně ve 20. letech 20. století. Karélie měla být v jejich interpretaci součástí “Velkého Finska”. LUOSTARINEN, Heikki. Finnish Russophobia : The Story of an Enemy Image. *Journal of Peace Research*. 1989, roč. 26, č. 2, s. 123-137, zde s. 129.

¹⁷³ Finsky *Lapuan liike*. Hnutí vzniklo v roce 1929 jako široká protimarxistická fronta s kořeny v romantismu a bílém boji občanské války. Konzervativní program prosazující vše finské a protikomunistické měl širokou podporu společnosti od středu doprava, Lapua tak hrála významnou roli, když počátkem 30. let v podstatě diktovala vládní agendu. Radikalizace a nezákonné násilí ale vyústily ve ztrátu podpory a zákaz Lapuy, která se transformovala ve Vlastenecké lidové hnutí (*Isänmaallinen kansanliike* - IKL). KASEKAMP, Andres. Radical Right-Wing Movements in the North-East Baltic. *Journal of Contemporary History*. 1999, roč. 34, č. 4, s. 587-600, zde s. 590.

¹⁷⁴ Baron. *Soviet Karelia*, s. 89-90; Киркинен, s. 273.

¹⁷⁵ AUTIO, Sari. Soviet Karelian Forests in the Planned Economy of the Soviet Union, 1928-37. In LAINE, Antti; YLIKANGAS, Mikko. *Rise and Fall of Soviet Karelia : People and Power*. Helsinki : Kikimora Publications, 2002. s. 71-90, zde s. 76-77.

rozměrů.¹⁷⁶ Již tak slabá KASSR se musela prát o zbytky vlivu s Běломorsko-baltijským kombinátem (BBK)stavějícím Bělomorkanál a správou táborů v celé severní oblasti příznačně nazvané SLON.¹⁷⁷ Tyto extrateritoriální jednotky nemusely platit daně, jako stát ve státě byly vyjmuty z jakékoliv centrální kontroly a díky neefektivitě otrocké práce se neustále rozrůstaly ve snaze dohnat ekonomické manko. Uprchlí vězni byli sice hrozbou, ale Karélie neměla jiné prostředky, než protest. Osidlování odlehlých oblastí vězeňským obyvatelstvem patřilo ke standardnímu ruskému způsobu kompenzace populační nerovnoměrnosti.¹⁷⁸

3.2.2.5. Likvidace autonomie: konec finské epochy

Honba centra za tvrdou měnou znamenala nutnost obstát na světových trzích. Tomu se přizpůsobil průmysl, který byl jednostranně orientován. Pro Karélii to znamenalo definitivní degradaci do role dodavatele surovin, což vyústilo v krizi a chudobu.¹⁷⁹ V září 1930 byl závod *Kareelles*, chloubou Karélie a symbol ekonomické obnovy 20. let, spojen na příkaz centra s unijním závodem lesního průmyslu (Союзлеспром). To znamenalo symbolický konec nadvlády Karelů nad vlastními lesy a zároveň reálný konec hospodářské autonomie. Na rozdíl od ostatních oblastí, kterých se tato celoplošná opatření týkala, byla Karélie soběstačná a najednou musela 80-85 % příjmů odvádět do centrální kasy. Posledním, rozhodujícím krokem z konce ledna 1931 bylo pak faktické zrušení hlavních republikových orgánů (*ispolkom*, sovět národních komisařů), resp. jejich sloučení s centrálními ekvivalenty. Karélie tak ztratila základní symboly státnosti, které získala ještě jako KTK. Jednou z největších slabin karelské autonomie, díky které nemohla republika účinně vzdorovat centrálním tlakům, byla absolutní závislost stranických struktur na Moskvě. Karelská komunistická strana neměla v rámci KS žádné autonomní výsady, což obecně fungovalo na úrovni SSSR jako korektiv regionálních autonomií.¹⁸⁰

¹⁷⁶ Baron. Soviet Karelia, s. 99.

¹⁷⁷ Odvozeno od jednoho z prvních táborů vůbec na Solověckých ostrovech, které SLON (Соловецкий Лагерь Особого Назначения) spravoval. Oblast později přešla pod USLON (Управление Северных Лагерьей Особого Назначения). Baron. Production and Terror, s. 139.

¹⁷⁸ Baron. Conflict and complicity, s. 620-627.

¹⁷⁹ Autio, Sari: Soviet Karelian Forests and the Economic Power, s. 159.

¹⁸⁰ Kauppala. Dizertace, s. 81, 128-129.

Garance zachování alespoň rozpočtových práv padla s počátkem druhé pětiletky.¹⁸¹ Období let 1930-1935 se neslo převážně ve znamení udržení alespoň zbytku privilegií, které měla KASSR ještě k dispozici, např. v kulturní sféře. Mimo jiné to znamenalo soustředění se na politiku *korenizace*.¹⁸²

Dílčím úspěchem finského vedení bylo zmírnění dopadů kolektivizace. Dobrovolná vlna nepřinesla žádné výsledky a v roce 1930 byla úroveň kolektivizace v Karélii 15 %, což byla jedna z nejnižších v národních rajonech (průměr SSSR tvořil 50 %).¹⁸³ Poměr se během stalinských represí podařilo zvrátit, ale vlna dekulakizace zde nebyla tak drastická, jako ve zbytku Sovětského svazu. Kromě vlivu a způsobu správy Gyllingovy vlády to bylo důsledkem charakteristického severního hospodářství, které po finském vzoru kladlo důraz na individualizaci vývoje. Paušální kolektivizace neberoucí v potaz lokální specifika se do Karélie nehodila, ale centrum prosazovalo právě takový kompaktní způsob. V roce 1931 bylo dekulakizováno pouhých 23 sedláků (0,2 %). V roce 1937 však bylo již 93 % všech rolníků v kolchozech. Poměr obětí kolektivizace byl sice poloviční oproti zbytku země, zato následující národnostní teror byl v Karélii mimořádně silný.¹⁸⁴

Období první poloviny 30. let bylo vyvrcholením vlády rudých Finů. Zbavení ekonomické autonomie, Gyllingovo vedení se soustředilo na národnostní politiku *finizace*, tedy zavádění finského jazyka do škol i úřadů. Benevolence centra vůči patronátů finské kultury nad zaostalou karelskou se ovšem změnila v sérii útoků na vedení KASSR jak z Moskvy, tak z Leningradu. Stalinská vlna represí měla i v Karélii převážně národnostní charakter. Po první “kolektivizační” čistce ve straně z let 1930-1932 došlo na větší razii v letech 1932-34, kdy byla vyloučena více než polovina straníků. Oběti byli ale z řad Rusů a Karelů. Čistka finského vedení v čele s Roviem a Gyllingem začala až na podzim 1935, což znamenalo definitivní konec éry rudých Finů.¹⁸⁵ Obvinění z tolerance nepřátelského nacionálního vlivu byla již jen formalita, kterou se symbolicky uzavřel kruh finské epochy v Karélii.

4. Specifika karelského vývoje

¹⁸¹ Baron. Soviet Karelia, s. 114.

¹⁸² Кауррала. Формирование, s. 333.

¹⁸³ Takala. Rukopis. s. 9.

¹⁸⁴ Кауррала. Dizertace. s. 132, 140, 143.

¹⁸⁵ Киркинен, s. 274.

Karelská autonomie je jen jednou z mnoha specifických podob, které na sebe bolševická národnostní politika mohla vzít. Aplikace generální linie se v každé oblasti projevovala jinak v důsledku bezpočtu faktorů, které podobu autonomie ovlivňovaly. Přesto je případ Karélie v něčem jedinečný. Zdejší vývoj byl v mnoha aspektech typický pro sovětskou národnostní politiku 20. a 30. let a jednotlivé fáze korespondují s celosovětskými trendy a událostmi. Zároveň byla ale výchozí situace Karélie, okolnosti získání autonomie i její průběh a rozsah unikátem, který neměl mezi ostatními republikami obdoby. Karelská nezávislost je tedy ideálním adeptem na ilustraci specifík sovětské mezinárodní politiky, kterou více než cokoliv jiného charakterizují právě extrémy. Jak píše Irina Takala: dějiny karelské autonomie dostatečně přehledně a názorně demonstrují klikatý (zigzagar) vývoj bolševické národnostní politiky.¹⁸⁶

4.1. Korenizace v Karélii

4.1.1. Rudí Finové jako garanti autonomie

Karelská autonomie sice vznikla v kontextu občanské války, formování Sovětského svazu a v duchu národnostní politiky, ale původ její konkrétní podoby je třeba hledat v aktivitě rudých Finů, konkrétně Edvarda Gyllinga, a silné pozici finské komunistické strany v Rusku. Gyllingovo memorandum z listopadu 1919, navrhuje založení karelské komuny, dostal Yrjö Sirola, zakladatel KS Finska a člen Kominterny s důležitými kontakty v Moskvě.¹⁸⁷ Patrně přes finské komunisty se plány KTK dostaly k Leninovi, se kterým Gylling, do dubna 1920 ve stockholmském exilu, již v květnu v Moskvě se šéfem sovětu řešil otázku karelské autonomie.¹⁸⁸ Návrh rudých Finů byl pro obě strany výhodný, protože pro bolševiky byla Karélie nestabilní pohraniční oblastí, na kterou aspirovalo nezávislé Finsko a pro rudé politemigranty byla Karélie novým útočištěm a novou šancí budovat socialismus.

Koncept Gyllingova “revolučního nacionalismu” byl kompatibilní s bolševickou národnostní politikou. Podle něj měl omezený karelský nacionalismus vyústit v export revoluce do Skandinávie, což bylo v duchu plánované světové revoluce. Strategická potřeba kodifikace autonomie v libovolné formě upozadovala zásadní rozkol v pohledu

¹⁸⁶ Такала И.Р. Национальные операции, s. 162.

¹⁸⁷ Baron. Soviet Karelia, s. 21.

¹⁸⁸ Каурпала. Формирование, s. 319.

na roli Karélie v představách obou stran. Pozice dvojitě periferie stavěla region mezi ruskou/východní a finskou/západní sféru vlivu. Toto dělení se mělo v budoucnu stát sice obsolentním, ale hrálo roli při vnímání a zařazení Karélie do příslušné kulturní sféry.

Bolševici i Gylling se shodli na tom, že Karélie má být odrazovým můstkem do Skandinávie, ale zatímco pro Sověty mělo jít o prostředek šíření revoluce, Gylling vnímal potenciální socializaci Skandinávie jako sjednocení Karélie se zbytkem oblasti, kam přirozeně patří. Smazáním hranic mělo tedy na jedné straně dojít k popření národnostního momentu, ale na druhé straně k jeho akcentování vrácením Karélie do jejího přirozeného skandinávského prostoru.¹⁸⁹ Tento zásadní rozpor při vzniku autonomie se během vlády rudých Finů vždy objevil v souvislosti s debátou o míře autonomie. Přesvědčení o garanci republikových práv nezávisle na změnách v politice centrální linie ukazuje na Gyllingovo podcenění role Karélie jako strategického ústupku momentální potřeby.

Dominantou první fáze bolševické národnostní politika byl boj proti velkoruskému šovinismu, který byl považován za příčinu nacionalismu neruských národů, a tedy hrozbu jednoty státu. Nacionalismus měl být paradoxně paralyzován jeho stimulací v neruských oblastech. Gylling toto ale chápal jako prosazování *finské* národnostní politiky v Karélii.¹⁹⁰ Zdejší obyvatelstvo totiž v interpretaci nových správců oblasti byli jen rusifikovaní Finové a karelština tedy pouhým finským dialektem.¹⁹¹ Základem *korenizace* Karélie měla být finská kultura jakožto regionu vlastní, pokročilejší a de facto titulární. Toto je hlavní paradox karelského vývoje. Správou oblasti bylo pověřeno obyvatelstvo ze sousedního, optikou bolševiků buržoazního a nepřátelského státu. Výhoda *Karelského Piemontu* jako strategického předpolí revoluce sice v době vzniku KTK fungovala, ale a s nástupem centralizace a posilování hranic se staly vazby na Finsko nežádoucími a podezřelými. *Finizace* Karélie byla každopádně specifickou anomálií a zásadním odklonem od generální linie.¹⁹²

Podobných rozporů bylo v bolševické národnostní politice plno, ale jak píše Nick Baron, podobné situace byly režimu vlastní. Baron popisuje bolševismus jako amalgám ideologie a pragmatismu, kde je tento pragmatismus povýšen na úroveň principu.¹⁹³ To mělo umožnit relativně bezproblémové programové kličkování a

¹⁸⁹ Baron. Nature, s. 576.

¹⁹⁰ Kangaspuro. Финская эпоха, s. 124.

¹⁹¹ Austin. Soviet-Finnish, s. 188.

¹⁹² Вихавайнен. Национальная политика, s. 20-21.

¹⁹³ Baron. Nature, s. 573.

zdánlivě nepředstavitelné situace jako předání správy národní oblasti etniku, které netvoří ani procento obyvatel,¹⁹⁴ a ještě to odůvodnit jasně formulovanou národnostní politikou, která toto popírá. Takovou flexibilitu umožnilo oficiálně spojení karelské a finské kultury a argument rychlejšího vývoje a indoktrinace Karelů pod taktovkou Finů, neoficiálně pak důvěryhodnost a vliv početných finských komunistů, převážně v Petrohradu.¹⁹⁵ Tito emigranti plánovali karelskou komunu již v roce 1918, ovšem až Gylling přišel s ideou účelného kompaktního osídlení Finů.¹⁹⁶

Markku Kangaspuro a s ním i většina historiků zabývajících se Karélií akcentuje bolševickou *Realpolitik* při vzniku autonomie. Veškeré změny v životě komuny, resp. republiky, byly odrazem nikoliv vnitřních procesů, ale vždy událostí v Moskvě či v SSSR, které měly centrální význam. Vznik KTK byl přímým důsledkem mírových rozhovorů v Tartu, k upevnění jejich moci došlo až po povstání v bělomorské Karélii a zásahu centra, povýšení na KASSR bylo součástí federalizace SSSR a úpadek Karélie přišel s centralizací první pětiletky. Kangaspuro považuje tyto události za příčinu úspěchu politického boje rudých Finů.¹⁹⁷ Argument účelovosti autonomie by ovšem neměl zastínit vliv finských emigrantů, který byl v kontextu ostatních autonomií nebývalý a neomezoval se na roli fasády plnící příkazy a přání centra.

Vznik karelské autonomie provází typický rys bolševické politiky, a sice snaha rekonstruovat společnou etnickou identitu jako národní příslušnost a podle tohoto klíče pak dělit území.¹⁹⁸ Karélie byla dělena náhodnými hranicemi a o národní identitě lze mluvit těžko. Podle Stalinovy definice nebyli Karelové národem jakožto nepočetní, bez jasného národního charakteru, jazyka a kulturní orientace.¹⁹⁹ Jejich “zaostalost” tak do jisté míry ospravedlňovala finské vedení a zároveň flexibilní hraniční demarkaci, v rámci které měla nová karelská identita vzniknout. Stalin si od národních autonomií sliboval propojení v jednu správní oblast kolem Ruska, čímž měla být zlikvidována izolace pohraniční a jeho zaostalost.²⁰⁰

Moment exportu revoluce byl typickým rysem národnostní politiky, který koresponduje i s Martinovým *piemontským principem*, kdy Karélie měla pro finské dělníky suplovat ztracenou šanci socialistické republiky. Tento předpoklad umožnil

¹⁹⁴ Такала. Национальные операции, s. 163.

¹⁹⁵ Laine, s. 9.

¹⁹⁶ Kilin, s. 40-41.

¹⁹⁷ Kangaspuro. Финская эпоха, s. 125.

¹⁹⁸ Schrad, s. 457.

¹⁹⁹ Kangaspuro. The Origins, s. 19.

²⁰⁰ Kangaspuro. Финская эпоха, s. 127.

vůbec operovat s myšlenkou karelské nezávislosti při jednáních v Tartu. Jinými slovy, je sice možné že bez tlaku Finska by nebylo karelské autonomie, ale to platí i naopak. Bez principů bolševické národnostní politiky si lze těžko představit relativní vstřícnost vůči finským nárokům. Sověti toho navíc mnoho neslibili, karelskou autonomií v podstatě sebrali finské straně zásadní argumentační munici bez konkrétnějších závazků. Dosazení rudých Finů do čela strany bylo jednoznačným vítězstvím národnostní politiky a Karélie se do jisté míry stala její laboratoří. Severozápadní hranice byla konsolidována a komuna měla sloužit jako odrazový můstek socializace Skandinávie.

Tento argument byl důležitý při zakládání autonomie, kdy světová revoluce byla stále aktuální. Národnostní politika měla mít mezinárodní rozměr ve formě exportu revoluce. Gylling v dopise Sirolovi z exilu popsal administrativně samostatnou Karélii inspirovanou Petrohradskou komunou, která bude opravdovou revoluční strategií pro severní Evropu.²⁰¹ Gyllingova orientace na západ byla zřejmá od počátku, ale je třeba říci, že v kontextu možnosti socializace a získání dalšího území se jednalo o politiku zcela v duchu národnostní politiky. V tomto smyslu finské rudé vedení anomálií nebylo. Svěřením Karélie Gyllingovi Sověti de facto uznali náležitost regionu k finskému kulturnímu elementu. Zároveň si tím ale ušetřili práci s konstruktem nové národnosti jako v případě Moldávie. Finové to měli udělat za ně.²⁰²

Vize Gyllinga byla sice ukotvena ve finském romantickém nacionalismu, ale šéf Karélie byl především pragmatik, který viděl region převážně jako ekonomickou jednotku. Bolševici rovněž akcentovali důležitost národně-ekonomických hranic. Díky tomu byly také do komuny inkorporovány oblasti, které přísně podle etnického klíče do Karélie nepatřily (Petrozavodsk, Oloněcká gubernie), ale byly její hospodářskou a kulturní součástí. Petrozavodsk byl hlavním městem regionu a o jeho příslušnosti ke Karélii asi nikdo nepochyboval, avšak jasnému kulturnímu zařazení bránil převážně fakt většinového ruského obyvatelstva. Gylling ale nepovažoval inkorporaci ruských oblastí za problém, protože se soustředil především na kulturní a hospodářský rozvoj, který měl teprve akcelarovat *nation building* - jak jinak než finský, tedy Karelům vlastní.²⁰³ Mimoto mělo jít o ruský “dočasný” stav.²⁰⁴ Tato “finsko-karelská” koncepce byla základem národnostní politiky v Karélii spojující finský nacionalismus a ekonomické potřeby regionu.

²⁰¹ Baron. Soviet Karelia, s. 21.

²⁰² Schrad, s. 464-465.

²⁰³ Baron. Soviet Karelia, s. 35.

²⁰⁴ Takala. Rukopis, s. 3.

Nick Baron zdůrazňuje, že Karélie byla především vytvořena jako regionální územní jednotka (областное объединение) s karelským obyvatelstvem. Vágní vymezení KTK bylo pro bolševickou národnostní politiku typické a umožnilo flexibilitu ve výkladu autonomie a tedy i částečné přemostění rozporu mezi prioritami práv národnostní a ekonomickým rozvojem. Gylling se nebránil této “národně-ekonomické” hranici, protože pro rozvoj oblasti bylo třeba inkorporovat i ruské oblasti s přírodními zdroji, ale trval na jasném vymezení hranic navenek i dovnitř, což měl být jediný způsob, jak KTK stabilizovat.²⁰⁵

Konflikt KTK s Oloněckou gubernií ilustruje selektivní vnímání národnostní politiky. Šéf oloněckých bolševiků Kudžijev byl proti inkorporaci ruských oblastí na západním břehu Oněžského jezera a argumentoval v duchu národnostní politiky. Podle něj nebylo možné zaměňovat právo národů na sebeurčení za prosazování vlastních zájmů ve jménu těchto národů.²⁰⁶ Tím možná ale nechtěně vystihl podstatu bolševického přístupu k národnostní otázce. Kudžijev i Gylling byli v srpnu 1920 pozváni k Leninovi, kde měl být vyřešen problém vnitřních hranic. Oloněcký *ispolkom* požadoval respektování etnické hranice, karelský *revkom* byl proti, protože by tak hlavní ekonomická centra zůstala vně KTK. Gylling viděl Karélii jako celek, který se může rozvíjet jen spoluprací tržně-průmyslových a selských jednotek, ne jejich rozdělením. Lenin vyslechl argumenty obou stran a během pěti minut rozhodl ve prospěch KTK.²⁰⁷

Toto nezměnilo ovšem nic na tom, že v následujících dvou letech se dostal *Karrevkom* do konfliktu se všemi konkurenty kolem. Laxnost centra ale nelze svést na pouhou vyčkávací taktiku. Bolševici vyjádřili Gyllingově plánu svou podporu a *Orgbyro* v čele se Stalinem toto potvrdilo, poté co finské vedení poslalo centrálnímu *ispolkomu* memorandum o možném odchodu rudých Finů z Karélie, nebude-li jim dán jasný mandát na správu autonomie.²⁰⁸ Povstání v zimě 1921-1922 bylo sice impulsem, který Moskvu přiměl definitivně zakročit a pomoci upevnit moc KTK, ale nelze ignorovat události centrální úrovně, které národnostní politiku definovaly. Závěry X. sjezdu (1921) akcentovaly správu oblastí na základě národních jazyků a likvidaci negramotnosti. Bolševici už dříve vsadili na Finy, aby tuto politiku prováděli. Jejich plán ekonomické obnovy zapadal do počínajícího NEPu. Současně ale Karélie ztrácela

²⁰⁵ Baron. Региональное конструирование, s. 279, 287-288.

²⁰⁶ Baron. Региональное конструирование, s. 293.

²⁰⁷ Кауррала. Формирование, s. 322.

²⁰⁸ Kangaspuo. Финская эпоха, s. 125-126.

v centru zastání v nemocném Leninovi a díky stabilnější situaci na finské hranici i Čičerinovi. Stalin byl proti danému rozsahu autonomie a jeho jmenování generálním tajemníkem strany během XI sjezdu na jaře 1922 znamenalo postupnou dominanci jeho představ provádění národnostní politiky. Přesto lze za úspěch požadavků rudých Finů považovat čistku v orgánech Severozápadního *byru* a Oloněcké gubernie. Gyllingovy požadavky na zvýšení statutu karelské autonomie se projednou nepodařilo zlikvidovat obviněním z aspirací na Velké Finsko.²⁰⁹

Povýšení statutu Karélie na autonomní republiku je opět souhrnem faktorů, z nichž převládají federalizace Sovětského svazu, formulace *korenizace* na XII. sjezdu strany (1923). Gyllingovo vedení mělo zajistit obnovu oblasti, což se mělo podařit převážně možností vytvářet samostatný rozpočet a investovat část výdělků z lesnictví v republice. Inkorporace ruský mluvících oblastí sice dávala hospodářský smysl, ale ztrátou většiny Karelů ve “své” republice si pod sebou rudí Finové podřezávali větev. Pro bolševiky byl krok udělení autonomie výhodný v tom smyslu, že nasýtil požadavky národnostní politiky, zajistil hospodářskou obnovu a konsolidoval oblast do rukou jednoho mocenského centra, které měla Moskva pod kontrolou jednak na hospodářské úrovni (dotace, privilegia pouze dekretem) a rovněž díky centralizované stranické struktuře.

Pekka Kauppala zdůrazňuje úlohu NEPu jako formujícího faktoru stranického boje, jehož výsledky udávaly tón dalšího vývoje. Konkrétně jde o konflikt centralistů a decentralistů, resp. o Stalinovo manévrování mezi jednotlivými frakcemi levé a pravé opozice. Válečný komunismus byl centralizačním krokem a NEP jeho pravým opakem. Právě během nové ekonomické politiky a s ní spojené hospodářské autonomie došlo k největší emancipaci sovětských menšin. Vlna decentralizace byla podporována Leninem, který své předrevoluční centralistické přesvědčení revidoval a propagoval v rámci národnostní politiky federaci. Jeho smrt však znamenala oslabení pozic decentralistické linie v čele s Bucharinem a Sultan-Galieovým vyloučením ze strany v roce 1923. Přízrak *sultangalijevštiny* se pravidelně vynořoval jako varování pro národnostní republiky během 20. let a v roce 1928 se konal se Sultan-Galievem soud, který odstartoval první národnostní represe, jejichž oběťmi byli Tataři. Signál pro ostatní republiky byl jasný. Gylling však krátce před zatčením Sultan-Galieva prohlásil, že kdyby vyhrála revoluce ve Finsku, byla by Karélie součástí ugrofinského

²⁰⁹ Kangaspuro. Финская эпоха, s. 126.

socialistického státu. Na základě stejných panturkických aspirací byl odsouzen Sultan-Galiev.²¹⁰ První vlna teroru však nebyla namířena proti *korenizaci* jako takové, ale proti jejím vykonavatelům a rodící se státnosti malých národů. Příkladem, nakolik byl sovětský režim, přestože oficiálně podporující národnostní rozvoj, odhodlán k etnickému přesídlování a tím pádem čistkám, je deportace ingrijského obyvatelstva z leningradského pohraniční zóny kvůli vytváření obranného pásma.²¹¹ To odpovídá tezi Terryho Martina o původu etnických čistek v SSSR. V jeho interpretaci je etnický klíč *korenizace* instrumentem k pozdějšímu teroru, kdy měl režim jednotlivé národnosti již v podstatě rozdělené v kategoriích a mohl přistoupit k jejich systematické perzekuci.²¹²

Bucharinovo postavení se v roce 1924 zesílilo plným členstvím v *politbyru* a jako hlavní zastávce NEPu měl i zásadní vliv na rozšíření decentralizačních opatření. Stalin se ale nesnažil o likvidaci NEPu jako takového, neboť s ním byl osobně spojen, ale šlo mu o eliminaci konkurence ve straně. Právě liberální politika a paralelní boj o moc mezi předními bolševiky umožnil liberalizaci autonomních práv, která se ovšem děla nekoncepčně a samospádem. Upevnění moci v centru se projevilo i v autonomních republikách, které se měly soustředit na jazykový, školní a kádrový aspekt národnostní politiky.²¹³

4.1.2. Jazyková politika

Jedním z pilířů *korenizace* byla právě podpora původních jazyků titulárních národností. Ještě než byla definitivně formulována *korenizace* na X. a XII kongresu strany, Stalinův článek v *Pravdě* pár dnů před uzavřením míru v Tartu poprvé definoval obrysy budoucí národnostní politiky, jejíž součástí byla právě nutnost ovládat v daných oblastech tamní jazyk.²¹⁴ V tom duchu byla součástí deklarace karelské autonomie i garance užívání místního jazyka.²¹⁵ V Karélii ale žádný místní jazyk nebyl, resp. ne plošně užívaný a jazyková otázka tak zde byla velice komplexní. Na jihu byla rozšířená ruština, popř. rusifikovaná karelština. Díky odlišnému vývoji se lišily dialekty severu a jihu do té míry, že si Karelové navzájem nerozuměli. Pro Finy byla karelština navíc

²¹⁰ Kauppala. Dizertace, s. 125-126.

²¹¹ Baron. Soviet Karelia, s. 32; GELB, Michael. The Western Finnic Minorities and the Origins of the Stalinist Nationalities Deportations. *Nationality Papers*. 1996, 24, 2, s. 237-268, zde s. 238.

²¹² Martin. The Origins, s. 830.

²¹³ Kauppala. Dizertace, s. 78-79.

²¹⁴ Martin. Affirmative Action Empire, s. 75.

²¹⁵ Левкоев, s. 6.

pouhým dialektem finštiny, o jejíž plošné zavedení se tím pádem snažili. Šlo tak o boj na několika frontách, kdy jazyková otázka sloužila jako zbraň všem zúčastněným stranám a jako červená nit byla svázána s vývojem *korenizace*. Šlo o nejjednodušší způsob hodnocení úspěchů implementace národnostní politiky a v případě finštiny v Karélii o nejzřejmější záminku pro perzekuce v 30. letech.

Vliv Finů v Karélii byl nepoměrně veliký. Finští bolševici zde našli po prohrané občanské válce útočiště, ale celkem jich zde nebylo víc než tisíc a tvořili půl procenta obyvatelstva Karélie. Zde byla ale jen desetina všech Finů SSSR, jejich silné zastoupení bylo v Leningradské oblasti a díky dobré organizaci, schopnostem a zázemí vlastní KS měli velký vliv. Odhaduje se, že během občanské války přišlo do Ruska 6-10 tisíc finských bolševiků a sociálních demokratů, z toho jen asi 500 do Karélie v rozmezí let 1918-1920.²¹⁶ Privilegované postavení Finů se ale odráželo například v jejich zastoupení v karelském centrálním *ispolkomu*. Zatímco v prvních letech existence KASSR netvořili Finové ani procento obyvatelstva, byli politickou elitou republiky s více než čtvrtinovým podílem v hlavním republikovém orgánu.²¹⁷ Díky své vedoucí pozici a podpoře centra mohla být sanována politika prosazování finštiny jako oficiálního jazyka Karélie.

Výchozí jazyková situace v Karélii byla následující. V severní části *Viena* se mluvilo řádnou karelštinou (Karelian proper). Jazyk byl podobný dialektu východní finštiny a Karelové ze severu si s Finy rozuměli. Přestože řádnou karelštinou se mluvilo na větším území od Oněžského jezera k Bílému moři, více lidí mluvilo dvěma jižními dialekty Oloněcké gubernie (severně a severo-východně od Oněžského jezera) a oblasti Luda (pruh na západ od Oněžského jezera), které se nejen lišily od sebe navzájem, ale byly i vzdálené severní karelštině a finštině do té míry, že si mluvčí jednotlivých dialektů karelštiny navzájem nerozuměli.²¹⁸ Navíc většina Karelů a Vepsů na jihu mluvila rusky. Vznikla tedy otázka, jaký jazyk pro nově vzniklou komunu použít jakožto základ pro spisovnou karelštinu, která existovala až na výjimky několika církevních textů a brožuru abecedy z přelomu století pouze v mluvené podobě, protože v carském Rusku roli oficiálního jazyka měla ruština.²¹⁹

Gyilling byl přesvědčen, že existuje přímá úměra mezi zavedením finštiny a ekonomickým pokrokem Karélie díky vazbám na západní kapitál a způsob organizace

²¹⁶ Kostiainen, s. 333.

²¹⁷ Takala. Rukopis, s. 2.

²¹⁸ Austin. Soviet Karelian, s. 17-18

²¹⁹ Takala. Rukopis. S. 11

práce.²²⁰ Lenina pak přesvědčil o podobnosti obou jazyků a tedy o vhodnosti zavedení finštiny jakožto přemostění rozdílů mezi Karely.²²¹ Toto je v sovětské národnostní politice unikum, ovšem zavedení “cizího” jazyka je spojeno s delegací rudých Finů do role exponentů bolševismu. Koncept Karelů coby rusifikovaných Finů navíc korespondoval s rétorikou prevence velkoruského šovinismu. Gyllingovo vedení aspirovalo na sjednocení Karélie pod finskou taktovkou, čímž je mělo vrátit do jejich původní kulturní sféry a odtržením od zaostalého Ruska tak zajistit hospodářský a kulturní růst. Jakkoliv reakčně může tento program znít v kontextu pozdějších událostí, počátkem 20. let byl plně v duchu národnostní politiky.

Otázka jazyka byla tedy stejně jako pravomoci autonomie vymezena vágně a měla se vyřešit až během boje o moc v *Karrevkomu*. Jazykové kompetence vedení KTK byly symbolické. Dva ze tří vedoucích členů si nerozuměli. Kudžijev mluvil rusky a karelsky, Mjaki jen finsky a zatímco Gylling se rusky domluvil, s Leninem si dopisoval německy a preferoval finštinu. Finové chtěli pro Karely finštinu, Kudžijev zase ruštinu, navíc podporován silnou ruskou byrokracií Petrozavodska. Výjimkou měli být pouze bělomorští Karelové, kteří si měli vybrat mezi finštinou a karelštinou.²²² Zástupci Oloněcké správy tvrdili, že Karelové nemají národní povědomí a že jim je vlastní ruština. V rámci ostrého zákulisního boje byla na prvním všekarelském sjezdu sovětů v únoru 1921 vyhlášena i finština jedním z oficiálních jazyků. Gyllingova rezoluce povýšila finštinu na úroveň ruštiny. Plebiscit mající vyřešit jazykovou otázku byl navržen na druhém sjezdu na podzim 1921, ale tou dobou se začala měnit jak mezinárodní, tak vnitropolitická situace ve prospěch rudých Finů. Sjednocená stranická organizace byla rozdělena na Karelský *partkom* a Oloněcký *gubkom*, který byl později zrušen spolu s celou gubernií. Na jaře 1922 byla podle dekretu *Orgbyra* centra zavedena rovnost finštiny a ruštiny ve školách, což je po střetu na první stranické oblastní konferenci nakonec přijato.²²³

Vítězství rudých Finů o nadvládu nad KTK znamenalo zavedení finštiny jako literárního jazyka vedle ruštiny. Tento stav byl potvrzen i v usnesení o založení KASSR, podle kterého měly být na území Karélie rovnoprávně jazyky ruský a karelo-

²²⁰ Левкоев, s. 5.

²²¹ Austin. Soviet Karelian, s. 20.

²²² Кауррала. Формирование, s. 323.

²²³ Левкоев, s. 6-8.

finský.²²⁴ Umělý koncept karelo-finského jazyka byl kosmetickou úpravou, která měla učinit přechod na finštinu přijatelnější jak pro centrum, tak pro Karely samotné. V praxi to znamenalo, že finština byla oficiálním jazykem a Karelové směli používat karelštinu, protože se vlastně jednalo o finský dialekt. Toto bylo posvěceno oficiálním přijetím *korenizace* v roce 1923, která znamenala aktivní rozšiřování finštiny v Karélii v polovině 20. let.²²⁵

Karelská varianta národnostní politiky *karelizace* byla ve skutečnosti *finizací*. Argument Gyllingova vedení o derusifikaci Karelů sice obstál při formování republiky v kontextu mezinárodních i vnitrosovětských událostí, ale i přes značnou flexibilitu národnostní politiky lze konstatovat, že ve srovnání s generální linií se jednalo o přílišný ústupek. Finové sice dostali jako jedni z mála západních národů “svou” republiku, ale Sovětský svaz rozhodně rozlišoval mezi nimi a Karely. Ústupek jazykové *finizaci* znamenal pouhé uznání jazykové příbuznosti a hlavně praktičnosti stmelujícího jazyka, kterým se podle Gyllinga domluvili všichni. Varianta ruštiny byla v kontextu 20. let nemožná. Karelové navíc podle Stalina nebyli národem a potřebovali kulturní dozor, který mohli v duchu národnostní politiky provádět jen Finové. Jak píše M. L. Schrad, sovětský režim si dal velkou práci s institucionalizací a kodifikací národnostních kategorií a nespokojil se pouze s vytvořením území pro jednotlivá etnika, ale aspiroval na konkrétní etnické zařazení každého jedince.²²⁶ Karelové byli v množství sovětských etnických kategorií²²⁷ národností, ne národem jako Finové, kteří měli jejich vývoj uspíšit. Jak tenká a selektivní byla hranice takového národnostního opatrovnictví naznačuje srovnání s Moldavskou ASSR. Zde byla analogická *rumunizace* moldavského obyvatelstva nežádoucím národnostním útlakem.²²⁸

4.1.2.1. Školy a jazyk

Karelizace ovlivnila systém orgánů národního vzdělávání. Během první pěti let existence KASSR se zvýšil počet *karelizovaných* škol. Zatímco v akademickém roce 1924/1925 se finsky přednášelo na 39 ze 179 škol prvního stupně, v roce 1927/1928 to

²²⁴ Из постановления ВЦИК и СНК СССР “Об Автономной Карельской Советской Социалистической Республике”. Советы Карелии 1917-1992, s. 100.

²²⁵ Takala. Rukopis, s. 12.

²²⁶ Schrad, s. 476

²²⁷ народ, народность, нация, национальность. Slezkine, s. 427.

²²⁸ Вихавайнен, s. 20.

už bylo 125 z 236 škol.²²⁹ Oproti tomu převedení středních škol na “národní jazyk” nebylo tak úspěšné. Chyběl dostatečný počet kvalifikovaných učitelů, kteří by byli schopni vyučovat finsky. To se podařilo dohnat až v době druhé pětiletky, kdy se postupně poměr nacionalů na středních školách a učilištích vyšplhal na polovinu absolventů.²³⁰ Toto je typické pro druhou fázi národnostní politiky, kdy během první pětiletky autonomie ztratily ekonomická práva, ale o to intenzivněji byla vyžadována kulturní a jazyková *korenizace*. Jako úspěch národnostní politiky lze tedy uvést důraz na vzdělání. Pakliže neuvažujeme ztrátu autonomie a rozdíly mezi národními a ruskými školami, lze paušálně označit za výsledek jazykové a školní *korenizace* zvýšení celkového počtu studentů a tedy i snížení negramotnosti. Zatímco před ustanovením autonomie byla většina obyvatel Karélie negramotných, v roce 1926 už byla celková gramotnost 50 % (35 % pouze Karelové a 24 % ženy), v roce 1933 již 60 % (60 % Karelové, 65 % ženy). Navíc děti starší deseti let byly gramotné z 76 %.²³¹ Statistika ukazuje výrazné zvýšení gramotnosti právě v případě nacionalů. Otázkou samozřejmě zůstává, zda zvýšení gramotnosti vychází z *korenizace* jako takové, či zda by podobných výsledků dosáhla jakákoliv moderní školská politika, která by na zaostalý region byla aplikována. Faktem nicméně zůstává, že plošná podpora národních jazyků a jejich zrovnoprávnění s ruštinou stimulovalo vzdělání v národních oblastech, které dříve pod ruskou taktovkou zůstávaly zaostalé.

Otázka školství byla důležitá v tom ohledu, že šlo o budování nových kádrů, potažmo nového socialistického člověka. Investice do budoucnosti a budování nové třídní struktury znamenala, že škola byla jakousi třetí frontou socialismu vedle průmyslu a zemědělství, jak píše Olga Iljucha, která se zabývá školskou politikou v Karélii.²³² Sovětské školství kladlo důraz na způsob vyučování, který bude smazávat rozdíly mezi národními kulturami. Nekonsekventnost národnostní politiky a její svázanost s otázkou školství ale znemožňovala dlouhodobější funkční koncepci školství.²³³ S tím souvisela negativa vzdělávací *korenizace*. Hlavním kritériem pro učitele byla obecně jejich loajalita režimu, kvalifikace byla sekundární, do poloviny 20. let navíc téměř nepodstatná. Hlavní učitelskou silou v Karélii byli finští emigranti, kteří

²²⁹ Левкоев, s. 11.

²³⁰ Доклад карельского правительства, s. 7, 9.

²³¹ Доклад карельского правительства, s. 62.

²³² ILJUCHA, Olga. Behind the Facade of the Soviet School : Ways and Means of Bringing up a “New Individual” in the Schools of Karelia in the 1930s. In LAINE, Antti; YLIKANGAS, Mikko. *Rise and Fall of Soviet Karelia*. Helsinki : Kikumora Publications, 2002. s. 49-70, zde s. 49.

²³³ ILJUCHA, Olga. Die Volksbildung Kareliens im Kontext der Schulpolitik (1860-1930). *Studia Slavica Finlandensia*. 2002, roč. 19, č. 1, s. 24-34, zde s. 30.

byli odhodlaní, ideologicky zapálení a navíc velice dobře placeni. S tím ale kontrastovala jejich odborná nezpůsobilost, což zapříčinilo prvotní zaostávání finských škol. Díky intenzivní *korenizaci* se ale podařilo vyškolit značné množství učitelů z řad nacionalů, takže v roce 1932 bylo 44 % učitelů z řad Karelů či Finů.²³⁴ Kromě vzdělávání byla hlavním úkolem ideologická indoktrinace, jejíž podoba se měnila v závislosti na politické konjunktuře. Učebnice z 20. let vycházely z konceptu temné minulosti a světlé budoucnosti. Karelské dějiny byly nazírány jen v kontextu pokroku revoluce a vyučování bylo zpolitizované. Podobizny cara nahradily obrázky pracujících, životopis Lenina byl integrální částí učebnic pro první stupně. Ve 30. letech byla pak zdůrazňována blízkost buržoazního Finska a nutnost obrany hranice.²³⁵

4.1.2.2. Druhá fáze: 1925-1928

Jazyková politika se v Karélii stala opět tématem v polovině 20. let. Na pokyny Moskvy mělo dojít ke zrychlení *korenizace*. Školy měly přejít na finštinu, zaměstnanci státní správy si osvojit její základy účastí na jazykových kurzech, často v šibeničních termínech. Tato *lingvistická korenizace* skončila neúspěchem, jazyk se takto rapidně a celoplošně rozšířit nepodařilo.²³⁶ Nešlo jen o specifikum Karélie. I v tomto případě se jednalo o odraz politických změn v SSSR. První období implementace národnostní politiky v letech 1923-1926 označuje Terry Martin za *mechanickou korenizaci*. Jde o první, nekoncepční, divokou fázi, kdy jednotlivá etnika zaměnila politiku za dekolonizaci a obrátila ji proti ruskému obyvatelstvu. Toto byl fenomén převážně na ruském východě, na západě měla *korenizace* převážně podobu lingvistické implementace, kde vzorem byla Ukrajina. Zdejší až příliš samostatný vývoj byl korigován Stalinovým věrným Lazarem Kaganovičem od roku 1925 a obecně od roku 1926 centrum začalo přehodnocovat strategie národnostní politiky, kdy byla prostá etnická kritéria jako ukazatel národní příslušnosti a privilegií vyměněna za konkrétní schopnosti, právě například ovládání titulárního jazyka.²³⁷ Druhá fáze *korenizace* začínající v době první pětiletky se tedy vyznačovala rozvíjením a kodifikací nových

²³⁴ Iliukha. Behind the Facade, s. 50-53.

²³⁵ ILYUKHA, Olga. Historical Realities and Symbols in Elementary School Textbooks : Data on Karelia in the First Half of the XX Century. In ELENIUS, Lars. *Minority Policies, Culture & Science*. Luleå : Luleå University of Technology, 2006. s. 132-140, zde s. 138.

²³⁶ Kangaspuro. Karelian Resistance, s. 92.

²³⁷ Martin. Affirmative Action Empire, s. 133, 139, 144.

jazyků, které byly určeny pro masové užívání ve školách, médiích, na pracovišti a při běžné komunikaci.²³⁸

V tomto kontextu se odehrávala další vlna debaty o jazykové otázce v Karélii. Politika rudých Finů se pochopitelně setkávala s kritikou ze strany většinového ruského a rusifikovaného obyvatelstva, které finsky neumělo a řadilo se kulturně do ruské sféry.²³⁹ Karelské ministerstvo školství *Narkompros* uvolnilo ze služby v roce 1928 67 učitelů s odůvodněním, že neovládají finštinu a nejsou tedy politicky spolehliví. Podobné odhodlané *finizační* kroky vyústily ve formování karelské a ruské opozice vůči finskému vedení nejen na veřejnosti, ale i ve straně. Tato opozice střídavě zpochybňovala legitimitu finského vedení. Zde je možné vysledovat počátek negativního procesu *korenizace*, kdy přílišné akcentování kulturních a jazykových opatření znamenalo zesílení nacionalismu a etnických konfliktů. Etnicita již totiž nebyla pouhým abstraktním pojmem, ale nyní i klíčem ke statutu a materiálnímu blahobytu.²⁴⁰

V druhé polovině 20. let o sobě dali výrazněji vědět tverští Karelové, což byla nejpočetnější skupina Karelů v SSSR. Bylo jich čtyřikrát více než jejich krajanů, ale díky sovětskému odporu vůči extrateritoriální autonomii se jim nedostalo žádného zastoupení v Tverské oblasti, ale platila pro ně plošná “karelská” pravidla, která náležela pouze KASSR jako jedinému možnému zastoupení Karelů. Tverským se od počátku nelíbila finizační politika, protože žili od 17. století²⁴¹ v centrálním Rusku a jejich jazyk byl tak silně rusifikován. Z jejich strany tedy sílil hlas po unifikaci karelského etnika v rámci SSSR, což popudilo rudé Finy, kteří opět kontrovali s argumentem neexistence karelského etnika lišícího se od toho finského a jako takovému mu tedy neměl náležet zvláštní jazyk, nehledě na odlišnost karelských dialektů, která plošné zavedení karelštiny znemožňovala. V roce 1926 se ale již na 131 vzdělávacích institucích mimo KASSR hovořilo nějakou formou hovorové karelštiny a tento stav nešel ignorovat, obzvlášť se silícím tlakem z centra na urychlení a vyřešení *lingvistické korenizace*.²⁴²

Na Finsko-karelském sjezdu v Leningradu koncem léta 1927 formulovala delegace tverských Karelů tezi o absenci karelského všenárodního jazyka a navrhli možnost kodifikace karelštiny jakožto jazyka psaného. Toto bylo ostře kritizováno v

²³⁸ Анттикоски, Эса: Стратегии, s. 341.

²³⁹ Kangaspuro. The National, s. 126.

²⁴⁰ Kangaspuro. Karelian Resistance, s. 92-93.

²⁴¹ Sem se přesunuli v důsledku podmínek míru ve Stolbově v r. 1617, kdy Švédsko získalo celou Karelskou šíji a území severně od Ladožského jezera. Austin, Soviet Karelian, s. 21.

²⁴² Baron, Nick: The Language Question, s. 352.

rezoluci sjezdu, což ovšem zároveň poukázalo na existující jazykový problém a vlastně na celý koncept národnostní politiky v Karélii. Vedení republiky se problém dlouhodobě pokoušelo tváří v tvář složitosti a komplexnosti *karelizace* svůj postoj korigovat. Zavedení finštiny do administrativy doprovázely jazykové kurzy a široká podpora plošného používání karelských dialektů, jejichž částečnou kodifikaci vedení připouštělo. Úplné zavedení karelštiny by ale zpochybnilo roli rudých Finů jako takových. Ti vycházeli z toho, že finština bude přirozeným vyústěním vývoje karelských dialektů.²⁴³ To byla teze, která korespondovala s bolševickým přístupem stimulace zaostalých národů.

Projekt karelské ústavy vznikající v polovině 20. let specifikoval mimo jiné i otázku jazyka, která se v rozhodnutí o založení KASSR omezila pouze na uvedení rovnoprávnosti ruštiny a karelo-finštiny. Návrh ústavy byl konkrétnější ve vymezení práva Karelů na používání jednoho či druhého jazyka, v čemž byl velice liberální. Zároveň ale nedával prostor pochybnostem o tom, že literárním jazykem Karelů může být jen finština.²⁴⁴ Projekt ústavy byl nejen v jazykové otázce, ale i v rozsahu požadované autonomie jedním z nejradikálnějších v SSSR a jako takový byl také definitivně zamítnut v březnu 1927. Tou dobou v duchu počínající centralizace ztrácela Moskva zájem na samostatnosti a právech svých autonomních oblastí, které měly stále více požadavků. Republiky měly zůstat podřízenými periferiemi.²⁴⁵

Když Gylling v červnu 1927 před prezidiem sovětu národností prezentoval výsledky rozvoje autonomie, předseda Avel Enukidze hodnotil výsledky rudých Finů jako “velkolepé”. Gylling tvrdil, že rozvoj Karélie teprve začíná (v roce 1927 byla obnovena předválečná hospodářská úroveň)²⁴⁶ a že potřebuje dalších 5 let na dokončení toho, co si jeho vláda předsevzala. Tou dobou byla ale již reálná autonomie omezena kromě finanční závislosti i kontrolními kompetencemi centrálních národních komisariátů.²⁴⁷ Nastupující centralizace znamenala dvojí tlak omezením autonomních práv a zároveň vyžadováním národních výsad. V prosinci 1927 vytvořil sovět národních komisařů komisi pro *karelizaci*, která v duchu stupňující kontroly centra měla za úkol dohlížet na implementaci *korenizace* v Karélii. Důraz centra na jazykovou čistotu se například projevil založením překladatelského byra, které mělo zajišťovat požadované

²⁴³ Левкоев, s. 13-14, 16.

²⁴⁴ Левкоев, s. 12-13.

²⁴⁵ Baron. Soviet Karelia, s. 50.

²⁴⁶ Kauppala. Dizertace, s. 106.

²⁴⁷ Takala. Rukopis, s. 8.

dvojazyčně vyvedení mnoha administrativních úkonů. Na konci 20. let se dočasně zmírnil odpor obyvatelstva proti *karelizaci*, protože nespokojenost byla namířena převážně na hospodářské aspekty sovětizace, ale jazyková otázka se měla stát znovu jablkem sváru a třecí plochou národnostní politiky.²⁴⁸

4.1.2.3. “Jazyková válka” : rozkvět a konec finské kultury

Potřetí se jazyková politika dostala do popředí počátkem 30. let, kdy došlo k celospolečenským změnám a celkovému obratu v národnostní politice. Naplno se projeví nedostatky *korenizace*, růst nacionalismu v Evropě a mezinárodní situace signalizovala konec světové revoluce a SSSR se začal uzavírat víc do sebe. Kominternu se stala obsolentní institucí a finský faktor v případě Karélie v novém desetiletí již nefungoval, naopak - obraz Finska se na přelomu desetiletí změnil v předpolí fašismu a zdroj nebezpečí.²⁴⁹ Sílicí protibolševické tendence a pravicový radikalismus ve Finsku například podnítily “léto Lapua” v roce 1930, kdy bylo 250 komunistů v pytích vyhozeno na sovětsko-finské hranici.²⁵⁰ Finské radikální organizace stejně jako celá nacionalistická fronta uspěla v položení rovnítka mezi “sovětský” a “ruský” a tradiční karelské ruské osídlení začalo být vnímáno jako cizí element.²⁵¹ Z perspektivy SSSR již přeshraniční vazby neznamenal možnost socializace Skandinávie, ale naopak nebezpečí infikace buržoazní kulturou a válečnou hrozbu. Tento přístup je esencí dynamiky Martinova konceptu *piemontského principu* (viz výše).²⁵²

Již koncem 20. let bylo zřejmé, že centrum nehodlá v Karélii provádět zvláštní politiku, která by vybočovala z obecného rámce.²⁵³ Jak je již popsáno výše, centralizace první pětiletky byla v přímém rozporu s ekonomickými výsadami samostatných národních autonomií, ale s odebráním těchto práv sílil tlak na provedení *korenizace*. Centrum si vychovalo národní elity, které vybuďovaly republiky, ale v okamžiku potřeby se od nich očekávalo, že pravomoci vrátí centru, resp. budou Moskvě odezírat ze rtů. Díky tomu tak ale došlo ke kulturní stimulaci, protože to byla jediná možná

²⁴⁸ Левкоев, s. 11-12, 15.

²⁴⁹ Solomeshch. Old and New Symbols, s. 127.

²⁵⁰ Kasekamp, s. 595.

²⁵¹ BASCHMAKOFF, Natalia; LEINONEN, Marja. *Russian Life in Finland 1917-1939 : A Local and Oral History*. Helsinki : Studia Slavica Finlandensia XVIII, 2001, s. 75-77.

²⁵² Nedůvěra obou zemí byla vzájemná. Jakkoliv byla finská protiruská povstalecká tradice z 19. století silná, obavy z východního souseda nebyly založeny na společné carské minulosti, ale na ideologické obavě z bolševismu a zkušenosti občanské války. Luostarinen, s. 129.

²⁵³ Кангаспуо. Борба за язык, s. 345-347.

forma realizace. Počínající prosperita konce 20. let navíc umožnila vyšší investice do kultury a vzdělání. Finové se během první poloviny 30. let snažili uhájit zbytky autonomních práv převážně z kulturní oblasti a období let 1929-1935 Paul M. Austin označuje za “rozkvět sovětské finštiny”, kdy vycházelo na tučet periodik a množství finské literatury.²⁵⁴ Vydavatelství “Kirja” (kniha) vydávalo beletrii i naučnou literaturu ve finštině se čtvrtým největším počtem publikací všech národních vydavatelství SSSR. V roce 1933 působilo v Karélii 43 spisovatelů a 6 literárních kritiků, z nichž tři čtvrtiny byli Finové nebo Karelové.²⁵⁵

Nový rozměr národnostní politiky Karélie dodala tzv. “jazyková válka”, která se rozpoutala mezi rudými Finy a tverskými Karely ohledně literárního karelského jazyka, jehož kodifikaci tverští požadovali. Pionýrem spisovně karelštiny a nejhlasitějším zastáncem Karelů mimo KASSR byl profesor D.V. Bubrich, kterému dal v březnu 1930 za pravdu *Narkompros*, podle kterého bylo třeba v duchu národnostní politiky SSSR vytvořit pro Karely vlastní jazyk.²⁵⁶ Bubrich byl lingvista a zakladatelem ugrofinistiky. Jako žák N.J. Marra vycházel z pobědonoscevských principů o jazyku jakožto obrazu národa. Podle jeho teze nemohli být proletářští Karelové reprezentováni buržoazní finštinou.²⁵⁷ Marrova kategorie “třídnosti” jazyka počítala se vznikem jednoho světového socialistického jazyka, což korespondovalo s tezí o spojení všech národů.²⁵⁸

Aktivita tverských Karelů se stupňovala celou druhou polovinu 20. let a stejně tak se rudí Finové snažili posílit pozici ve sféře, kterou ještě ovládali. Stať Gyllinga ve finskojazyčném časopise *Kommunist* z počátku roku 1928 odkazovala na vzájemnost finské myšlenky a sovětského socialismu. Šéf KASSR považoval Finsko za patrona všech ugrofinských etnik v Rusku, což protirečilo sovětské národnostní politice. Jeho necenzurovaná stať byla interpretována jako separatistická s přílišnou orientací na západ.²⁵⁹ Problém tkvěl v tom, že Gylling se nijak neodchýlil od původního záměru, kvůli kterému mu byla Karélie svěřena, ale nebyl schopen reflektovat měnící se sovětskou realitu. Šéf karelské KS Kuusta Rovio přilil olej do ohně v srpnu 1929, kdy v dokumentu o další národnostní strategii v KASSR označil karelský spisovný jazyk za reakční a vyzval ke zrychlení tempa zavádění finštiny. Tlumočil tím přání centra,

²⁵⁴ Austin. *Soviet-Finnish*, s. 189.

²⁵⁵ Takala. *Rukopis*, s. 15.

²⁵⁶ Анттикоски. *Стратегии*, s. 208.

²⁵⁷ Takala. *Rukopis*, s. 13.

²⁵⁸ Анттикоски. *Стратегии*, s. 213.

²⁵⁹ Kangaspuo. *Финская эпоха*, s. 131-132.

kteří od počátku roku 1929 prostřednictvím komise sovětu národních komisařů kontrolovali karelské instituce.²⁶⁰

Bubrich se v roce 1930 vydal na lingvistickou expedici, která měla zmapovat karelské dialekty a na základě těchto výsledků vytvořit ideální podobu spisovné karelštiny, jejíž gramatika v latině byla ještě ten rok publikována. Bubrich byl hlasitým zastáncem odlišné karelské identity, která se lišila od té finské a ruské. Podle něj byla karelština od finštiny vzdálena asi jako ruština od polštiny, ne ukrajinštiny, jak to prezentovali rudí Finové. Jejich koncept karelo-finské jednoty byl podle profesora Bubricha jen záminkou pro finské kapitalistické ambice kontroly karelských přírodních zdrojů. Toto obvinění stavělo “revoluční nacionalismus” Gyllinga do jiného světla, nehledě na radikální změnu politické situace ve srovnání s dobou založení KTK. Odpor rudých Finů proti karelskému jazyku byl podmíněn jejich nahraditelností v případě vítězství Bubricha a tverských Karelů. Kromě nich se Gyllingovo finské vedení potýkalo i na domácí půdě se silící karelskou opozicí, která rovněž politiku vedení nepovažovala za *karelizaci*, ale za agresivní sledování velkofinských cílů.²⁶¹

Otázka karelského jazyka se řešila i na několika zasedáních prezidia sovětu národností v letech 1930-1931, kde se velice ostře vůči finskému vedení vymezoval Mykola Skrypnik. Podle něj měli Finové za úkol osvobodit Karélii od buržoazie a ne ji k ní dovést. Na lednovém zasedání v roce 1931 prezentoval Gylling výsledky karelské školní politiky jako úspěšné, kdy všechny tamní školy operovaly ve finštině. Skrypnik argumentoval slovy “ale ne v karelštině!”. Klidný Gylling opakoval, že ve finštině, což je oficiální jazyk Karelů. Rovněž vydal posléze článek, kde užívání finštiny obhajoval jak lingvistickými argumenty, tak odkazy na třídní soudružnost s finským proletariátem. Oponenty *finizace* pak označil za kulaky. Na duben bylo svoláno další plénum sovětu národností, kde měla být tato otázka vyřešena.²⁶² Podle stenogramu ze zasedání prezidia z 25.4.1931 skákal Skrypnik do řeči i Roviovi. Když ten prezentoval výsledky republiky v první osobě plurálu, Skrypnik se ptal: “kdo je to my?”²⁶³, Finy označil za “megalomany, co do revoluce usilovali o anexi”.²⁶⁴ Zasedání vyústilo v deklaraci volající po přijetí opatření k zavedení užívání karelštiny v KASSR.²⁶⁵

²⁶⁰ Левкоев, s. 6, 18.

²⁶¹ Baron. The Language Question, s. 351-352.

²⁶² Baron. The Language Question, s. 354.

²⁶³ Stenogram. 366

²⁶⁴ Stenogram. 371

²⁶⁵ Анттикоски. Языковое строительство, s. 120.

Rovio byl kategoricky proti tomuto závěru a písemně zpochybnil kompetenci Moskvy, která se podle něj v karelské problematice neorientovala. Uvedl jako důkaz důvěry centra rozhodnutí *orgbyra* z roku 1922, které delegovalo na Finy úkol provést *korenizaci* v Karélii. Tento argument byl ale vyvrácen protitvrzením, že vedení byly poskytnuty nepravé informace. Rovio byl napomenut předsedou sovětu Tadžijevem, aby byl opatrnější v užívání terminologie. Měl ve svém článku místo “finského kulturního vývoje” uvést “finská proletářská kultura” jako hlavní výhodu vazeb Karélie na západního souseda. Rtuťovitou Roviovu reakci odbyl Tadžijev prorockým varováním, že opatrnost výběru slov je na místě, protože v opačném případě hrozí možné budoucí zodpovídání se z chyb.²⁶⁶ Ironií osudu nejdříve došlo na Skrypnika, se kterým začal koncem roku 1932 proces. Terry Martin uvádí jako důvod tohoto procesu jednu z hlavních funkcí stalinského teroru: signalizační a komunikační. Perzekucí kovaného bolševika Skrypnika dávalo centrum najevo, že na řadě jsou další národní komunisti, jakkoliv vysokého postavení.²⁶⁷

Karelské vedení vytvořilo komisi, která se měla problematikou jazyka a rozhodnutím sovětu národností zabývat. Komise došla 12.5. 1931 k závěru, že zavádění karelštiny je krátkozraké, nekvalifikované a neberoucí v potaz revoluční potenciál finštiny. Navzdory opozici rudých Finů byl výsledek zasedání volající po kodifikaci karelštiny a její zavedení v KASSR publikován 13.5. v *Pravdě*. O den později se tamtéž objevil anonymní úvodník opěvující význam tohoto rozhodnutí pro další vývoj národnostní politiky, jehož autorem byl nejspíše oloněcký Karel K. Kačanov.²⁶⁸ Další události nebyly dosud spolehlivě rekonstruovány. Je však zřejmé, že Gyllingovi Finové měli ještě částečné zastání v centru, protože Stalin se v polovině června obrátil na *politbyro* s úkolem revidovat rozhodnutí sovětu národností, které bylo nakonec na konci června zrušeno a Karélie mohla zůstat u finštiny.²⁶⁹

Esencí jazykové války byly dvě odlišné karelské ideologie. Tverští nárokovali národnostní práva, kterými disponovali rudí Finové jako správci jediné vlasti Karelů - KASSR. Bubrich argumentoval právem tverských na vlastní jazyk v duchu *korenizace* a podpíral své tvrzení i lingvistickými argumenty, podle kterých se do Karélie dostávaly neologismy z buržoazního Finska ovlivňující jak mluvu, tak tím pádem i myšlení. Karelský *obkom* kontroval rozdílností dialektů a referendem z 20. let, kdy se většina

²⁶⁶ Baron. *The Language Question*, s. 355-357.

²⁶⁷ Martin. *Affirmative Action Empire*. s. 345.

²⁶⁸ Анттикоски. *Стратегии*, s. 211.

²⁶⁹ Baron. *The Language Question*, s. 357-358.

obyvatel vyslovila pro finštinu.²⁷⁰ Tverští Karelové postupovali samostatně a zavedli karelštinu ve svých školách, ale jejich snaha byla rusifikovanými místními vnímána jako zbytečná. Jednalo se o elitní záležitost s ideologickým podtextem, kdy se bojoval o monopol karelské identity. Irina Takala píše, že celý konflikt byl zpočátku vyprovokován Moskvou, která využila animozity obou táborů a poštvála je proti sobě.²⁷¹ Centrum mělo k dispozici dvě zbraně. Na jedné straně tlak na provedení *korenizace*, která počátkem 30. let v národních oblastech vrcholila, na straně druhé díky tomuto tlaku docházelo k přílišnému akcentování národního momentu, což později umožnilo obvinění z lokálního nacionalismu. Formálně byl totiž návrh prezidia sovětu národností odmítnut až na přelomu let 1932/1933, kdy následovala kritika Karélie leningradským *obkomem*. Zatím šlo jen o varování, že vedle velkoruského šovinismu by vedení mělo dbát i na projevy lokálního nacionalismu.²⁷² U varování ale nezůstalo dlouho.

4.1.3. Konec *korenizace* a rudých Finů

Jazykový konflikt byl jen předeherou národnostních operací poloviny 30. let a efektivního konce *korenizace*, ale nešlo o náhlý zlom. Stalinský systém fungoval na systému signálů, jejichž interpretace determinovala schopnost v tomto systému existovat. Na XVI. sjezdu strany v červnu 1930 zdůraznil Stalin důležitost dalšího prosazování *korenizace*.²⁷³ Zároveň ale zaznělo varování před couváním před národnostmi a kompromisy v národnostní otázce (национал-уклонизм). Zde zazněla i otevřená kritika některých vůdců autonomních republik.²⁷⁴ Vyostřené národnostní antagonismy byly nazírány prizmatem třídního boje. OGPU deportovalo v Karélii mnoho údajných kulackých rodin z pohraničí a zfabrikovalo důkazy o finském fašistickém kontrarevolučním komplotu.²⁷⁵ Oběťmi tzv. “spiknutí finského generálního štábu” (заговор финского генштаба) z přelomu let 1932/1933 byli převážně rolníci, resp. kulaci, ale v důsledku odhalování kontrarevolučních buněk byli perzekvováni i finští členové strany a státní správy. Z celkem 1358 obětí však byla většina Karelů (77 %), Finů byly zatčeny jen 2 %. Údajná všudypřítomnost kontrarevolučních buněk

²⁷⁰ Анттикоски. Стратегии, s. 212.

²⁷¹ Takala. Rukopis. S. 15.

²⁷² Левкоев, s. 20.

²⁷³ Вихавайнен, s. 23.

²⁷⁴ Такала. Национальные операции, s. 175.

²⁷⁵ Кангаспуру. Финская эпоха, s. 139.

umožnila plošné spuštění národnostních operací.²⁷⁶ V tomto kontextu byla národnostní politika *karelizace* nebezpečná, protože stimulovala nebezpečný lokální nacionalismus. Centrum ale *karelizaci* nadále podporovalo, protože nacionalismus měl vytvořit novou sovětskou identitu Karelů, separátní od té finské.²⁷⁷ Paradox demonstruje bezvýchodnost situace, kdy karelské vedení bylo pod tlakem jak centra, tak tajných služeb.

Markantní změna nastala s rehabilitací ruského národa ve 30. letech a zhoršení vztahů s Fíny. Ti byli najednou vnímáni jako cizí element a buržoazní, kosmopolitní síla. Stalin tak stimulací ruského nacionalismu zesílil zemi zevnitř perzekucí národních republik a současně navenek uzavřením hranic a podporou Martinovy “sovětské xenofobie”. Plošná nespokojenost Karelů s vedením republiky ve 30. letech vytvořila širokou společenskou platformu pro ruský národnostní boj proti Finům.²⁷⁸ Přesto bylo karelské vedení a jejich politika ještě počátkem 30. let oficiálně podpořena Moskvou. Důležitým momentem v sovětské národnostní politice je odsouzení politiky *ukrajinizace* v listopadu 1932, což byl jasný signál národním republikám. Karelská vláda ale v té době jako odpověď odsouhlasila další *karelizaci*. Koncem roku začalo OGPU zatýkat důstojníky finského batalionu *Jägerů*²⁷⁹ a některých vysokých karelských funkcionářů, čemuž připravila živnou půdu obvinění ze spiknutí a hysterické obavy o hranice po událostech v Mandžusku.²⁸⁰

4.1.3.1. Změna národnostní politiky: předehra ke stranické čistce

Kritika *ukrajinizace*, Skrypnikova aféra a hladomor znamenaly změnu kurzu národnostní politiky. Ještě v listopadu 1933 definoval centrální *ispolkom* velkoruský šovinismus jako největší nebezpečí, ale na XVII. stranickém sjezdu v lednu 1934 prohlásil Stalin, že nebezpečnější je vždy to zde dvou zel, proti kterému se přestane

²⁷⁶ Такала. Национальные операции, s. 176-179.

²⁷⁷ Kangaspuro. Karelian Resistance, s. 97.

²⁷⁸ Kangaspuro. The National, s. 126.

²⁷⁹ *Jägeri* byli původně finští vojenští dobrovolníci vycvičení v Německu, kteří jako elitní pěchota tvořili páteř Mannerheimovy Bílé armády. Na XII. stranickém sjezdu bylo povoleno budování národních obranných útvarů. V Karélii byl s jasným odkazem na finskou tradici vybudován karelský prapor *Jägerů* (Karjalan Jääkäripataljoona) v duchu národních gard. Byl zde kladen důraz na vzdělání, které probíhalo ve finštině. Díky svému původu byli *jägeri* mezi prvními oběťmi teroru. Kauppala. Dizertace, s. 92-93.

²⁸⁰ Solomeshch. Old and New Symbols, s. 126.

bojovat, což znamenalo jasné přehodnocení dosavadních pravidel.²⁸¹ Bezprostředně potom byl za hlavní nebezpečí v Karélii označen lokální nacionalismus.²⁸² Již během roku 1933 se stupňovaly útoky Leningradské stranické organizace, které byla KASSR podřízena, na národnostní politiku rudých Finů. Kirov využíval práva dosazovat své lidi do vedoucích pozic v Karélii bez souhlasu centra.²⁸³ Do té doby ale Kirov svůj vliv uplatňoval spíše ve formě spolupráce s Finy. Během let 1933-1934 jejich národnostní politiku však již cenzuroval²⁸⁴ a také inicioval počátek represí karelského stranického aparátu, když v létě 1933 obvinil vedení KASSR, hlavně Rovia. Důvodem byla sice hospodářská situace a nedostatek pracovních sil na lesní práce, ale v Kirovově rezoluci byl kritizován odklon od leninsko-stalinské linie národnostní politiky. Důkazem mu byla řeč Rovia z dubna téhož roku, kdy měl nekriticky citovat buržoazní statistiku a příliš pozitivně se vyjadřovat o hospodářství Finska. Karelský *obkom* byl pak kritizován za přístup k jazykové problematice.²⁸⁵ Rezoluce o stavu v Karélii z konce června žádala splnění lesnických prací a čistku sovětských i hospodářských orgánů.²⁸⁶

Kritika Leningradského *obkomu* měla demonstrovat, že KP má monopol na výklad stranické politiky, ne KASSR. Skrypnikova aféra a jeho sebevražda v létě 1933 měla být lekcí pro Karélii. Pokorné přijetí principu lokálního nacionalismu jako největšího nebezpečí však spíše než prevenci stíhání naopak umožnilo obvinění z tohoto prohřešku. Finský akcent *korenizace* byl rázem nežádoucí, ale republika byla instruována, aby prováděla *karelizaci* na úrovni školství a jazykové politiky, což byly stále aktuální programy, jejichž neplnění bylo předmětem kritiky.²⁸⁷ Dichotomie tohoto přístupu se dá vyložit jako záměr centra dále stupňovat národnostní konflikt v autonomních oblastech a současně se zbavovat lokálních vlád. Terry Martin však píše, že po roce 1933 byla již *korenizace* v podstatě ignorována.²⁸⁸ Důvod bylo její prvopočáteční vnímání jako druhořadé a dočasné náplně programu. V kontextu lokálního nacionalismu jako největšího nebezpečí většina republik vyhodnotila možnost postihu jako menší v případě nedodržování *korenizace*, než její příliš vehementní prosazování. Karelské vedení však i po fiasku *ukrajinizace* prosazovalo vlastní

²⁸¹ Вихавайнен. Национальная политика, s. 25.

²⁸² GELB, Michael. 'Karelian Fever' : The Finnish Immigrant Community during Stalin's Purges. *Europe-Asia Studies*. 1993, roč. 45, č. 6, s. 1091-1116, zde s. 1097.

²⁸³ Baron. Soviet Karelia, s. 151.

²⁸⁴ Baron. Soviet Karelia, s. 189.

²⁸⁵ Левкоев. s. 21.

²⁸⁶ Кангаспуру. Финская эпоха, s. 140-141.

²⁸⁷ Вихавайнен. Национальная политика, s. 25.

²⁸⁸ Martin. Affirmative Action Empire, s. 377.

národnostní program, který, přestože oficiálně podporován, brzy posloužil jako předmět kritiky.

Poté, co Moskva přestala finské vedení podporovat, karelsko-ruská opozice vedená leningradskou stranickou organizací přešla do protiútoků. Mezi lety 1933-1935 byla většina finského vedení buď vyměněna nebo sesazena a politika *korenizace* zde dostala nový význam v kontextu sílící ruské identity.²⁸⁹ Na karelské stranické konferenci v lednu 1934 došlo k otevřenému konfliktu mezi Finy a zástupci Leningradu, kteří tvrdili, že požadovaná čistka z léta 1933 neměla kýžené výsledky.²⁹⁰ V důsledku konference došlo k výměně kádrů, kdy se bývalá karelská opozice dostala na vedoucí posty, ovšem Gylling a Rovio zůstali v čele KASSR.²⁹¹ Na sjezdu karelského *obkomu* v dubnu 1934 bylo odsouhlaseno používání karelských dialektů a navýšení objemu ruštiny.²⁹² Poslední bašta Finů tím byla dobytá. Je ale pozoruhodné, že průvodním jevem útoků na finské vedení byla perzekuce karelského obyvatelstva, převážně v důsledku dekulakizace. Národnostní operace proti Finům naplno začaly až po jejich plném odstavení z čela v roce 1935.

Okamžikem, který byl signifikantní jak pro Karélii, tak pro celý SSSR, byla smrt šéfa Leningradu Kirova v prosinci 1934. To je obecně chápáno jako milník stalinského teroru. Význam této události v kontextu karelského vývoje neznamena jen odstartování národních operací, ale vyřazení důležitého článku v ose Moskva-Leningrad-Petrozavodsk. Kirov měl určitou nárazníkovou roli. S Roviem jej spojovala předrevoluční známost, v létě 1917 spolu dokonce ve Finsku pomáhali s ukrýváním Leninovi. Přestože Kirov ve 30. letech dosazoval do Karélie své vlastní lidi a vůči vedení byl stále kritičtější, často Finy proti centru hájil.²⁹³ Spíše než osobní sympatie je ale v jeho postoji třeba hledat pragmatismus politika. Se slábnoucí pozicí Leningradu vůči Moskvě počátkem 30. let a převelením Karélie pod jeho správu, měl Kirov za vývoj v KASSR rázem osobní zodpovědnost a podezření z lokálního nacionalismu mohla velice snadno ulpět i na něm. Výpady Kirova proti Gyllingovi a Roviovi se stupňovaly, protože karelské vedení odmítalo slevit ze svého přístupu k národnostní politice. Podařilo se mu ale přimět Karélii uznat lokální nacionalismu jako hlavní

²⁸⁹ Kangaspuro. The National, s. 127.

²⁹⁰ Кангаспуру. Финская эпоха, s. 142.

²⁹¹ Kangaspuro. Karelian Resistance, s. 98.

²⁹² Левкоев, s. 21.

²⁹³ Baron. Soviet Karelia, s. 151.

nebezpečí.²⁹⁴ Markku Kangaspuro hodnotí Kirovovu roli v karelské otázce jako spornou, ale zároveň upozorňuje, že neexistuje mnoho důkazů, že se postoj Kirova příliš lišil od centrální linie.²⁹⁵

Po jeho smrti pokračovala další vlna likvidace domnělých agentů a po lednovém procesu s Moskevským centrem se vlna zatýkání rozpoutala v celém SSSR. V Karélii bylo bezprostředně po smrti Kirova zatčeno na pět set lidí, převážně ve správních vedoucích pozicích. To přesto nepřineslo žádnou změnu v národnostní politice ještě aktivního finského vedení. Ždanovovi šlo převážně o centralizaci a ochranu hranic a ústupky v národnostní politice by ho stěžejí mohly uchlácholit. Stupňující obavy ze zahraniční intervence v důsledku japonské invaze do Mandžuska, Hitlerova nástupu k moci, Finsko se navíc chystalo krátce po vstupu SSSR do Společnosti národů v roce 1934 znovu otevřít otázku Karélie. To znamenalo renesanci zájmu o KASSR, ovšem nyní převážně v duchu zlepšení ekonomické situace a pevné administrativní kontroly. Ždanov proto po rudých Fincech požadoval absolutní podřízenost.²⁹⁶

4.1.3.2. Rok 1935: Konec finské epochy, začátek teroru

Na rok 1935 připadala dvě výročí. Sto let vydání Kalevaly a 15 let karelské autonomie. Pro Finy to byla poslední příležitost, jak se předvést v národním kabátě. Na jaře 1935 vyslovil Ždanov přání vyměnit celé finské vedení, což mu bylo povoleno a začaly přípravy.²⁹⁷ V březnu autorizoval šéf OGPU Jagoda čistky Finů v Leningradské oblasti, které byly provedeny podle ukrajinského vzoru. V důsledku toho bylo vysídleno 7-9,000 Finů na Sibiř nebo do Střední Asie (druhá, silnější vlna následovala o rok později).²⁹⁸ Po červnových oslavách samostatnosti přišel koordinovaný útok z Leningradu, kterému dal zelenou Kalinin červnovou řečí, ve které podrobil Karélii ostré kritice.²⁹⁹ Přítomnost Rovia a místopředsedy karelské KS Apolonika byla vyžádána v Moskvě blízkým spolupracovníkem Ždanova Čudovem a před V. karelským plénem na přelomu září a října byl Rovia nahrazen Lotyšem Irklisem, který si vzal za cíl “špionské” finské buňky KS.³⁰⁰

²⁹⁴ Кауппала. Dizertace, s. 164.

²⁹⁵ Кангаспуру. Финская эпоха Советской Карелии, s. 154.

²⁹⁶ Барон. Soviet Karelia, s. 163-164.

²⁹⁷ Kangaspuro. Russian Patriots, s. 41.

²⁹⁸ Martin. The Origins, s. 849.

²⁹⁹ Барон. Soviet Karelia, s. 163.

³⁰⁰ Кангаспуру. Финская эпоха Советской Карелии, s. 145.

Leningradská delegace na plénu podrobila karelské vedení masivní kritice, za nepřítomného Rovia se postavil Gylling. Obvinění byla národnostního a ekonomického rázu. Karélie údajně prováděla špatnou migrační politiku, ztrátově hospodařila, neplnila plán a nepodrobila se Leningradu po předání kompetencí na konci 20. let. Prakticky všechny aspekty vlády Finů byly hodnoceny jako nedostatečné, včetně národnostní politiky, která byla údajně příliš měkká. Tím se ovšem již rozuměla v kontextu nových pořádků nedostatečná podpora ruského jazyka.³⁰¹

Odvolání Gyllinga na podzim znamenalo definitivní konec vedení rudých Finů. Během podzimu 1935 bylo kompletně odstraněno celé finské vedení. Karélie tím byla definitivně odtržena od finského elementu a nastala etapa sbližování s RSFSR, což znamenalo *ruskou karelizaci*. Následná vlna teroru proti Finům, která začala bezprostředně po sezaení Gyllinga, byla proporcčně nejprudší v celém SSSR.³⁰² Pravděpodobnost perzekuce byla 17x vyšší v případě Finů než Rusů.³⁰³ V letech 1933-1939 došlo k radikálnímu snížení finské populace Karélie, po roce 1935 klesl počet Finů v KP na třetinu původního stavu.³⁰⁴ Podle odhadů Iriny Takaly bylo v letech 1937-1938 zatčeno 30 % Finů (3,000-3,500 lidí), z nichž 70 % bylo popraveno. Ze všech národnostních skupin dohromady bylo postiženo zhruba procento obyvatel. V případě Karelů to bylo 2,5 % a Finů bylo perzekvováno celkem 17 %, ³⁰⁵ Markku Kangaspuro dokonce hovoří o nějaké formě postihu třetiny až poloviny všech Finů s tím, že do roku 1938 měl být deportován zbytek.³⁰⁶ Celkem bylo *ježovštinou* postiženo 6 % (20,000) celkové populace Karélie.³⁰⁷

Ke kontrarevolučnímu obvinění stačila například pouhá gramatická chyba v petrozavodské tiskárně.³⁰⁸ Finské vedení bylo vrcholem ledovce. Na přelomu let 1935-1936 se čistka rozrostla do obřích rozměrů, kdy série procesů OGPU s bohatými finskými farmáři, z nichž nejznámějším byl Joonas Harju a jeho experimentální kolchoz

³⁰¹ Kauppala. Dizertace, s. 165-169.

³⁰² KOSTIAINEN, Auvo. The Finns of Soviet Karelia as a Target of Stalin's Terror. In MORRISON, John. *Ethnic and National Issues in Russian and East European History : Selected Papers from the Fifth World Congress of Central and East European Studies, Warsaw, 1995*. New York : St. Martin's Press, 2000. s. 214-229, zde s. 215.

³⁰³ KOSTIAINEN, Auvo. Genocide in Soviet Karelia : Stalin's Terror and the Finns of Soviet Karelia. *Scandinavian Journal of History*. 1996, roč. 21, č. 4, s. 332-341, zde s. 338.

³⁰⁴ Kauppala. Dizertace, s. 170.

³⁰⁵ Kostiainen. The Finns of Soviet Karelia, s. 224-225.

³⁰⁶ Kangaspuro. *Karelian Resistance*, s. 98.

³⁰⁷ Kauppala. Dizertace, s. 182.

³⁰⁸ Gelb. *Karelian Fever*, s. 1098.

na způsob solidární komuny.³⁰⁹ Teror se postupně rozšířil do všech sfér finského obyvatelstva. Rozsah operací ilustruje příklad karelské vesnice, kde po čistkách zbyl jen šedesátiletý muž a šestnáctiletý mladík.³¹⁰ Speciální národní operace NKVD v Karélii byly součástí Ždanovova rozkazu číslo 00447 z července 1937 a trvaly do dubna 1938. Obětí těchto represí podle národnostního klíče bylo 3,771 Karelů, 2,749 Rusů a 1,929 Finů.³¹¹

Čistka finského vedení dorazila do Karélie sice se zpožděním vůči národnostním operacím na Ukrajině, ale o to větší byla důslednost celého předělu, který postihl celé finské obyvatelstvo v Karélii a v SSSR. Národnostní politika hrála jak roli formativní, tak i destruktivní. Finové zabývající se na vládní či administrativní úrovni jazykovou či národnostní otázkou, ať již šlo publikační či pedagogickou činností nebo jen divadlem, byli stíháni obzvláště tvrdě, zejména po Ždanovově útoku na "finský nacionalismus" na jaře 1937.³¹² Národnost jako taková nebyla příčinou čistek, ale princip *sovětské xenofobie* jako způsob identifikace cizích elementů znamenal, že kosmopolitní Finové byli přímou antitezí sovětské esence 30. let a jako takoví byli podle národnostního klíče eliminováni.

Dohru měla jazyková politika rudých Finů. Během let 1937-1938 byly všechny během *korenizace* vytvořené národní jazykové standardy SSSR převedeny z latinky na cyrilici, v případě karelštiny to bylo v roce 1938. Finština byla označena za fašistický jazyk a vedle karelštiny se povinně vyučovala na školách ruština. Kdo mluvil finsky, byl nucen přejít na nově kodifikovanou karelštinu.³¹³ Mezi lety 1938-1940 byla finština na veřejnosti zakázána a děti ve školách nesměly mluvit finsky ani během přestávek. Absolventi Karelského pedagogického institutu odučili pouze školní rok 1936/1937, v následujících letech bylo prakticky každé jejich slovo kontrarevolučním.³¹⁴ Bizarní zvrat nastal po finsko-ruské zimní válce, kdy po inkorporaci nových karelských teritorií s finským obyvatelstvem byla finština opět povolena a karelština byla prohlášena za omyl.³¹⁵ Od roku 1945 dokonce Karélie povýšila na více než deset let na sovětskou socialistickou republiku, tedy na metu, na kterou během vlády rudých Finů nikdy nedosáhla. To byl symbolický začátek nové éry Karélie, kde je možno vystopovat

³⁰⁹ KERO, Reino. The Tragedy of Joonas Harju of Hiilisuo Commune, Soviet Karelia 1933-1936. *Finnish Americana*. 1982, roč. 5, č. 1, s. 8-11, zde s. 9

³¹⁰ Gelb, Michael. Karelian Fever, s. 1102.

³¹¹ Такала. Репрессивная политика, s. 131, 133.

³¹² Gelb. Karelian Fever, s. 1100.

³¹³ Slezkine, s. 443.

³¹⁴ Gelb. Karelian Fever, s. 1101.

³¹⁵ Kangaspuro. Karelian Resistance, s. 100.

mnoho paralel mezi vývojem po první a druhé světové válce. Degradace zpět na ASSR a uvržení Karélie, jejího jazyka a obyvatel v zapomnění se symptomaticky událo v souvislosti se zlepšením sovětsko-finských vztahů a podepsáním dohody o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci v roce 1948.³¹⁶ Karélie znovu splnila svou roli a pro její výsadní statut nebyl již důvod.

4.1.4. “Karelská horečka”

Jedinečným fenoménem karelské *korenizace* bylo pozvání severoamerických Finů do Karélie, aby jako experti na lesnictví pomohli profesionalizovat toto odvětví a zároveň díky svému původu zvrátili nepříznivý trend rusifikace republiky. Najímání zahraničních expertů sice nebylo v SSSR unikum (v Magnitogorsku či Nižním Novgorodě pracovali zahraniční inženýři a experti včetně Finů již ve 20. letech)³¹⁷, ale případ “karelské horečky”, jak je tento fenomén nazýván, byl v lecčems ojedinělý. Jednalo se o verbování značného počtu levicově smýšlejících Finů z Kanady a USA, kteří byli zklamáni Amerikou, ožebračeni hospodářskou krizí a díky jejich vykořeněnosti se měli vrátit do jediného pravého domova, kterým byla Karélie, když Finsko zůstalo po občanské válce bílé.

Nesmělé pokusy nalákat severoamerické Finy do Karélie proběhly již se založením KTK,³¹⁸ ale skutečná vlna začala až počátkem 30. let. Michael Gelb uvádí jako počet příchozích ze Severní Ameriky 17,000 a v součtu se zbytkem nacionalů (Finové a Karelové ze Sibíře, Ukrajiny či Tverské oblasti) se měl počet lidí, co chytili Karelskou horečku vyšplhat až na 25,000. Gelb ale vychází z odhadů Kera a Kostianinena z 80. let, které jsou nejspíš nadhodnocené.³¹⁹ Důvěryhodnějším zdrojem je přední expertka na fenomén Finů v Karélii Irina Takala, která odhaduje počet samotných Amerických Finů na 4,500-6,000. Nemělo jít o přechodný pracovní pobyt, ale o permanentní přesídlení, třetina byly ženy a děti.³²⁰ Vláda potřebovala kompenzovat příliv ruských sezónních pracovních sil trvalým usazením nacionalů. V

³¹⁶ Kangaspuro. *Karelian Resistance*, s. 100.

³¹⁷ Такала. *Национальные операции*, s. 168.

³¹⁸ Takala. *North American Finns*, s. 196.

³¹⁹ Gelb. *Karelian Fever*, s. 1092.

³²⁰ Такала, *Национальные операции*, s. 169.

případě severoamerických Finů šlo o organizované hnutí Kominterny, které se řešilo na nejvyšších sovětských místech a bylo umně propagandisticky využito.³²¹

Verbování Finů se Severní Ameriky bylo založeno na tamní radikalizující se diaspoře, kdy během “rudé dekády” 20. let mnoho Finů zklamaných z života v “novém světě” začali sympatizovat s komunismem, ale díky prohře revoluce se nemohli vrátit do Finska. Na ně se zaměřila finská komunistická propaganda, která kromě krajanských novin působila i prostřednictvím organizace *Karelská technická pomoc* s pobočkami v New Yorku a Torontu či sovětsko-americké obchodní agentury *Amtorg*.³²² Po vypuknutí hospodářské krize začalo otevřené verbování Finů pro práci v Karélii v duchu socialistické solidarity. V amerických krajanských novinách byla Karélie vykreslena jen v těch nejrůžovějších barvách, v květnu 1931 se objevil dokonce otevřený dopis z Moskvy (autory byli pravděpodobně Gylling a Rovio) apelující na americké Finy, aby přidali ruku ke společnému dílu.³²³ Ideologický aspekt sice nelze přeceňovat, protože primární motivací byla socio-ekonomická situace, ale profesionální organizace a angažovanost komunistické strany a jejích mezinárodních struktur byla strůjcem úspěchu tohoto masového exodu ze severní Ameriky, v případě Kanady dokonce tím největším v moderních dějinách země.³²⁴

Nově příchozí s sebou kromě tvrdé měny a vybavení přivezli i technické znalosti a novinky z oboru. Kanadští dřevorubci byli třikrát efektivnější než místní, ale byli podle toho také placeni, což posílilo již tak silnou animozitu.³²⁵ Soužití bylo nelehké a komplikovalo se nedůvěrou a neporozuměním na obou stranách. Imigranti považovali své ruské protějšky za méněcenné, místní zase nechápali, jak mohou “americké” ženy nepracovat a ztrácet čas péčí o domácnost.³²⁶ Karelský odpor k *finizaci* na školách kontrastoval s neochotou “Američanů” učit se rusky, což dokazovalo, že svůj pobyt

³²¹ EFREMKIN, Evgeny. “Karelian Project” or “Karelian Fever”? Orders from Above, Reaction from Below : Conflicting Interests in Kremlin, Karelia and Canada. In TAKALA, Irina; SOLOMESHCH, Ilya. *North American Finns in Soviet Karelia in the 1930s*. Petrozavodsk : Petrozavodsk State University Press, 2008. s. 55-82, zde s. 59.

³²² Gelb. *Karelian Fever*, s. 1092.

³²³ KIVISTO, Peter; ROINILA, Mika. Reaction to Departure : The Finnsih American Community Responds to “Karelian Fever”. In TAKALA, Irina; SOLOMESHCH, Ilya. *North American Finns in Soviet Karelia in the 1930s*. Petrozavodsk : Petrozavodsk State University Press, 2008. s. 17-38, zde s. 20-26.

³²⁴ Efremkin, s. 55-56.

³²⁵ Autio. *Soviet Karelian Forests in the Planned Economy*, s. 80.

³²⁶ Takala. *North American Finns*, s. 203-205.

vnímají dočasně.³²⁷ Mnoho z nich ovšem hned po příjezdu přišlo o cestovní pas a vrátit se nemohli.³²⁸

Emigrace do Karélie se stala pro mnoho Finů snem a díky propagandě slibující výhody pro pracující i jistou křížovou výpravou ve jménu sociální spravedlnosti. Sovětská realita byla ale pro naprostou většinu zklamáním díky zřejmé diskrepanci vůči očekáváním a slibům. Mnoho Finů ale neprozřetelně vrátilo americké občanství a jako občané Sovětského svazu se brzy stali oběťmi teroru.³²⁹ Již v roce 1934 byli mnozí varováni, že korespondence s příbuznými ze zahraničí je nežádoucí a může znamenat rozsudek desetiletého vězení, stejně jako kontakty s jinými cizinci v SSSR.³³⁰

Fenomén amerických imigrantů je třeba vnímat mimo jiné v kontextu národnostní politiky. Gylling přesvědčil Stalina a Molotova, že je nutné profesionály naverbovat kvůli etnické disproporcii obyvatel. Alexandr Levkojev tvrdí, že Stalin vyšel karelskému vedení vstříc,³³¹ ale vedle benevolence diktátora je třeba hledat příčiny v ekonomickém potenciálu a zahraniční prestiži, kdy do Sovětského svazu utíkali lidé z kapitalistického ráje, který navíc ani SSSR diplomaticky neuznával.³³² Právě shoda s národnostní politikou strany předpokládala možnost importu takového množství lidí z nepřátelského tábora, navíc s přeshraničními vazbami. Je to o to pozoruhodnější, že počátkem 30. let byly již obavy o bezpečnost sovětské hranice veliké a koncentrace takového množství potenciálních špiónů byla přinejmenším nestandardní. Kategoricky proti bylo OGPU stejně jako *Narkomindel*, ale na červnovém XVI. sjezdu byla imigrace amerických Finů schválena a došlo k prvnímu skromnému transferu lidí.³³³ V letech 1931-1932 přijala centrální vláda požadované kvóty počtu vyžadovaných dělníků a začalo verbování.³³⁴ Zvrátit poměr ruských imigrantů se ale nepodařilo. V roce 1933 bylo z trvale usídlených v Karélii 9 % Finů, 2 % Karelů a 75 % Rusů. Podle představ

³²⁷ Takala. Rukopis, s. 17-20.

³²⁸ Autio. Soviet Karelian Forests in the Planned Economy, s. 81.

³²⁹ KERO, Reino. Emigration of Finns from North America to Soviet Karelia in the Early 1930s. In KARNI, Michael G.; KAUPS, Matti E.; OLLILA, Jr., Douglas J. *The Finnish Experience in the Western Great Lakes Region : New Perspectives*. Turku : Institute for Migration, 1975. s. 212-221, zde s. 215-216.

³³⁰ Gelb. Karelian Fever, s. 1098.

³³¹ Левкоев, s. 18.

³³² POGORELSKIN, Alexis. Myths and Misinterpretations that Have Developed Around a Phenomenon in North America Known as Karelian Fever. In ELENIOUS, Lars. *Minority Policies, Culture & Science*. Luleå : Luleå University of Technology, 2006. s. 210-219, s. 210.

³³³ Takala. Rukopis, s. 10.

³³⁴ Takala. North American Finns, s. 198.

karelského vedení měl být výsledek opačný a tříčtvrtěční poměr imigrantů měli tvořit právě nacionálové.³³⁵

Experiment “Karelské horečky” je fenoménem, který byl možný jen v kontextu národnostní politiky, konkrétně její podoby v Karélii počátkem 30. let - *finizace*. Tou dobou byla již severozápadní hranice téměř neprůchodná a ilegální imigranti z Finska většinou končili v táborech OGPU. Severoameričtí Finové byli poslední vlnou finské imigrace do Karélie a hlavním důvodem pro jejich verbování byla jejich ekonomická přínosnost regionu. Národnostní moment byl důležitý pro karelské vedení, které se snažilo zvrátit nepříznivý trend rusifikace republiky. To sloužilo i centru jako ospravedlnění využití takové zahraniční síly. Proti byla naopak OGPU, která kromě stráže hranice spravovala v Karélii a celé Severozápadní oblasti neustále rostoucí komplex GULAGu, což byla přímá konkurence KASSR.³³⁶

Import severoamerických dřevorubců ukazuje komplexnost a provázanost procesů, které se v Karélii a SSSR na přelomu 20. a 30. let odehrávaly. Ekonomické zájmy se protínaly s dozrívající a měnící se národnostní politikou, která byla formována centralizací a ztrátou reálné autonomie. Experiment byl neúspěšný v tom smyslu, že se nepodařilo zvrátit poměr nacionálů v republice. Je ovšem otázkou, nakolik toto bylo reálné a zdali nebyly v popředí zájmu ekonomické a propagandistické důvody, které centrum za apelem ve jménu *korenizace* vidělo.

4.2. Limity autonomie

Přes značnou nezávislost Karélie v 20. let byla autonomie omezována mnoha faktory. Garantovaným právům nebyl dán dostatečný právní rámec a v kontextu federalizace SSSR se nepodařilo prosadit karelskou ústavu, což činilo z republiky sice podporovaný, ale nerovnoprávný správní útvar. Z podstaty patriarchálního vedení strany, kdy k založení karelské komuny stačilo jednání Lenina a Gyllinga za zavřenými dveřmi, vyplývalo, že Karelská samostatnost nebyla založena na širším konsenzu strany a nepočítaje strategické a zahraničně-politické důvody, stačilo k jejímu založení téměř absolutistické naoktrojování šéfa bolševiků. Závislost karelské existence na Leninovi a ústní charakter detailů autonomie znamenal pozdější snadné zpochybnění její legitimacy.

³³⁵ Takala. Rukopis, s. 10.

³³⁶ Такала. Национальные операции, s. 168.

Podoba karelské autonomie byla do jisté míry formovatelná. Záleželo na schopnosti orientace rudých Finů v rodícím se systému. Míra autonomie byla jinými slovy závislá na tom, kolik jí Gylling a spol. dokáží pro svou republiku nejen nárokovat, ale i reálně získat. Je třeba nezapomínat, že KTK, resp. KASSR vznikla účelově a na základě formulace národnostní politiky, která se během prvních dvou dekád bolševické vlády radikálně vyvíjela a měnila. Svou existenci musela ospravedlnit vedle toho především jako ekonomicky rentabilní a geograficky koherentní subjekt. Hospodářský faktor karelské autonomie hrál podstatnou roli i díky několika konkurenčním mocenským centrům, které se v komplexním a organickém systému formování Sovětského svazu snažily prosadit. Efektivní omezení autonomie tedy značně korigovaly její potenciální podobu, která se vytvářela nejen na vnitrorepublikové a moskevské úrovni, ale závisela kromě plnění role zahraničněpolitické výkladní skříně i na možnostech obstát v hospodářském a mocenském boji a současně zachovat národnostní charakter republiky, který ji definoval.

4.2.1. Ekonomická autonomie

Součástí Gyllingova plánu autonomie bylo i načrtnutí ekonomických představ správy Karélie. Jako národohospodář vycházel z finského modelu a hodlal využít přirozené zdroje, převážně těžbu dřeva, která měla hospodářský vývoj sanovat. Gyllingovi se podařilo získat v rámci programu GOELRO pro Karélii závod Kondopoga, což mělo zajistit republice energetickou nezávislost. KTK byla ale daleka od jakékoliv soběstačnosti, protože reálná autonomie byla podmíněna vlastním vyrovnaným rozpočtem. Díky následkům občanské války, zaostalosti a sérii neúrod (1918, 1921, 1923) byla KASSR první rok existence stále v hlubokém deficitu a zcela závislá na centrálních půjčkách, což reálnou autonomii vylučovalo.³³⁷

Během prvních let NEPu ekonomika zaznamenala vzestupnou tendenci a postupnou obnovu. V roce 1924 byl dosažen objem průmyslové produkce z roku 1914, v roce 1927 se pak úroveň zemědělství dostala na stav z roku 1917.³³⁸ Krize NEPu z let 1922/1923 byla pro Karélii výhodná, protože rolníci produkovali pro vlastní potřebu a ještě nakupovali za výhodné ceny. Oproti tomu nedostatek z let 1925/1926 a neúroda 1928/1929 postihly Karélii tvrdě. Gyllingův recept úspor na obnovu ale kontrastoval s

³³⁷ Baron. *Soviet Karelia*, s. 52-55.

³³⁸ Kauppala. *Dizertace*, s. 81-82.

potřebami první pětiletky.³³⁹ Viditelné zlepšení ekonomiky lze pozorovat od roku 1926, kdy se podařilo stimulovat zemědělskou produkci a lesnické práce, na čemž byly závislé tři čtvrtiny obyvatel.³⁴⁰ Vzkříšení rolnictva znamenala jeho 50 % nárůst na konci NEPu.³⁴¹ Stejně jako jinde v SSSR i v Karélii přinesl NEP období prosperity a svobody v rozhodování mezi centralistickými koncepty válečného komunismu a pětiletek.

Karelská ekonomika byla ještě za imperiálního Ruska závislá na lesnictví. Oblast měla značný industriální potenciál, ale díky její periferní poloze a vnímání jako zaostalé nebyl karelský ekonomický potenciál využit. To se změnilo s příchodem bolševiků a rudých Finů, kdy se hospodářský vývoj stal hlavním cílem. Finové se snažili spravovat jim svěřenou oblast a prosperitou si zajistit nezávislost, Moskvě zase konvenovala role Karélie jako vitríny socialismu. Gyllingovo vedení představilo v Karélii nový, neruský koncept ekonomické prosperity založené na profesionálním využití přírodních zdrojů. Ekonomika Karélie byla považována za experimentální a jako taková se těšila větší svobodě a již dříve zmíněným daňovým a jiným úlevám, což naopak umožnilo Gyllingovu vedení samostatněji manévrovat.³⁴²

Problémem ekonomického vývoje byl nedostatek kapitálu, který by umožnil využít naplno přírodní zdroje, a malé množství kvalifikovaných pracovních sil. Většina Karelů žila na vesnicích a byla závislá na sezónní práci (отходничество), což tvořilo polovinu příjmů většinu domácností.³⁴³ S ekonomickým pokrokem se tento trend obrátil a do Karélie začaly proudit námezdní síly, z nichž mnoho zůstalo, čímž se měnilo národnostní složení, jak je popsáno v předchozích kapitolách.

Přes svobodná rozpočtová práva a osvobození od daní byla Karélie na centru kromě finanční pomoci závislá například při exportu, na který měla Moskva monopol. Karélie nemohla vyvážet dřevo sama, protože SSSR zoufale potřeboval zahraniční měnu, která z exportu plynula.³⁴⁴ Hlad po valutách znamenal tlak centra na Karélii, aby produkovala více, což bránilo diverzifikaci karelské ekonomiky a tím pádem její větší nezávislost. Centralizace pětiletky a industrializace kladly jediný důraz na hospodářský rozvoj a tvrdou měnu, což bylo v přímém rozporu s "finským" modelem hospodářství Karélie, nehledě na reálné omezení dosud garantovaných práv. Karélie se měla stát pouhým dodejcem dříví bez možnosti vlastního konceptu rozvoje. Počátkem

³³⁹ Kauppala. Dizertace, s. 83-84.

³⁴⁰ Киркинен, s. 269.

³⁴¹ Takala. Rukopis. S. 6

³⁴² Autio. Soviet Karelian Forests in the Planned Economy, s. 72-73.

³⁴³ Zakharova (Nikitina), s. 93.

³⁴⁴ Autio. Soviet Karelian Forests in the Planned Economy, s. 74-75.

roku 1931 byla pak definitivně zrušena karelská rozpočtová práva, což znamenalo konec hospodářské autonomie.³⁴⁵

Během NEPu byla karelská autonomie nejširší, ale i tehdy byla limitována několika faktory. Rozpočtová práva byla obnovována každý rok, díky absenci ústavy neměla KASSR v tomto smyslu žádné garance. Od roku 1924 se musela Karélie podílet na státních výdajích. Tou dobou se sice ekonomika začala zotavovat, ale Karélie byla přesto závislá na centrálních dotacích. Ve 20. letech se Gylling snažil rozvíjet samostatné hospodářské vztahy s Finskem, což bylo zdrojem zprvu nevole centra a později to přispělo k četným obviněním.³⁴⁶ Vedle postupného ukrajování autonomních výsad byly však největší překážkou samostatného rozvoje četné organizace působící na karelském území, ovšem vyjmuty z jurisdikce KASSR.

4.2.2. Konkurence

Od svého sjednocení musela Karélie hájit svou existenci proti různým konkurenčním územním jednotkám, se kterými vedla boj o teritorium, příp. o vliv. Během konsolidace KTK vyhrálo Gyllingovo vedení tento boj proti paralelní vládě oloněcké gubernie a brzy poté byl statut Karélie potvrzen povýšením na KASSR a inkorporací dalších, převážně ruských území, během několika následujících let. Toto bylo možné výhradně díky podpoře - když pomineme osobu Lenina - několika významných centrálních orgánů, jako například *Narkomindel* či *politbyro*, kterému předsedal Stalin. Prosazení autonomie však nebylo jednoduché ani v centru a šlo o komplikovaný byrokratický a technokratický proces. Sovětský svaz byl přes svou monoliticky absolutistickou auru v první řadě byrokratickým státem, o jehož ovládnutí, resp. moc v něm usilovaly především v počátečních formativních letech jeho četné orgány. V kontextu tohoto formování je třeba vnímat konkurenci karelské autonomie.

4.2.2.1. Regulační mechanismy

Prvním neúspěchem, který ovlivnil hospodářskou úroveň a celkovou důležitost regionu, byl extrateritoriální statut Murmanské železnice. Tato důležitá dopravní tepna byla samostatnou jednotkou s vlastní správou spadající pod ministerstvo dopravy -

³⁴⁵ Autio, *Soviet Karelian Forests and the Economic Power*, s. 158-159.

³⁴⁶ Baron, *Soviet Karelia*, s. 63-64.

narkomput'. Vyřazení dráhy z územních kompetencí bylo již předmětem kritiky během jednání v Tartu, protože Finové vnímali správu železnice jako jistou formu garance existence samostatné Karélie.³⁴⁷ Murmanská železnice zůstala přímo podřízena centru a mimo karelskou sféru vlivu. V roce 1923 bylo dokonce správě dráhy svěřeno navíc území o rozloze 3,3 milionu hektarů. Toto území bylo sice nakonec Karélii vráceno, ale stalo se tak až těsně před ztrátou autonomie, což zanechalo na tomto vítězství hořkou pachut'.³⁴⁸ Připojení samotné dráhy se prosadit nepodařilo stejně jako zahrnutí ekonomicky důležité Murmanské oblasti.³⁴⁹

Karélii zároveň hrozilo, že bude inkorporována do větší správní jednotky. V roce 1920 založil *gosplan* Severozápadní oblast v rámci správního dělení, kam měla KTK patřit. Gyllingovi se podařilo vyjednat privilegovaný bilaterální vztah RSFSR-KTK a k tomu ještě kompletní vliv na průmysl na svém území (kromě Murmanské železnice).³⁵⁰ Od roku 1924 však karelská ekonomika byla pod kontrolou *Sevzapekoso*, což byla sice jen prodloužená ruka Moskvy, ale koordinace místní správy s potřebami ekonomiky naznačila budoucí centralizační tendence.³⁵¹

V decentralizované struktuře autonomních oblastí a národnostních republik měla hrát roli garanta a kontrolora komunistická strana. Po celou dobu existence SSSR to byla striktně centralizovaná struktura, která byla spolehlivou protiváhou komplikované federální struktuře. V případě Karélie to tak docela neplatilo. Zdejší stranická organizace byla slabá, nepočetná a ne příliš dobře organizovaná. Stranická čistka v roce 1921 snížila straně stavy, ale v polovině 20. let i díky politice *korenizace* vzrostl počet členů národností, ale i Rusů, kteří tvořili většinu. Z celkového počtu obyvatel bylo straníky asi 1 %. Stranu do roku 1929 vedl Emil Järvisalo a v letech 1929-1938 pak Kustaa Rovio, o kterém se nedá říci, že by byl loutkou Moskvy, naopak. Karelská organizace byla ovšem v roce 1928 podřízena leningradskému *obkomu*, což znamenalo velice účinný způsob kontroly, a tím další omezení autonomie.³⁵²

4.2.2.1. GULAG

³⁴⁷ Kauppala. Dizertace, s. 47.

³⁴⁸ Kauppala. Dizertace, s. 93.

³⁴⁹ Кангаспуро, Финская эпоха Советской Карелии, s. 127.

³⁵⁰ Вагон. Soviet Karelia, s. 41, 43.

³⁵¹ Кангаспуро. Финская эпоха Советской Карелии, s. 127.

³⁵² Kauppala. Dizertace, s. 90-91.

Největším konkurentem KASSR byla tajná služba ve všech svých inkarnacích od Čeky po NKVD a mamutí systém pracovních táborů, které se na území Karélie rozkládaly. Bylo to příznačné pro tuto oblast, kde vznikl jeden z prvních lágrů na tehdejší Ostrově revoluce, bývalém Popovově ostrově a dnešních Solověckých ostrovech, který sloužil díky metodám zefektivnění otrocké práce nechvalně proslulého bývalého vězně a dozorce Naftali Frenkela jako příklad pro celý systém GULAGu (a inspirace Solženicynova termínu “souostroví”).³⁵³

Lágry znamenaly bezprostřední nebezpečí nejen díky přítomnosti tajných služeb a vězňů na území Karélie, ale hlavně díky jejich rozloze a téměř karcinogenní expanzi. Neefektivní systém byl kromě ekonomických ambicí poháněn vírou v přetvoření lidí (перековка) v socialistický materiál. Nerentabilitu lágrů řešilo vedení zvyšováním počtu vězňů, což ještě více roztáčelo spirálu zatýkání a teroru. Celý systém se stal ale ekonomickým kolosem, jehož služby Karélie využívala, ačkoliv byla proti zřizování táborů na svém území.

Lágr *Solovki* založila Čeka a jako takový byl celý systém vyjmut nejen z kontroly Karélie, ale i Moskvy. Tajné služby fungující jako pověstný stát ve státě nepodléhaly přímé kontrole centra a jejich přítomnost tvořila jedno z největších ohrožení karelské autonomie. Solovki a celý systém patřili pod gigantický komplex USLAG (Správa severních táborů - Управление северных лагереЙ), jehož větve SLON a USLON (viz výše) přímo konkurovaly Karélii. Narůstající počet vězňů a absolutní netransparentnost GULAGu kritizovalo karelské vedení často a dostávalo se kvůli tomu do konfliktu s OGPU, resp. NKVD. Zároveň měl ale parazitující systém pro pragmatického Gyllinga výhodu levné pracovní síly, což předurčilo jejich koexistenci, na jejichž konci sehrála tajná služba úlohu kata karelské autonomie.³⁵⁴ V roce 1925 například karelský centrální *ispolkom* zakázal vězňům ze Solovek pracovat v KASSR. OGPU protestovalo u centra, které rozhodlo o kompromisu, že se obě strany musí v budoucnu vždy domluvit.³⁵⁵ Nejednoznačnost tohoto rozhodnutí dokazuje stupeň zastání Moskvy, se kterým mohla Karélie v boji s OGPU/NKVD počítat. Petici KASSR o transferu Solovek pod karelskou zprávu bylo Moskvou zamítnuto.³⁵⁶

³⁵³ APPLEBAUM, Anne. *Gulag : A History*. New York : Anchor Books, 2004, s. 31-33.

³⁵⁴ Baron. *Soviet Karelia*, s. 84-87.

³⁵⁵ Baron. *Conflict and Complicity*, s. 624-625.

³⁵⁶ Baron. *Soviet Karelia*. S. 87

Dlouhodobý nedostatek pracovních sil byl vyřešen v duchu tradiční ruské osidlovací politiky kriminální migrace.³⁵⁷ Jelikož dobrovolná kolonizace severních oblastí selhala, šéf OGPU autorizoval rozšíření GULAGu v Severozápadní oblasti, aby se naplno využily tamní přírodní zdroje. Tou dobou Karélie naplno využívala trestanecké práce, ale požadovala koordinaci civilních a táborových správ a regulaci čekistické moci ve formě kontrolní komise při SLON, což OGPU jednoznačně odmítlo.³⁵⁸

Spolupráci KASSR s OGPU přirovnává Nick Baron k paktu s ďáblem. Karélii se sice podařilo zvýšit produkci pomocí levné pracovní síly, ale platila za to vysokou cenu ztráty autonomie. Proti růstu lágrů, finančním konfliktům a čekistické aroganci bylo Gyllingovo vedení bezmocné, navíc bez zastání shora. Počátkem 30. let byl již GULAG v Karélii mocnou institucí, která měla stavbou Bělomorkanálu dokázat efektivitu otrocké práce a její ideologický smysl. Stavba byla kompletně v rukou OGPU, které kvůli stavbě megalomanského projektu v šibeničním termínu založila další správní organizace *Belbaltlag* a výše zmiňovaný Bělomorsko-baltijský kombinát BBK. Tento industriální komplex měl na starosti nejen provoz kanálu, ale i okolních lesů. Stavba kanálu, na kterém po dobu 21 měsíců pracovalo na 170,000 vězňů, z nichž díky nelidským podmínkám okolo 25,000 zemřelo, byl demonstrací síly nejen režimu, ale i OGPU, která měla díky svým kompetencím a GULAGu nad Karélií výhodu.³⁵⁹

Karelská ekonomika bez otrocké práce fungovat nemohla, což dávalo čekistům mocnou zbraň. Během 20. let se ještě jednalo o vztah rovných, ale následující desetiletí již OGPU fakticky usměrnila Karélii zpět do její periferní role.³⁶⁰ Karélie aspirovala na zachování ekonomické integrity, ale ztráta rozpočtových výsad a značné části ve prospěch systému GULAGu učinilo z autonomie v podstatě prázdný pojem, přesně v duchu Stalinova prohlášení, že autonomie je pouze forma.

5. Závěr

Karélie jako geograficko-kulturní region se nevyvíjela jednoduše, nýbrž na území několika správních, resp. státních celků. Po staletí se jednalo o “dvojitou periferii” -

³⁵⁷ Baron. *Conflict and Complicity*, s. 627.

³⁵⁸ Baron. *Soviet Karelia*. S. 112-123

³⁵⁹ Applebaum, s. 64-65.

³⁶⁰ Baron. *Soviet Karelia*, s. 142-143.

zaostalou hraniční oblast na křižovatce dvou kultur. Společenské změny přelomu 19. a 20. století donutily carské Rusko reflektovat národnostní moment, resp. transformovat multinárodnostní říši v moderní národnostní stát pod patronátem ruské kultury. Karélie se v této souvislosti stala střetem ruského a finského nacionalismu. Do zaostalé provincie vtrhla nová doba s dosud nepoznanými národnostními a politickými kategoriemi, vůči kterým bylo třeba se vymezit. V důsledku revoluce a občanské války začala nová epocha, ve které se poprvé sjednocená Karélie měla stát laboratoří národnostní politiky bolševiků.

Sověti neměli konkrétní představu, jak mnohonárodnostní impérium spravovat. Obecné teoretické předrevoluční koncepty byly konfrontovány s komplexní realitou vládnutí, která vyžadovala revizi národnostní politiky. Hlavním smyslem této politiky bylo získat národy žijící na území Ruska na svou stranu, protože bez jejich podpory se nový režim nemohl udržet a etablovat. Nástroje národnostní politiky byly pragmaticky průběžně měněny nezávisle na původních předpokladech. Tato flexibilita bolševizmu byla povýšena na princip, který umožnil radikální předěly ve jménu ideologických dogmat.

Představa administrativního dělení na národnostním základě byla formálně stvrzena federalizací Sovětského svazu. V souvislosti s tím byla vyhlášena politika *korenizace*, jejíž esencí bylo formování loajálních národnostních kádřů, kteří by ve svých republikách či oblastech fungovali jako exponenti sovětské moci. Tento princip na sebe bral v závislosti na regionu a období různou podobu. První etapa byla na východě SSSR jakousi divokou dekolonizací, na západě šlo o formu "pozitivní diskriminace", kdy byly na místa ruského obyvatelstva dosazováni národnostní kvóty. Postupem času s upevňováním sovětské vlasti byl stále více akcentován kulturní a hlavně jazykový moment *korenizace*. To mělo být pole realizace jednotlivých národností.

Karélie se stala autonomií do značné míry díky aktivitě rudých Finů - bolševických emigrantů z bílého Finska, kteří v čele s Edvardem Gyllingem aspirovali na socialistickou Skandinávii, kde Karélie měla být revolučním centrem. Export revoluce a potenciál přeshraničního vlivu, který mohla Karélie v této konfiguraci mít, byl jedním z argumentů, který bolševiky přesvědčil o vybudování zdejší autonomie pod správou finských komunistů. Zásadním impulzem však byla mezinárodní situace, kdy karelská autonomie byla využita k pacifikaci sousedního Finska při mírových jednáních

v Tartu. Lze si jen těžko představit, že by oblast získala takový stupeň nezávislosti, kdyby se nenacházela na hranici, kterou se zranitelné Rusko zoufale snažilo stabilizovat.

Flexibilita výkladu národnostní politiky umožnila dogma o titulárním národu přizpůsobit konceptu Karelů coby zaostalých rusifikovaných Finů, jejichž kulturní vývoj měl být akcelerován pokročilejším Gyllingovým vedením. Asistovaný národnostní vývoj měl zrychlit vyčerpání lokálního nacionalismu a umožnit tak sjednocení všech národů na základě nové, socialistické třídní identity. Tento obecný předpoklad národnostní politiky SSSR vedení rudých Finů naplňovalo, ale zásadní rozdíl v jejich přístupu tvořila primární orientace na Skandinávii. To nebyla v kontextu 20. let a víry v přemostění hranic socialismem nepřekonatelná překážka, ale s prohrou světové revoluce a uzavírajícího se Sovětského svazu se stalo západní směřování Gyllingových Finů stále markantnější překážkou.

Delegace vedení karelské autonomie na rudé Finy bylo jedním ze specifík vývoje sovětské národnostní politiky, ale nejednalo se o rozpor. Naopak, jednalo se o praktický a pragmatický krok, kterým bolševici saturovali finské požadavky na karelskou státnost, zároveň však oblast zůstala pod jejich vlivem. Její ekonomický rozvoj brali emigranti jako národní úkol a navíc byla Karélie světu prezentována jako úspěch komunismu, kde se prosperita snoubí s bratrským soužitím.

Vznik první karelské autonomní jednotky - Karelské dělnické komuny (KTK) však neměl podporu širokého spektra bolševiků, stejně jako celá politika *korenizace*. Ústupky národnostem byly obecně vnímány jako druhořadá opatření, za jejichž nedodržování nebo alespoň vlašné prosazování nehrozil větší postih. KTK se pak opírala o autoritu Lenina, který trval na důrazném prosazování národnostní emancipace v kombinaci se stíháním velkoruského šovinismu - dominance ruského obyvatelstva ve všech sférách života. Tato degradace jinak vždy dominantních Rusů byla výjimkou 20. let spojená s *korenizací*. Federalizace SSSR tento princip ukotvila, když se z RSFSR stala bezprizorní republika bez výsad, které by mohly připomínat carský útlak. V kontextu formování SSSR vznikla i Karelská autonomní republika - KASSR. Obě formy karelské nezávislosti tak byly přes nesporný vliv Gyllingových kontaktů v Moskvě z velké části důsledkem vnějších jevů.

Existence KTK byla provázena neustálým bojem o moc a dělbu kompetencí s paralelní vládou bývalé Oloněcké gubernie, která části Karélie spravovala. Toto dvojvládí bylo zapříčiněno vágním vymezením podmínek autonomie, které v Tartu uspokojilo nároky Finska, ale zároveň nezavazovalo SSSR k ničemu konkrétnímu.

Mandát Gyllingovy vlády se tak neopíral o skutečnou moc a rudí Finové investovali veškerou energii do uhájení svých pozic. Situace se změnila až v souvislosti se zpožděným projevem občanské války, kdy došlo k povstání v bělomorské Karélii na sklonku let 1921/1922. Zásah Rudé armády měl za následek revizi macešského přístupu Moskvy a rozpuštění konkurenčních správních jednotek na území Karélie.

Vzápětí vzniklá KASSR se těšila nebyvalým výsadám, které byly pro autonomní republiky nezvyklé. Rozpočtová práva v kombinaci s čerpáním většiny zisků z lesního průmyslu umožnily Karélii částečně financovat hospodářský rozvoj. Gyllingův koncept ekonomické nezávislosti byl budován na principu využívání surovinových možností republiky jako prostředku samofinancování. Karélie však přesto do značné míry spoléhala na dotace z centra, bez které její nevyspělá a válkou poničená ekonomika nemohla začít prosperovat.

Trvajícím problémem byl nedostatek pracovních sil. Finské vedení toto řešilo najímáním levné otrocké práce ze systému GULAGu a stimulací imigrace. Ta byla soustředěna na nacionály, ale za prací do Karélie přišlo převážně ruské obyvatelstvo, což mělo za následek zmenšování poměru titulárního obyvatelstva. K tomuto trendu přispěla také inkorporace ruských oblastí, což sice znamenalo teritoriální rozmach, ale za cenu ztráty většiny Karelů ve vlastní republice. Využívání služeb lágrů pak stimulovalo jejich růst a zvýšení aktivit všemocné OGPU na karelském území. Připojení ruských oblastí bylo ospravedlněno budoucím spojením národů v socialistické Skandinávii a spolupráce se správou GULAGu byla v očích Gyllinga zase nutným zlem, měla-li republika prosperovat. Oba faktory však přispěly k neúspěchu karelské samostatnosti.

Přes podstatné výsady byla autonomie vždy závislá na centru. Hospodářský rozvoj byl podmíněn dotacemi a rozpočtová práva byla obnovována ročně dekrety, ne v samostatné ústavě, kterou se rudým Finům nepodařilo prosadit. Úspěch karelské autonomie 20. let spočíval v maximalizaci zvláštního statutu a rekonstrukci oblasti, ale tento trend se nepodařilo udržet jako způsob správy Karélie. S počínající centralizací a první pětiletkou se dostal samotný princip národnostních autonomií v ohrožení. Ty sloužily ke konsolidaci sovětské moci, ale očekávalo se od nich, že ji předají zpět do rukou centra. Závislost karelské stranické organizace na Moskvě bylo jednou z největších slabín autonomie. Centralistické pojetí stranické struktury mělo za úkol kompenzovat a korigovat moc republikových autonomií v celém SSSR.

První pětiletka na přelomu 20. a 30. let fungovala jako bič na všechny autonomie a v důsledku kolektivizace došlo k prvním masovějším etnickým čistkám. Faktor *korenizace* se v této souvislosti díky kategorizaci a institucionalizaci národnosti změnil v nástroj těchto čistek. Zároveň však v souvislosti se ztrátou hospodářské autonomie došlo ke zvýšení aktivity v oblasti národnostní politiky, kde se mohly oblasti realizovat. Moskvou bylo navíc žádáno zrychlení *korenizace* a její pomalé a nedůsledné provádění se mohlo stát terčem kritiky, a tím pádem záminky k dalším čistkám.

Specifická podoba *korenizace* v Karélii měla podobu podpory tzv. “karelofinského” jazyka. Šlo o kompromis, kdy finština byla oficiálním literárním jazykem Karelů, kteří ovšem směli používat karelštinu na oficiální úrovni jako jazyk hovorový. Tato praxe se stala na přelomu dekády terčem kritiky pléna sovětu národností v čele s Mykolou Skrypnikem. Konflikt byl umocněn tzv. “jazykovou válkou”, tedy bojem o kodifikaci spisovné karelštiny. Přestože Finové uhájili své pozice i počátkem 30. let v již počínající vlně národnostních operací, jejich odhodlání finalizovat Karélii se stalo hlavní zbraní režimu v tažení proti “lokálnímu nacionalismu”.

Přesto byl počátek 30. let úspěchem finské kultury a jazyka. Finština byla plošně zavedena na školách, fungovalo několik vydavatelství a periodik a hrálo se finské divadlo. Jako zoufalý pokus zvrátit nepříznivý trend denacionalizace republiky se dá označit epizoda “karelské horečky, kdy byly do Karélie naverbovány tisíce finských dřevorubců ze Severní Ameriky, kteří měli pomoci republice modernizovat a zároveň obnovit její národnostní základ. “Karelská horečka” brzy skončila ve víru mašinerie teroru, které byly po odstavení Gyllinga na podzim 1935 namířeny proti finskému obyvatelstvu nejen v Karélii, ale v celém SSSR a přestože nepočtení, Finové se stali jednou z nejpronásledovanějších etnických skupin, co se pravděpodobnosti perzekuce týče.

Finská epocha sovětské Karélie ilustruje příklad bolševické národnostní politiky jako nástroje moci při formaci SSSR. Pacifikace lokálních nacionalismů posloužila “výchově” loajálních místních kádrů a upevnění sovětské vlasti a podpora etnického partikularismu zároveň připravila živnou půdu pro etnické čistky a národnostní teror. Karélie byla specifickým příkladem ve formě i míře autonomie, což bylo důsledkem mezinárodní situace a kompatibility konceptu rudých Finů s primární podobou sovětské národnostní politiky. Přes všechna specifika byl však experiment karelské autonomie v něčem typický - skončil ve vlně teroru.

6. Použitá literatura

Primární zdroje

Доклад карельского правительства президиуму ВЦИК'а и совету национальностей ЦИК'а СССР. XV-лет карельской АССР. 3/VII 1920 г. – 3/VII 1935 г. Издатель ЦИК карельской АССР. Петрозаводск, 1935.

Петрозаводск : 300 лет истории. Книга 3 (1903-2003). Petrozavodsk : Karelia, 2003.

Стенограмма заседания президиума совета национальностей ЦИК союза С.С.Р. от 25-го апреля 1931 года. *Ab Imperio*. 2002, roč. 2, č. 2, s. 361-413

Советы Карелии 1917-1922 : Документы и материалы. Petrozavodsk : Karelia, 1993.

Sekundární literatura

APPLEBAUM, Anne. *Gulag : A History*. New York : Anchor Books, 2004.

AUSTIN, Paul M. Soviet Karelian : The Language that Failed. *Slavic Review*. 1992, roč. 51, č. 1, s. 16-35.

AUSTIN, Paul M. Soviet-Finnish : The End of a Dream. *East European Quarterly*. 1987, roč. 21, č. 2, s. 183-205.

AUTIO, Sari. Soviet Karelian Forests and the Economic Power of the Centre. *Studia Slavica Finlandensia*. 2000, roč. 18, č. 1, s. 157-163.

AUTIO, Sari. Soviet Karelian Forests in the Planned Economy of the Soviet Union, 1928-37. In LAINE, Antti; YLIKANGAS, Mikko. *Rise and Fall of Soviet Karelia : People and Power*. Helsinki : Kikimora Publications, 2002. s. 71-90.

BABEROWSKI, Jörg. *Der Feind ist überall : Stalinismus im Kaukasus*. Mnichov : Dt. Verl.-Anst., 2003.

BABEROWSKI, Jörg. *Der rote Terror*. Frankfurt am Main : Fischer, 2007.

BARON, Nick. Conflict and Complicity : The Expansion of the Karelian Gulag. *Cahiers du monde russe*. 2001, roč. 42, č. 1, s. 615-648.

BARON, Nick. Nature, Nationalism and Revolutionary Regionalism : Constructing Soviet Karelia. *Journal of Historical Geography*. 2007, 33, s. 565-595.

BARON, Nick. Production and Terror : The Operation of the Karelian Gulag, 1933-1939. *Cahiers du monde russe*. 2002, roč. 43, č. 1, s. 139-180.

BARON, Nick. *Soviet Karelia*. New York : Routledge, 2007.

BARON, Nick. The Language Question and National Conflict in Soviet Karelia in the 1920's. *Ab Imperio*. 2002, roč. 2, č. 2, s. 349-360.

BASCHMAKOFF, Natalia; LEINONEN, Marja. *Russian Life in Finland 1917-1939 : A Local and Oral History*. Helsinki : Studia Slavica Finlandensia XVIII, 2001.

BLANK, Stephen. *The Sorcerer as Apprentice : Stalin as Commissar of Nationalities, 1917-1924*. Westport : Greenwood Press, 1994.

CARRÉRE D'ENCAUSSE, Hélène. When the "Prison of Peoples" Was Opened. In DENBER, Rachel. *The Soviet Nationality Reader : The Disintegration in Context*. Boulder : Westview Press, 1992. s. 87-101.

DÖNNINGHAUS, Victor. *Minderheiten in Bedrängnis : sowjetische Politik gegenüber Deutschen, Polen und anderen Diaspora-Nationalitäten 1917 - 1938* . Mnichov : Oldenbourg, 2009.

EFREMKIN, Evgeny. "Karelian Project" or "Karelian Fever"? Orders from Above, Reaction from Below : Conflicting Interests in Kremlin, Karelia and Canada. In TAKALA, Irina; SOLOMESHCH, Ilya. *North American Finns in Soviet Karelia in the 1930s*. Petrozavodsk : Petrozavodsk State University Press, 2008. s. 55-82.

GELB, Michael. 'Karelian Fever' : The Finnish Immigrant Community during Stalin's Purges. *Europe-Asia Studies*. 1993, roč. 45, č. 6, s. 1091-1116.

GELB, Michael. The Western Finnic Minorities and the Origins of the Stalinist Nationalities Deportations. *Nationality Papers*. 1996, 24, 2, s. 237-268.

HOLSTI, Kalevi J. Strategy and Techniques of Influence in Soviet-Finnish Relations. *The Western Political Quarterly*. 1964, roč. 17, č. 1, s. 63-82.

ILIUKHA, Olga. Behind the Facade of the Soviet School : Ways and Means of Bringing up a "New Individual" in the Schools of Karelia in the 1930s. In LAINE, Antti; YLIKANGAS, Mikko. *Rise and Fall of Soviet Karelia*. Helsinki : Kikumora Publications, 2002. s. 49-70.

ILJUCHA, Olga. Die Volksbildung Kareliens im Kontext der Schulpolitik (1860-1930). *Studia Slavica Finlandensia*. 2002, roč. 19, č. 1, s. 24-34.

ILYUKHA, Olga. Historical Realities and Symbols in Elementary School Textbooks : Data on Karelia in the First Half of the XX Century. In ELENIUS, Lars. *Minority Policies, Culture & Science*. Luleå : Luleå University of Technology, 2006. s. 132-140.

KANGASPURO, Markku. Karelian Resistance to Finnish Korenizatsiia Policy in Soviet Karelia in the 1920s and 30s. *Studia Slavica Finlandensia*. 2004, roč. 19, č. 1, s. 87-103.

KANGASPURO, Markku. Russian Patriots and Red Fennomans. In LAINE, Antti; YLIKANGAS, Mikko. *Rise and Fall of Soviet Karelia*. Helsinki : Kikumora Publications, 2002. s. 24-48.

KANGASPURO, Markku. The National and the International in the Republic of Karelia. *Studia Slavica Finlandensia*. 2004, roč. 21, č. 1, s. 118-139.

KANGASPURO, Markku. The Origins of the Karelian Workers' Commune, 1920-1923 : Nationalism as the Path to Communism. *The NEP Era : Soviet Russia 1921-1928*. 2007, roč. 1, č. 1, s. 1-20.

KAPPELER, Andreas. *Russland als Vielvölkerreich : Entstehung - Geschichte - Zerfall*. 2. vydání. Mnichov : C. H. Beck, 2008.

KASEKAMP, Andres. Radical Right-Wing Movements in the North-East Baltic. *Journal of Contemporary History*. 1999, roč. 34, č. 4, s. 587-600.

KAUPPALA, Pekka. *Sowjet Karelien 1917-1941 : Leistung und Schicksal eines sozialistischen Regionalexperiments*. Freiburg im Breisgau, 1992. 243 s. Dizertační práce. Albert-Ludwigs Universität Freiburg.

KERO, Reino. Emigration of Finns from North America to Soviet Karelia in the Early 1930s. In KARNI, Michael G.; KAUPS, Matti E.; OLLILA, Jr., Douglas J. *The Finnish Experience in the Western Great Lakes Region : New Perspectives*. Turku : Institute for Migration, 1975. s. 212-221.

KERO, Reino. The Tragedy of Joonas Harju of Hiilisuo Commune, Soviet Karelia 1933-1936. *Finnish Americana*. 1982, roč. 5, č. 1, s. 8-11.

KIVISTO, Peter; ROINILA, Mika. Reaction to Departure : The Finnish American Community Responds to "Karelian Fever". In TAKALA, Irina; SOLOMESHCH, Ilya. *North American Finns in Soviet Karelia in the 1930s*. Petrozavodsk : Petrozavodsk State University Press, 2008. s. 17-38.

KOSTIAINEN, Auvo. Genocide in Soviet Karelia : Stalin's Terror and the Finns of Soviet Karelia. *Scandinavian Journal of History*. 1996, roč. 21, č. 4, s. 332-341.

KOSTIAINEN, Auvo. The Finns of Soviet Karelia as a Target of Stalin's Terror. In MORRISON, John. *Ethnic and National Issues in Russian and East European History : Selected Papers from the Fifth World Congress of Central and East European Studies, Warsaw, 1995*. New York : St. Martin's Press, 2000. s. 214-229.

LAINEN, Antti. Rise and Fall of Soviet Karelia : Continuity and Change in the 20th Century Russia. In LAINEN, Antti; YLIKANGAS, Mikko. *Rise and Fall of Soviet Karelia*. Helsinki : Kikumora Publications, 2002. s. 7-23.

LUOSTARINEN, Heikki. Finnish Russophobia : The Story of an Enemy Image. *Journal of Peace Research*. 1989, roč. 26, č. 2, s. 123-137.

MARTIN, Terry. *Affirmative Action Empire : Nations and Nationalism in the Soviet Union, 1923-1939*. Ithaca : Cornell University Press, 2001.

MARTIN, Terry. The Origins of Soviet Ethnic Cleansing. *The Journal of Modern History*. 1998, roč. 70, č. 4, s. 813-861.

MEAD, W.R. Finnish Karelia : An International Borderland. *The Geographical Journal*. 1952, roč. 118, č. 1, s. 40-54.

PAASTEELA, Jukka. *Finnish Communism under Soviet Totalitarianism*. Helsinki : Kikumora Publications, 2003.

POGORELSKIN, Alexis. Myths and Misinterpretations that Have Developed Around a Phenomenon in North America Known as Karelian Fever. In ELENIOUS, Lars. *Minority Policies, Culture & Science*. Luleå : Luleå University of Technology, 2006. s. 210-219.

POOL, Jonathan. Soviet Language Planning : Goals, Results, Options. In DENBER, Rachel. *The Soviet Nationality Reader : The Disintegration in Context*. Boulder : Westview Press, 1992. s. 331-352.

SCHRAD, Mark Lawrence. Rag Doll Nations and the Politics of Differentiation on Arbitrary Borders : Karelia and Moldova. *Nationalities Papers*. 2004, roč. 32, č. 2, s. 457-496.

SIMON, Gerhard. *Nationalismus und Nationalitätenpolitik in der Sowjetunion*. Baden-Baden : Nomos Verl.-Ges., 1986.

SLEZKINE, Yuri. The USSR as a Communal Apartment : How a Socialist State Promoted Ethnic Particularism. *Slavic Review*. 1994, roč. 53, č. 2, s. 414-452.

SMITH, Jeremy. Stalin as Commissar of Nationalities. In DAVIES, Sarah; HARRIS, James. *Stalin : A New History*. New York : Cambridge University Press, 2005. s. 45-62.

SMITH, Michael G. *Language and Power in the Creation of the USSR, 1917-1953*. Berlin, New York : Moyton de Gruyter, 1998.

SOLOMESHCH, Ilja. Old and New Symbols and Myths : Karelia During the First Two Decades of Soviet Rule. In LAINE, Antti; YLIKANGAS, Mikko. *Rise and Fall of Soviet Karelia*. Helsinki : Kikimora Publications, 2002. s. 123-132.

SOLOMESHCH, Ilja. Karelia as an Object of Overlapping History : National Historiographies vis-a-vis State Policies. In ELENIOUS, Lars. *Minority Policies, Culture & Science*. Luleå : Luleå University of Technology, 2006. s. 188-197.

TAKALA, Irina. North American Finns as Viewed by the Population of Soviet Karelia in the 1930s. In TAKALA, Irina; SOLOMESHCH, Ilya. *North American Finns in Soviet Karelia in the 1930s*. Petrozavodsk : Petrozavodsk State University Press, 2008. s. 190-212.

VITUHNOVSKAJA, Marina. Karelians in the Context of Russian Imperial Policy During the Pre-Revolutionary Decade. In CHULOS, Chris J.; REMY, Johannes. *Imperial and National Identities in Pre-Revolutionary, Soviet, and Post-Soviet Russia*. Helsinki : SKS/FLS, 2002. s. 199-206.

ZAKHAROVA (NIKITINA), Olga A. Peculiarities of Collectivization in Karelia. In LAINE, Antti; YLIKANGAS, Mikko. *Rise and Fall of Soviet Karelia*. Helsinki : Kikimora Publications, 2002. s. 91-122.

ZISSERMAN-BRODSKY, Dina. *Constructing Ethnopolitics in the Soviet Union : Samizdat, Deprivation and the Rise of Ethnic Nationalism*. New York : Palgrave, 2003.

АНТТИКОСКИ, Эса. Языковое строительство на Северо-Западе России (20-е - 40-е годы). *Studia Slavica Finlandensia*. 2000, roč. 16, č. 1, s. 116-127.

АНТТИКОСКИ, Эса. Стратегии карельского языкового планирования в 1920-е и 1930-е годы. In ВИХАВАЙНЕН, Тимо; ТАКАЛА, Ирина. *В семье единой : Национальная политика партии большевиков и её осуществление на Северо-Западе России в 1920 – 1950-е годы*. Petrozavodsk : Nakladatelství Petrozavodské státní univerzity, 1998. s. 207-222.

БАРОН, Ник. Региональное конструирование Карельской автономии. *Ab Imperio*. 2002, roč. 2, č. 2, s. 279-308.

ВДОВИН, Александр. Эволюция национальной политики СССР. 1917—1941 гг. *Вестн. Моск. ун-та*. 2002, roč. 8, č. 3, s. 3-54.

ВИХАВАЙНЕН, Тимо. Национальная политика ВКП(б)Ю/КПСС в 1920-е - 1950-е годы и судьбы карельской и финской национальностей : In ВИХАВАЙНЕН, Тимо; ТАКАЛА, Ирина. *В семье единой : Национальная политика партии большевиков и её осуществление на Северо-Западе России в 1920 – 1950-е годы*. Petrozavodsk : Nakladatelství Petrozavodské státní univerzity, 1998. s. 15-41.

ГАРДИН, Е.С. *Советская Карелия в годы восстановительного периода (1921-1925 гг.)*. Petrozavodsk : Státní nakladatelství Karelo-finské SSR., 1955.

КАНГАСПУРО, Маркку. Борба за язык в республике Карелия, начало 1930-х гг. *Ab Imperio*. 2002, roč. 2, č. 2, s. 345-348.

КАНГАСПУРО, Маркку. Финская эпоха Советской Карелии. In ВИХАВАЙНЕН, Тимо; ТАКАЛА, Ирина. *В семье единой : Национальная политика партии большевиков и её осуществление на Северо-Западе России в 1920 – 1950-е годы*. Petrozavodsk : Nakladatelství Petrozavodské státní univerzity, 1998. s. 123-160.

КАУППАЛА, Пекка. Формирование и расцвет автономной советской Карелии, 1918-1929 гг. : Забытый успех раннесоветской национальной политики. *Ab Imperio*. 2002, roč. 2, č. 2, s. 309-337.

КИЛИН, Юрий. *Карелия в политике советского государства, 1920-1941*. Petrozavodsk : Nakladatelství Petrozavodské státní univerzity, 1999.

КИРКИНЕН, Хейкки; НЕВАЛАЙНЕН, Пекка; СИХВО, Ханнес. *История карельского народа*. Petrozavodsk : Bars, 1998.

ЛАЛЛУККА, Сеппо. Штрихи к этнической карте Северо-Запада России (1926-1959 гг.). In ВИХАВАЙНЕН, Тимо; ТАКАЛА, Ирина. *В семье единой : Национальная политика партии большевиков и её осуществление на Северо-Западе России в 1920 – 1950-е годы*. Petrozavodsk : Nakladatelství Petrozavodské státní univerzity, 1998. s. 42-65.

ЛЕВКОЕВ, Александр. *Национально-языковая политика финского государства Советской Карелии (1920-1935) : Препринт/РАН Кар.науч.центр. Ин-т яз., лит. и истории*. Petrozavodsk, 1992. 28 s. Referát. Petrozavodská státní univerzita.

Очерки истории карельской организации КПСС. Petrozavodsk : Karelia, 1974

РУПАСОВ, А.; ЧИСТИКОВ, А. *Советско-Финляндская граница, 1918-1938 гг.* Petrohrad : Европейский дом, 2007.

СИЛНИЦКИЙ, Франтишек. *Силницкий, Франтишек: Национальная политика КПСС*. Washington : Проблемы восточной Европы, 1990.

СТАРКОВ, Борис. Инструментарий национальной политики ВКП(б) и его применение. In ВИХАВАЙНЕН, Тимо; ТАКАЛА, Ирина. *В семье единой : Национальная политика партии большевиков и её осуществление на Северо-Западе России в 1920 – 1950-е годы*. Petrozavodsk : Nakladatelství Petrozavodské státní univerzity, 1998. s. 83-98.

ТАКАЛА, Ирина. Национальные операции ОГПУ/НКВД в Карелии. In ВИХАВАЙНЕН, Тимо; ТАКАЛА, Ирина. *В семье единой : Национальная политика партии большевиков и её осуществление на Северо-Западе России в 1920 – 1950-е годы*. Petrozavodsk : Nakladatelství Petrozavodské státní univerzity, 1998. s. 161-206.

ТАКАЛА, Ирина. *Финский период Советской Карелии (1920-е - первая половина 1930-х гг.)*. Nепубликованý rukopis. Petrozavodská státní univerzita.

ТАКАЛА, Ирина. Репрессивная политика в отношении Финнов в Советской Карелии в 30-х годов. *Studia Slavica Finlandensia*. 1994, roč. 11, č. 1, s. 117-140.

ТАКАЛА, Ирина. Финны в восприятии жителей Советской Карелии (1920–1930-е гг.). In ЦАМУТАЛИ, А.Н.; ИЛЮХА, О.П.; КОВАЛЕНКО, Г.М. *Многоликая Финляндия : Образ Финляндии и финнов в России*. Великий Новгород : НовГУ имени Ярослава Мудрого, 2004. s. 263-282.

УТКИН, Н.И. *Россия-Финляндия : “Карельский вопрос”*. Petrohrad : Международные отношения, 1999.

Internetové zdroje

Декларация прав трудящегося и эксплуатируемого народа. 3(16) января 1918. г. (<http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/DEKRET/declarat.htm>), Online 20.05.2010

Декларация прав народов России. 2(15) ноября 1917 г. (<http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/DEKRET/peoples.htm>), Online 20.05.2010

7. Seznam příloh

**Příloha č. 1: Vývoj počtu obyvatel a národnostního složení KTK, resp. KASSR
(tabulka)**

Příloha č. 2: Mapa území Karelské dělnické komuny - KTK (mapa)

**Příloha č. 3: Mapa území Karelské autonomní sovětské socialistické republiky -
KASSR (mapa)**

**Příloha č. 4: Mapa území spravovaného Bělomorsko-baltijským kombinátem -
BBK - na území KASSR (mapa)**

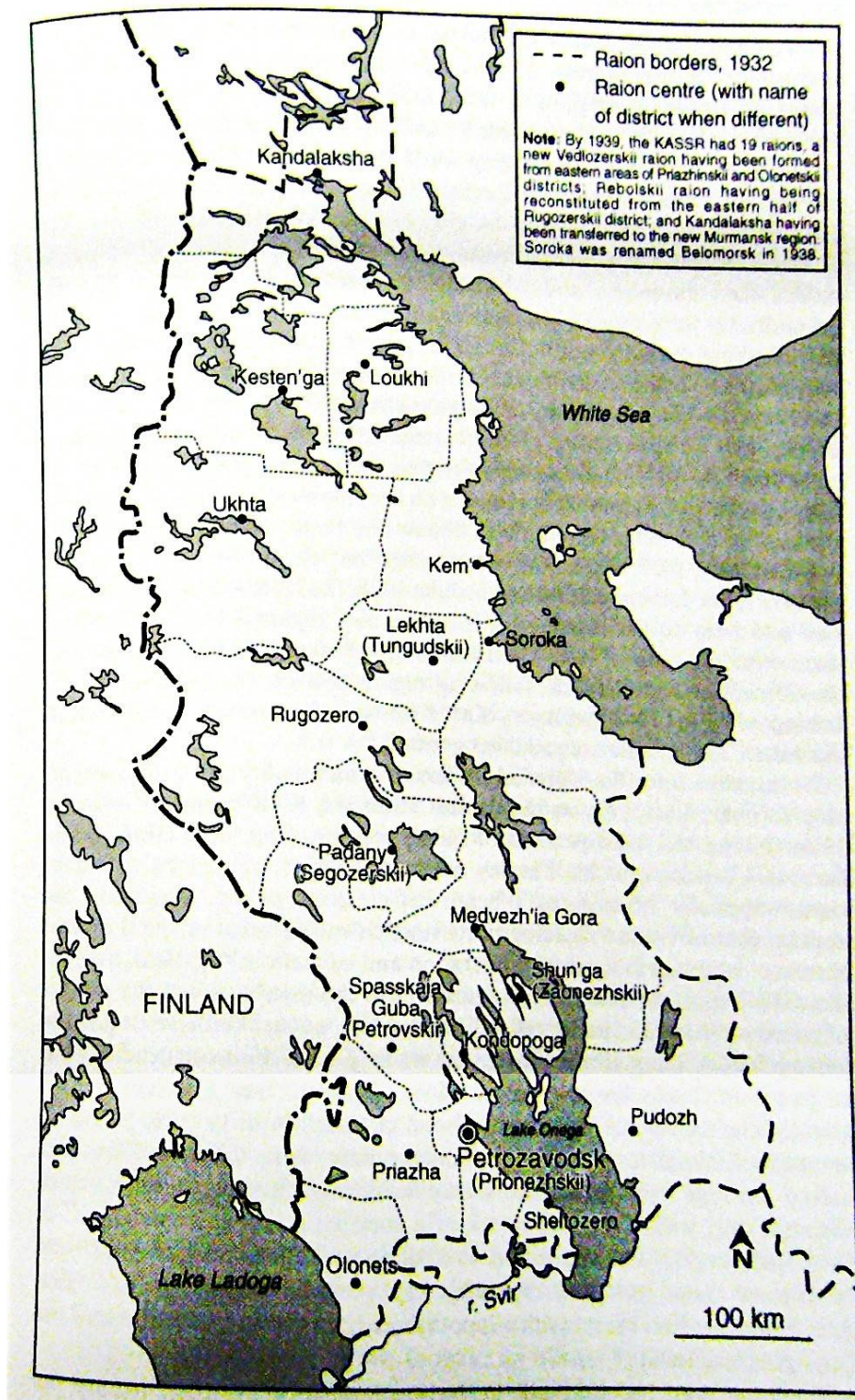
Přílohy

Příloha č. 1: Vývoj počtu obyvatel a národnostního složení KTK, resp. KASSR

rok	území (km ²)	počet obyvatel	Rusové		Karelové		Vepsové	
			nacionálně					
			#	%	#	%	#	
1920	115,200	143,000	54,700	38,3	85,500	59,8	50	
1924	146,300	233,000	123,500	54%	93,000	40,6%	8,500	
1926	-//-	269,336	153,967	57,2	100,781	37,4	8,587	
1933	-//-	372,634	224,445	60,2	109,046	29,3	8,307	
1939	-//-	468,898	296,529	63,2	108,571	23,2	9,388	

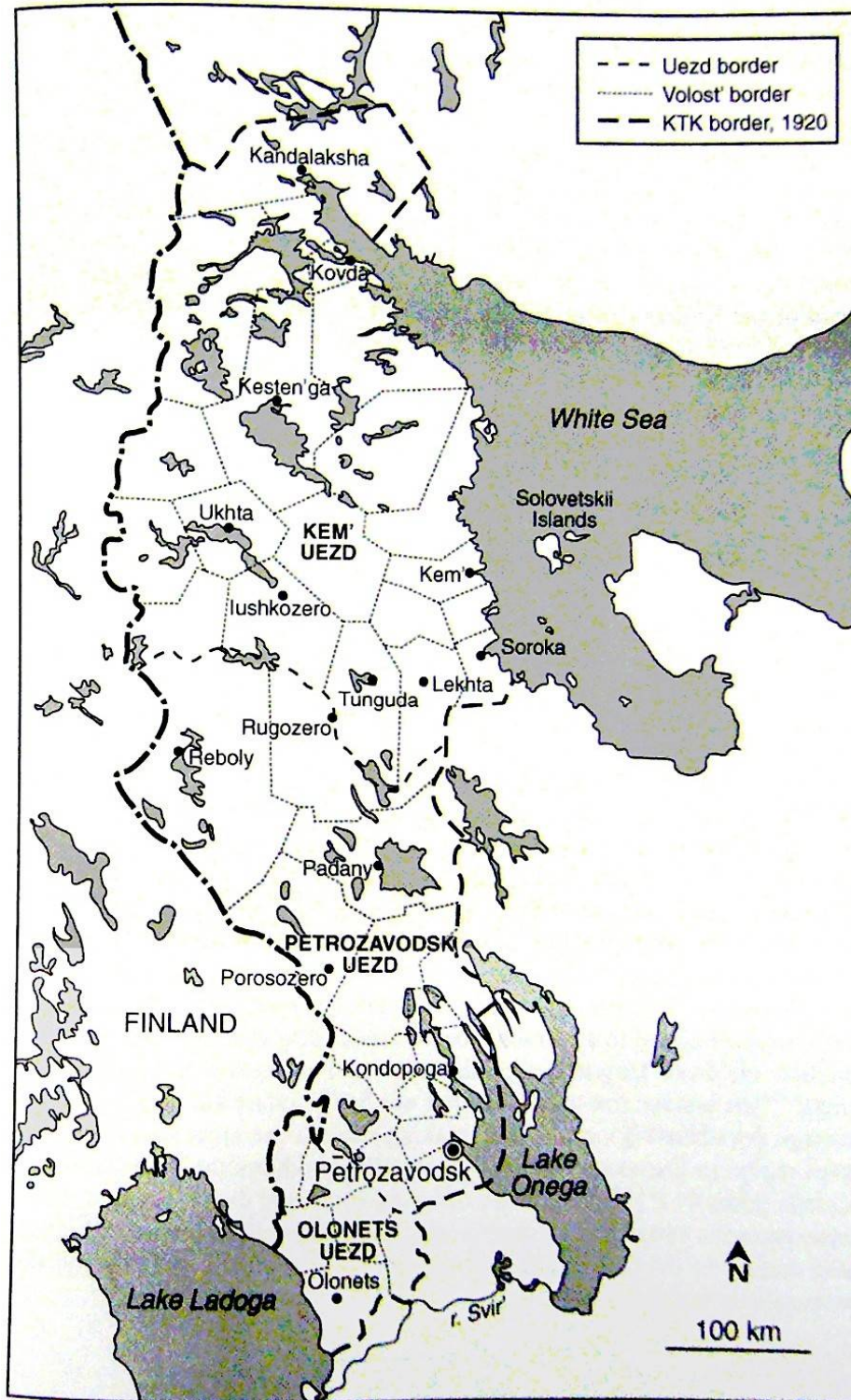
Zdroj: BARON. Soviet Karelia; ТАКАЛА. Национальные операции.

Příloha č. 2: Mapa území Karelské dělnické komuny - KTK

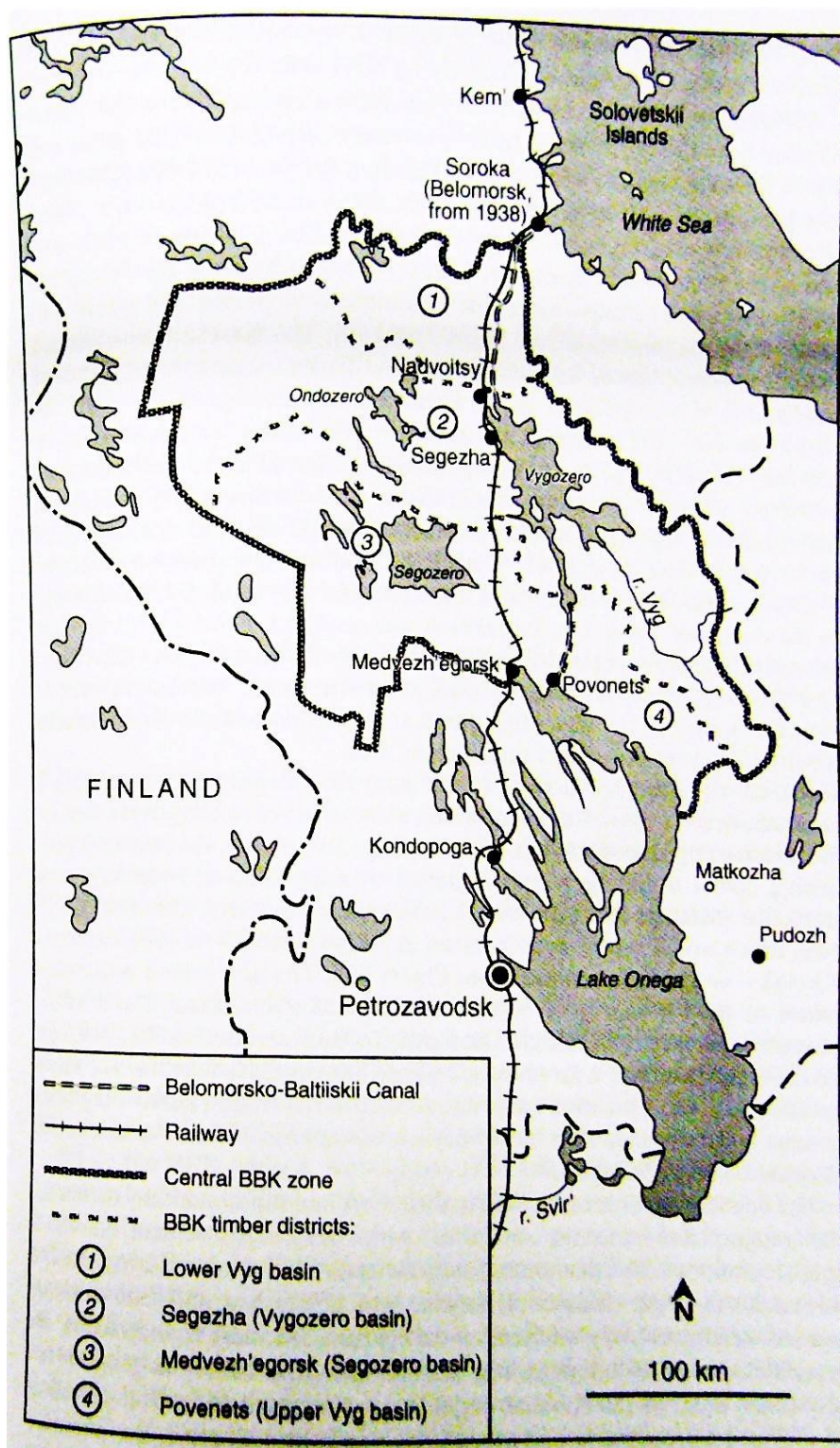

Repro: BARON. Soviet Karelia, s. 37

Příloha č. 3: Mapa území Karelské autonomní sovětské socialistické republiky - KASSR

Repro: BARON. Soviet Karelia, s. 95

Příloha č. 4: Mapa území spravovaného Bělomorsko-baltijským kombinátem (BBK) na území KASSR

Repro: BARON. Soviet Karelia, s. 145